Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav hudební vědy
Hudební věda

Boris Novotný

Dvě sinfonie Dismase Hataše uložené v MZK

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Perutková, Ph.D.

Brno 2014

Čestně prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a pouze s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Brně 2014 Boris Novotný

Tímto bych chtěl srdečně poděkovat, hlavně své vedoucí práce, doc. PhDr. Janě Perutkové, za velkou trpělivost a podporu mé akademické činnosti. Velké díky patří také vedoucího hudebního oddělení MZK , PhDr. Štěpánce Studeníkové, která mi vždy ochotně pomohla a zodpověděla všechny mé dotazy. Dále bych chtěl poděkovat paní doktorce Janě Spáčilové, které mi pomáhala při výběru správné literatury. V neposlední řadě také chtěl moc poděkovat slečně Michaele Macháčkové bc. Za pomoc při korektuře textu a jeho formální stránky.

Obsah

Úvod a cíle práce ……..

1. **Dismas Thaddeus Hataš (Hattasch)** 1

1.1. Stav bádání …….. 1

2. **Životopis** …….. 6

2.1. Dětství a začátky hudební činnosti ……..... 6

2.2. Sňatek s Annou Františkou a přesun do Gothy…… 7

2.3. Jindřich Kryštof Hataš …… 9

2.4. Povinnosti v dvorské kapele a začátek tvůrčího období…. 10

2.5. Učitelská činnost, konec skladatelova života a dílo ……..... 10

3. Kultura města Gotha do roku 1778 …… 12

3.1. Hudební klasicismus a začátky osvícenství v Gothě …… 12

3.2. Vévodská kapela a jiná hudební tělesa ……..... 12

3.3. Divadlo a začátky operní hudby …… 14

3.4. Italské intermezzo a opera buffa ……... 15

3.5. Počátek melodramatu ……. 16

4. Ediční zpráva ……. 17

4.1. Údaje o pramenech …… 18

4.2. Sinfonia à quatro con flauto traverso solo e 2 Corni …. 18

4.2.1. Popis pramene …… 51

4.2.2. Ediční zpráva…….. 52

4.3. Sinfonia à Quatro con Duo Clarini e Tympano …… 53

4.3.1. Popis pramene …… 81

4.3.2 Ediční zpráva …….. 82

5. Závěr …… 83

Resumé……. 84

Summary ……. 84

Seznam pramenů a literatury …….. 85

Seznam pramenů 85

Seznam použité literatury 85

Seznam zkratek …….. 87

Seznam příloh …….. 87

Příloha 1. 88

Příloha 2. 89

Úvod a cíle práce

Hlavní náplní mé bakalářské práce bude v prvé řadě spartace dvou rukopisů klasicistního skladatele českého původu, Dismase Hataše, které jsou uloženy v Moravské zemské knihovně v Brně.

V první části své práce se pomocí dostupných pramenů pokusím vypracovat kompletní stav bádání k osobě Dismase Hataše. Zaměřím se hlavně na skladatelův život, ale i dílo. Jednotlivá lexika pečlivě srovnám a zmíním jejich přínos k dané problematice. Poté podle zjištěných informací zpracuji nejaktuálnější a nejúplnější verzi životopisu tohoto klasicistního skladatele.

Po této kapitole se zaměřím na prostředí, ve kterém Hataš skládal. Popíši kulturní poměry v Německém městě Gotha v období, kdy zde skladatel pobýval. Zvláštní pozornost budu věnovat hudebnímu dění na gothajském dvoře. V další části této kapitoly se budu věnovat tělesům, která se zde podílela na hudebním provozu či dramatické činnosti.

Poslední kapitola bude zaměřena na samotné rukopisy. Bude obsahovat ediční zprávu, popis pramene, a samotné přepisy. V závěru své práce uvedu spartované sinfonie. Přílohy budou obsahovat obrazový materiál související se spartovaným materiálem.

1.Dismas Thaddeus Hataš (Hattasch)

1.1. Stav Bádání

První kapitola mé práce popisuje aktuální stav bádání o osobě Dismase Hataše, jehož dvě sinfonie, resp. jejich spartace tvoří jádro této bakalářské práce. Nejprve v ní uvedu informace, které nám poskytují veškerá dostupná slovníková hesla a poté se budu věnovat další literatuře, ve které lze nalézt informace o tomto skladateli.

Jako první lexikum, obsahující heslo „*Dismas Hattasch*“, uvádím Gerberův *Historisch-Biographisches Lexicon der Tonkünstler,*[1] jenž poprvé vyšel třináct let po jeho smrti, tedy roku 1790. Slovník nabízí poměrně rozsáhlé heslo, ve kterém se o Hatašovi dozvídáme, že se narodil v Čechách roku 1725 a brzy se stal houslistou vévodské kapely u Friedricha Sasko-Gothského. Do Německa odešel ve svých 23 letech a byl nejen uznávaným houslistou, ale také velmi zdatným skladatelem, zvláště pro smyčcové nástroje. Zdroj zmiňuje jeho autorství dvou symfonických skladeb a šesti houslových sólových skladeb. Jejích názvy ovšem lexikon neuvádí. Jeho úmrtí je zde datováno na 13. října roku 1777.

Dalším slovníkem, který obsahuje heslo o Hatašovi, je slovník Gottfrieda Johanna Dlabacže, s názvem *Allgemeines historisches Künstler Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien,*[2] který vyšel v Praze roku 1815. Základní informace o hudebníkovi jsou zcela totožné s informacemi v Gerbertově slovníku. Dlabacž jej ostatně uvádí i jako zdroj použitých informací. Záznam zde ovšem navíc přidává další podrobnosti z Hatašova života. Poprvé zmiňuje skutečnost, že si vzal za ženu Annu Františku, sestru Františka a Jiřího Bendy. Další informací, kterou zde můžeme nalézt, je Hatašovo autorství písně, vytištěné v prvním svazku *Sborníku různých písní* u Johanna Michaela Schmidta v Norimberku, roku 1780. Jméno této písně se zde ovšem nedozvíme.

Quellen-Lexikon Der Musiker und Musikgelehrte [3] Roberta Eitnera, z roku 1901 doplňuje základní data o skladateli o místo jeho úmrtí, jímž bylo dle tohoto zdroje německé město Gotha. Heslo též uvádí i pro mou práci relevantní informace o Hatašových houslových skladbách. Většina skladeb je dle Eitnera převážně psána v sonátové formě o třech větách.

---

[1] GERBER, Ernst Ludwig. *Historisch-Biographisches Lexicon der Tonkünstler*, Bd.1. Leipzig 1790-1792, sl. 604.

[2] DLABACŽ, Johann Gottfried. Hattasch, Dismas. In.: *Allgemeines historisches Künstler Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, Bd.1. Prague 1815, sl. 573.

[3] EITNER, Robert. Hattasch, Dismas. In.: *Quellen-Lexikon Der Musiker und Musikgelehrte*, Bd. 5. Breitkopf & Haertel. Leipzig 1900, str. 46.

Českou verzi těchto hesel, bohužel bez uvedení autora hesla, můžeme nalézt v dalším lexiku, kterým je *Ottův slovník naučný*.[4] Tento slovník, vydaný roku 1896, nám nabízí v podstatě překlad hesla z *Künstler Lexikonu,* doplněný o několik dalších podrobností. Přidává také jednu, v dané době používanou, podobu skladatelova jména – *Hattaš*. Taktéž konkrétně uvádí jméno manželky, Anny Františky Bendové, dosud v pramenech uváděnou pouze jako sestru slavných bratří Bendových. Slovník doplňuje také zmínku o Burneyovi tím, že cituje závěr článku. V jeho citaci je uvedeno, že Hataš patří mezi vynikající členy kapely na předním místě. Také Ottův slovník hovoří o písni ve sborníku Johanna Michalea Schmidta.

Důležitým lexikem, které k osobě a dílu skladatele dodává podrobnější informace, je německý slovník *Die Musik in Geschichte und Gegenwart.*[5] Nabízí poměrně rozsáhlé slovníkové heslo, vypracované Friedrichem Blumem. Slovník k příjmení Dismase Hataše přidává další dvě používané podoby - *Hatass* a *Hataß*. Dále je zde uvedeno místo narození i s jeho českým ekvivalentem. Narozdíl od předchozích lexik nám tento zdroj podává informaci o tom, že se Hataš narodil 1. prosince roku 1724. Heslo obsahuje biografické údaje o jeho příbuzných, tedy ženě Anně, jeho mladším bratru Ivanu Wenzelovi Hatašovi a zmiňuje se také o možném synu, či bratru Dismase, Heinrichu Christophovi Hatašovi. MGG jej ovšem uvádí jako skladatelova bratra. Cennou informací jsou v tomto hesle uvedená jména obou rodičů skladatele, jimiž byli Fantišek Xaver Hataš a Terezie Hatašová, rozená Hynková. Blume zde uvádí hypotézu, že se Dismas Hataš mohl znát s Jiřím Bendou a Annou Františkou Bendovou již v období před nástupem Dismase do vévodské kapely. K jejich seznámení mohlo dojít při návštěvách koncertů Gothské vévodské kapely. V neposlední řadě heslo zmiňuje působení Hatašova syna v téže vévodské kapele v Gothě. Uvádí, že zde byl zaznamenán pouze do roku 1778, následně jsou jeho osudy bohužel neznámé.

Dalším zdrojem pro stav bádání bylo heslo z *Československého hudebního slovníku.*[6] Nepříliš obsáhlý text, vypracovaný Bohumírem Štědroněm, podává základní biografické údaje o skladateli, zcela shodné s předchozími uvedenými slovníky. Novou zajímavou informací, kterou se heslo liší od předchozích, je uvedení Hataše jako autora nikoli jedné (jako např. u Dlabacže), ale více písní. Bohužel názvy ani další doplňující informace nejsou uvedeny.

---

[4] Neznámy autor. Hataš, Dismas. In.: *Ottův slovník naučný*. Sdružení pro Ottův slovník naučný, Sv. 10. Paseka/ Argo1. 1896, str. 949.
[5] BLUME,Friedrich: Hattasch, Dismas. In.: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bl. 5. Bärenreiter 1956, str. 1815, 1816.
[6] ŠTĚDROŇ, Bohumír. Dismas, Hataš. In.: *Československý hudební slovník*, Sv. 1. Státní hudební vydavatelství. Praha 1963, str. 407.

Carl Dahlhaus zmiňuje jméno skladatele v *Rieman Musik-Lexiconu*,[7] informace o skladateli je ovšem velice stručná. Uvádí ale další psanou podobu jeho příjemní, a to *Hatasch*. O jeho tvorbě ani životě zde nenajdeme, vyjma roku narození a úmrtí, žádné informace.

Také ve slovníku Alfreda Baumgartnera - *Musik der Klassik* [8] z roku 1982, je Hataš uveden. Slovník uvádí jeho křestní jméno v podobě *Dismaš.* Autor zde tvrdí, že se Hatašův písňový styl velmi podobá stylu Jiřího Bendy. Uvádí jej zde ovšem pouze jako autora dvou sonát a dvou symfonií. Heslo obsahuje důležité informace o migraci hudebníků, bohužel i při dostupných informacích ve starších lexicích však tento zdroj uvádí, že skladby Dismase se nedochovaly.

Posledním slovníkovým zdrojem k osobě Dismase Hataše je *The New Grove Dictionary of Music and Musicians.*[9] Heslo Milana Poštolky obsahuje bibliografické údaje shodné s heslem v MGG a navíc několik nových informací, užitečných pro moji práci. Jednou z nich je například Hatašovo prostřední jméno *Thaddeus,* česky Tadeáš. Dále se slovník zmiňuje o udělení titulu *Kammermusicus,* roku 1751. Novou informací, kterou nám *Growe Dictionary* poskytl je také tvrzení, že se Hataš v kapele vévody Friedricha III., postupně vypracoval až do pozice *Konzertmeistra* gothajské kapely. Poštolka dále uvádí, že byl znám jako učitel houslí. Hovoří zde i o jeho symfoniích a houslových sonátách jako o třídílných cyklech v ranně klasickém stylu.

Heslo je zajímavé zvláště uvedením dosud největšího počtu Hatašových skladeb. Práci skladatele dělí, podobně jako *MGG,* na hudbu instrumentální a vokální. V prvním oddíle se zmiňuje i o námi zpracovávaných dvou symfoniích a jejich umístění na mikrofilmu v Moravské zemské knihovně. Zcela novou je pak informace o třetí jeho symfonii - E dur, umístěné v dodatku Breitkoppf katalogu z roku 1766. Další dosud nezmiňovanou skladbou je *Koncert pro flétnu a orchestr G dur*, ze soukromé sbírky v německé *Fürst Thurn und Taxis Hofbibliothek*. Slovník zmiňuje kromě 6 sonát pro housle a basso continuo z Breitkopfova katalogu ještě 2 sonáty uložené v hudebním oddělení Staatsbibliothek zu Berlin. Oddíl vokální tvorby obsahuje píseň *Noch kann ich nicht der Liebe Macht*, která se nachází v Göttinger Musenamanachu z roku 1770, a píseň *Sammlung verschiedener Lieder von guten*, známou zřejmě z Norimberka z roku 1780.

[7] DAHLHAUS, Carl. Hatasch, Dismas. In.: *Rieman Musik Lexikon*, Bd. 1. Minz 1972, str. 497.
[8] BAUMGARTNER, Alfred. Hataš, Dismaš. In.: *Musik der. Klassik*, Kiesel 1982, str. 253.
[9] POŠTOLKA, Milan. Hataš, Dismas Thaddeus. In.: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Ed. 2. Vol. 11. Stanley Sadie. Oxford 2001, str. 128,129.

Po tomto výčtu slovníkových hesel, obsahujících informace o skladateli, uvedu další literaturu tematicky spojenou se skladatelem.

Jedním z prvních děl, které na svých stranách zmiňuje osudy tohoto ranně klasicistního hudebníka a skladatele, kniha Karla Hůlky - *Jiří Benda: studie o starším českém hudebníku.*[10] Hataš je zde zmíněn v poznámce pod čarou jako houslista narozený 1725 ve Vysokém Mýtě. Dílo doplňuje dosavadní znalosti o skladatelově působení v období po příchodu do Německa, přičemž v této souvislosti je uvedeno jeho působení ve službách prince Jana Augusta. Ač tato kniha, která vyšla roku 1903 v Lipsku, přináší informace o skladateli spíše okrajově, můžeme se zde více dozvědět o jeho sňatku s Annou Františkou Bendovou. Ta podala 12. května roku 1751 takzvaný *Consens*, tedy žádost knížeti o povolení k sňatku s Dismasem Hatašem. Tuto žádost podepsal také její bratr Jiřím a o týden později, tedy 19. května téhož roku jí bylo vyhověno.

Zmínky o umělci nalezneme i v dalších publikacích. Například Vladimír Helfert ve své knize *Jiří Benda, příspěvek k problému české emigrace,*[11] taktéž zmiňuje Hatašovo jméno. Poprvé se zde objevuje ve jmenném seznamu hráčů gothajské kapely, ze kterého můžeme vysledovat dobu, po kterou zde Hataš působil. V části věnované Bendově příchodu a působení v tomto městě se zmiňuje o jeho příjezdu do Gothy i o žádosti Anny Františky o svolení k sňatku. Helfert doplnil informace o skladateli o některé detaily z jeho života s Annu Bendovou, které v konečném důsledku pomáhají k vytvoření komplexního obrazu skladatelova života. Informuje například o tom že, po příjezdu do Gothy byl Hataš nějakou dobu nezaměstnaný a datuje jeho nástup do kapely k 31. říjnu roku 1751. Taktéž píše o žádosti o zvýšení platu a celkovém příjmu manželů Hatašových. Dále zmiňuje výlet do Kasselu roku 1764 a také dovolenou, kterou roku 1767 strávil s B. Preisingem.

Další z českých publikací, která skladatele zmiňuje pouze okrajově, je dílo *Nástin české hudby XVIII. století* [12] Jana Němečka, vydané roku 1955 v Praze. Dismas je zde zmíněn jako rodák z vysokého Mýta, skladatel symfonií a houslových sonát, žijící v letech 1724-1777. Kniha se opět ve větší míře věnuje spíše jeho choti, která byla dcerou Jana Jiřího Bendy, tkalce, hobojisty a hráče na cimbál a Doroty Bendové, rozené Brixiové, pocházející ze známého hudebního rodu. Hudební nadání patrně zdědila také jejich dcera Anna Františka,

[10] HŮLKA, Karel. *Jiří Benda, studie o starším českém hudebníku*, Jaromír Urbánek. Praha - Lipsko 1903, str. 27-29.
[11]HELFERT, Vladimír. J*iří Benda, příspěvek k problému české hudební emigrace, část 2. díl 1. Gota 1750-1774*. Brno 1934, str. 98 -99.
[12] NĚMEČEK, Jan. *Nástin české hudby XVIII. století*, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. Praha 1955, str. 214, 215, 281.

poněvadž se poté, co ji dal Fridrich III. na žádost jejího bratra Jiřího dopravit roku 1742 do Berlína, stala zpěvačkou.

Také v *Hudebním cestopise 18. věku* Charlese Burneyho, nalezneme zmínku o Hatašovi.[13] Cestopis, vydaný původně z roku 1775, označuje Dismase za jednoho z nejlepších hudebníků v gothajské vévodské kapele. Bohužel krom jména a této zmínky zdroj již více informací neobsahuje.

Kniha Franze Lorenze s názvem *Musikerfamilie Benda, Georg Anton Benda* z roku 1971 obsahuje zmínku o tomto skladateli.[14] Neuvádí datum narození ani úmrtí Hataše a pouze nám sděluje, že se skladatel narodil ve Vysokém Mýtě. K jeho křestnímu jménu nám tento zdroj přidává německé jméno *Johann*. Důležitým střípkem pro naši práci je informace uvedená v kapitole, věnované Bendovu synu Hermannu Christianovi Bendovi. Zde se dovídáme, že byl *Johann Dismas Hattasch* jeho učitelem hry na housle.

Informace, které se nachází ve slovníkových heslech, sice nebyly nijak obsáhlé, pro mé cíle však byly dostačující. Většina zmínek v jiných publikacích, než jsou hudební a jiné slovníky, pochází z knih zabývajících se podrobně životem a dílem Jiřího Antonína Bendy. Bohužel samostatná publikace, která by se zabývala Dismasem Hatašem zatím neexistuje. Informace, které jsem zkompletoval z uvedených hesel a jiných publikací, posloužily jako základ pro napsání životopisu skladatele.

[13] BURNEY, Charles. *Hudební cestopis 18. věku*, Přel. PIPPICHOVÁ, Jaroslava. Státní hudební nakladatelství. Praha 1966. Přel. z: *Burney's Musical Tour.* str. 378.
[14] LORENZ, Franz. *Musikerfamilie Benda, Georg Anton Benda*, Walter de Gruyter. Berlín 1971, str. 115- 129.

2. Životopis

Na základě informací, které jsem získal z výše uvedených zdrojů, se v této kapitole pokusím o vypracování nejnovější verze životopisu tohoto raně klasicistního skladatele.

2.1. Dětství a začátky hudební činnosti

Vynikající houslista a hudební skladatel (Johann) Dismas Thaddeus Hataš, psaný též jako *Hattasch, Hatasch, Hatass, Hataß* nebo *Hattaš* se narodil 1. prosince roku 1724. Příjmení Hataš se objevuje v několika zdrojích ve spojení s českými kantory a je tedy možné, že hudební nadání měl umělec v rodině. Příbuzenství Hatašova otce s příbramským kantorem a varhaníkem Antonínem Hatašem však není dohledatelné. Podle informací uvedených ve slovníku MGG byl jeho otcem Franz Xaver Hataš, pocházející zřejmě z kantorské rodiny.[15] Matkou skladatele byla Terezie (Theresie) Hatašová, rozená Hynková. Hataš byl zřejmě prvním ze tří dětí tohoto páru. Jeho mladšími bratry byli podle zdrojů Iwan Wenzel (Johann) Hataš[16] narozený roku 1727 a Heinrich Christoph Hataš.[17] Datum narození druhého bratra Dismase ovšem není ve slovnících ani v matrice uvedeno. Mnohé jiné zdroje považují Heinricha Christopha, vzhledem k datu jeho úmrtí (večer doplním) považují spíše za Hatašova syna. Po prostudování všech dostupných slovníkových hesel a literatury jsem se rozhodl, že jej do práce uvedu jako syna Dismase Hataše a věnuji mu jednu podkapitolu.

Rodištěm skladatele bylo české město Vysoké Mýto, kde byl skladatel pokřtěn na Dismase Thaddeuse Hataše. O osudech v jeho dětství ani raném mládí bohužel dosud nemáme žádné zmínky. Je jisté pouze to, že se v tomto zatím neprobádaném období, od roku 1724 až zhruba do roku 1747, Hataš naučil hrát na housle.

Další ucelené informace se pak vztahují až ke skladatelově odchodu z domoviny. Stejně jako řada dalších českých umělců, mezi nimi například i bratři Bendové a jejich rodiny,

---

[15] *„Jméno českých kantorů. Uvádí a příbramského varhaníka a kantora Antonína Hataše a jeho dva syny. Prvý syn Jan se stal kapelníkem kallengergského pluku v Březnici. A druhý syn kněz Vojtěch byl ustanoven r. 1777 magistrem. Oba se věnovali hlavně církevní hudbě.“* DRAŽAN, Václav. *Po stopách hudby* našich *kantorů*, Praha 1947, str. 100, 120, 140.

[16] *“Ivan Wenzel Hatas se řadil do vývojové fáze předchůdců Mozartova klasicismu stejně jako v Praze F. X. Brixi. Umělecké spojení těchto dvou nalezeno.”* BLUME, Friedrich. Hattasch, Iwan Wenzel (Johann). In.: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 5. Bärenreiter 1956, sl. 1817.

[17] *“Heinrich Christoph Hattasch byl bratr Dismase Hatasche, ale toto jméno je uvedeno pod sourozenci v matrice Vysokého Mýta. Heinrch Christoph byl kapelmaister divadelní kapely Jahnna Josefa Bruniana 1763-1765 v divadle v Brně a od roku 1768 stál v čele kapely pražského divadla. Skladatel singspielu. H. Ch. Hattasch vynikal ve všech uměních divadla a nakonec našel cíl v péči o český Singspiel jeho vzorem byl J. A. Hiller a jeho spokojenost. Praha veřejnosti představila nový druh , který dal výraz národnímu obrození českého národa.”* BLUME, Friedrich. Hatasch, Heinrich Christph. In.: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 5. Bärenreiter 1956, sl. 1817.

odchází 23letý Hataš do Německa. Přesné datum jeho odchodu nám bohužel není známé, z prostudované literatury lze dovodit, že to bylo roku 1747. První zmínka o činnosti Hataše v Německu, která ovšem není opatřena datem, pochází z období před rokem 1751. Podle zdrojů Hataš působil jako houslista u bratra svého pozdějšího doživotního zaměstnavatele Friedricha III.,[18] prince Johanna Augusta.[19] V tomto období mladý skladatel zřejmě navštěvoval vystoupení kapely v Gothě, kde se pravděpodobně seznámil jak s Jiřím Bendou a jeho rodinou, tak s jeho pěvecky nadanou sestrou Annou Františkou Bendovou, svou budoucí chotí.

2.2. Sňatek s Annou Františkou a přesun do Gothy

Anna Františka Bendová, později Hatašová, byla členkou jedné z nejvýznamnějších hudebnických rodů 18. století, který později působil v Německu. Podle J. Němečka byla Anna Františka jedinou dcerou narozenou do hudebně založené rodiny Jana Jiřího Bendy a Doroty Bendové, rozené Brixiové.[20] Dorota Bendová byla dle Neměčka sestrou dnes slavného skladatele Šimona Brixiho.[21] Anna Františka Bendová se narodila ve Starých Benátkách 26. května roku 1728. Ve věku pouhých 14 let společně s rodiči a bratrem roku 1742 odešla do Postupimi.[22] V tomto městě společně se svým známým bratrem Františkem Bendou [23] studovala zpěv.

---

[18] „ *Freiedrrich III.:Friedrich von Sachsen-Gotha-Altenburg. Narozen 14. Dubna 1699 v Gotě, zemřel na tomtéž místě 10. března 1772. Byl princ z větve linie Saxe-Gotha-Altenburg z Wettinů Ernestine a 1732-1772 vévoda sasko-Gotha-Altenburgu. Frederick byl nejstarší syn vévody Fridricha II Sasko-Gotha-Altenburgského z jeho sňatku s Magdalenou Augusta (1679-1740), dcerou knížete Karl Wilhelma von Anhalt-Zerbst. Princ byl velmi důkladně vzdělán a byl považován za dobromyslného, i když ne velmi talentovaného…“* BECK, August. Friedrich III. In.*: Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 8. Duncker & Humblot. Leipzig 1878, str. 5.

[19] „*Johann August von Sachsen-Gotha-Altenburg. Narozen 17. Února 1704 v Gothě, zemřel 8. Května 1767 v Rodě. Princ rodu ernestinisch-wettinishen, říšský polní maršál. Roku 1725 vstoupil do služeb císařské armády a bojoval v Itálii a Maďarsku. Bojoval také ve válce o rakouské dědictví ve Slezsku, v Čechách, Bavorsku a Rýně. Byl oceněn řádem bílého orla. Do své smrti pobýval v Rodě. „* ERSCH, Johann Samuel. *Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste*, Bd. 2. Leipzig 1842, str. 240.

[20] NĚMEČEK, Jan. *Nástin české hudby XVIII. století*, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. Praha 1955, str. 214,215.

[21] *„ (Vlkava 28.října 1693, Praha 2. 11. 1735.)Varhaník a skladatel. Byl student práv na Karlově Univerzitě v Praze, ale opustil těchto studií aby se mohl věnovat hudbě a stal varhaníkem Týnského chrámu. V roce 1720 získal se stal slavný za jeho prací pro musica navalis, Za jeho svátek svatojánský předvečer, lodní hudbu na řece Vltavě, mu udělili povolení pro provozování sváteční hudby pro každý rok 1722-1729. V roce 1725 Brixi působil v kostele svatého Martina, a od roku 1727 to byl sbormistr... „*NOVÁK, Vladimír. Šimon Brixi In.: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Ed. 2. Vol. 3. Stanley Sadie. Oxford 2001, str. 309, 310.
Hataš, Anna Franziska. In.: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Ed. 2. Vol. 8. Stanley Sadie. Oxford 2001, str. 300.

[23] *„ Benda František, český houslista a hudební skladatel v zahraničí. Narozen 22. 11. 1709 ve Starých Benátkách nad Jizerou. Zemřel 7.3.1786 v Postupimi u Berlína. Jinošství prožil jako zpěvák různých chrámů v Praze, Drážďanech a opět v Praze jako gymnazista pražských jezuitů. Základů k pozdějšímu umění nabyl v rodišti a Praze z příkladu Fuxovy korunovační opery, v níž zpíval ve sborech a tří sól v Zelenkově hudbě…“* ŠTĚDROŇ, Bohumír. Benda, František. In.: *Československý hudební slovník osob a institucí*, Sv. 1. Státní hudební vydavatelství. Praha 1963, str. 75-76.

Na žádost bratra Jiřího Bendy za ním odcestovala do německé Gothy.[24] Helfert pak uvádí, že Anna byla nejoblíbenějším sourozencem a proto jí zajistil vzdělání ve zpěvu. Bratr jí pravidelně představoval s pěveckými výstupy a nakonec v prosinci roku 1750 zažádal o možnost jejího přijetí jako sopranistky do kapely Friedricha III. v Gothě. Žádosti bylo vyhověno téhož roku.[25] Podle Karla Hůlky se Anna Františka dokázala prozpívat k přízni všeho posluchačstva.[26] O tom, že Jiří Benda zajistil svou oblíbenou sestru velmi dobře svědčí podle Helfera i fakt, že její plat činil až 437 tolarů a 3 groše na hotovosti měsíčně. Kniha také hovoří o jejím bravurním umění trylku a práci s dechem. Na jejich vystoupeních se s ní zřejmě seznámil i Hataš.

V roce 1751 podala Anna Františka Bendová takzvaný *Consens* tzn. žádost o sňatek s Dismasem Hatašem. Hůlka datum podání žádosti na 17. května roku 1751, tedy do doby ještě před Hatašovým působením v Gothě. Zdroj taktéž uvádí, že se její žádost opírala o to, že bratr Jiří Benda dal k svatbě své svolení. Žádosti bylo ještě téhož měsíce vyhověno a svatba se uskutečnila v rozmezí od 20. do 31. května roku.[27] Jestli se Hataš do Gothy přesunul již dříve a čekal na rozhodnutí společně s Annou na místě, nám není známo. Podle dostupných informací byl Dismas v době svatby již nezaměstnaný. Co dělal a jak sháněl peníze na živobytí v období po svatbě, tedy do října roku 1751, nevíme. Výborný houslista se ale logicky v Gothě mohl živit například jako učitel.

O seriózní zaměstnání se mu následně v Gothě postarala jeho novomanželka společně se svým bratrem Jiřím. Podali návrh na zařazení Hataše do kapely a po jeho schválení se vysokomýtský houslista stal 31. října členem vévodské kapely a byl mu udělen titul *Kammermusicus* ohodnocený platem 70 tolarů měsíčně. Hataš ihned po přijetí působil zřejmě jako druhý houslista. Do předních pozic se pravděpodobně propracoval až poté, co získal více zkušeností. V průběhu své kariéry společně s manželkou několikrát žádal o zvýšení platu. Patrně se vzrůstající praxí v kapele k navyšování finanční odměny také docházelo. Záznam o

[24] *Benda Jiří antonín. Český houslista a skladatel v zahraničí, narozen 30.8. 1715 ve Starých Benátkách, zemřel 6.11..1795 v Kostřici v Sasku. Studoval na piaristickém gymnáziu v Kosmonosích, kde poznal deklamační pathos a dramatickou vzrušenost oratorních cvičení a školení her pozdního baroku. K největšímu rozvoji jeho tvůrčí vlohy došlo teprve v Gotě, kde byl přijat do služeb durynského vévody Friedricha IIII. a jeho choti Luisy Doroty.* „ ŠTĚDROŇ, Bohumír. Benda, Jiří Antonín. In.*: Československý hudební slovník osob a instirucí*, Sv. 1. Státní hudební nakladatelství. Praha 1963, str. 76-78.

[25] HELFERT, Vladimír. *Jiří Benda, příspěvek k problému české hudební emigrace. část 2. díl 1. Gota 1750-1774*, Brno 1934, str. 98.

[26] Hůlka, Karel. *Jiří Benda, studie o starším českém hudebníku*, Jaromír Urbánek. Praha - Lipsko 1903, str. 27-29.

[27] BLUME,Friedrich. Hattasch, Dismas. In.: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bl. 5. Bärenreiter 1956, str. 1815.

posledním zvýšení je z roku 1762, kdy měsíční odměna čítala 292 tolarů a 18 grošů.[28]
Pět let po sňatku Hataše s Annou a příchodu do gothajské kapely nacházíme záznam narození jeho syna Hataše mladšího.

2.3. Jindřich Kryštof Hataš

Informace, které nalezneme ve slovníkových heslech o Hatašovi, například v *The New Grove Dictionary of Music and Musicians* nebo Eitnerově *Quellen-Lexikon Der Musiker und Musikgelehrten*,[29] ztotožňují syna tohoto umělce s osobou Jindřicha Kryštofa Hataše. Naopak například Dlabačžův slovník[30] jej označuje jako Dismasova bratra. Tuto skutečnost se doposud nepodařilo objasnit, přikláním se však k názoru, že se jednalo o syna Dismase Hataše a to z důvodu nedopátratelného pobytu Hatašových rodičů v Gothě, kde se podle zdrojů narodil a podle Dlabacže neuvedeného data narození v matrice Vysokého Mýta.

Jindřich Kryštof Hataš se narodil roku 1756 v Gothě. Byl houslistou, skladatelem německých singspielů a dalších hudebně dramatických žánrů.[31] Jeho prvním učitelem byl podle všeho jeho otec a zřejmě i strýc Jiří. Po smrti otce byl Jindřich rok také členem kapely, a to do roku 1778. Podle Němečka odsud ale záhy odešel.[32] Od prosince roku 1778 působil jako první houslista v orchestru herecké společnosti Friedricha Ludwiga Schrödera v Hamburku. Je možné, že byl Hataš hudebním ředitelem divadelní skupiny Johanna Josepha von Brunian v severním Německu, informace však není ověřena. Jsou zde ovšem záznamy o řediteli označovaném jako *Hattasch junior* [33]

O tom, že měli Hatašovi více než jedno dítě, se dovídáme z krátké pasáže knihy Vladimíra Helferta. Ten uvádí, že po smrti po sobě Anna Františka zanechala syny.[34] V poznámce, která nás odkazuje na žádost synů o výplatu penze, se jejich jména ani žádné bližší informace neuvádí.

---

[28] BLUME, Friedrich. Hattasch, Dismas. In.: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 5. Bärenreiter 1956, str. 1815.
[29] EITNER, Robert. Hattasch, Heinrich Christoph. In.: *Quellen-Lexikon Der Musiker und Musikgelehrte*, Bd. 5. Breitkopf & Haertel. Leipzig 1900, str. 46.
[30] DLABACŽ, Johann Gottfried. Hattasch, Heinrich Christoph. In.: *Allgemeines historisches Künstler Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, Bd. 1. Prague 1815, sl. 574.
[31] Blume, Friedrich. Hattasch, Dismas. In.: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 5. Bärenreiter 1956, str. 1817.
[32] NĚMEČEK, Jan. *Nástin české hudby XVIII. století*, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. Praha 1955, str. 164.
[33] BLUME,Friedrich: Hattasch, Dismas. In.: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 5. Bärenreiter 1956, str. 1816.
[34] *„Anna nepřežila svého dlouho svého muže. Zemřela na jaře 1781, zanechavši po sobě své syny.“* HELFERT, Vladimír. *Jiří Benda, příspěvek k problému české hudební emigrace. část 2. díl 1. Gota 1750-1774*, Brno 1934, str. 99.

2.4. Povinnosti v dvorské kapele a začátek tvůrčího období

Z období Hatašova působení v kapele o tomto umělci nemáme žádné informace. Z kontextu dostupných informací se můžeme domnívat, že Hataš, jako většina jeho spoluhráčů v kapele, pravidelně hrával při chrámových kantátách a mších v zámeckém kostele o nedělích a svátcích. Mimo to musel Hataš hrát také při gratulačních a jiných oslavných kantátách. Dále provozovala gothajská kapela také komorní hudbu složenou z nejlepších členů kapely. Je více než pravděpodobné, že Hataš byl v průběhu času jedním ze sólistů tohoto menšího orchestru. Za působení Jiřího Bendy v Gothě byla jednou z povinností kapely provozovat takzvané *Aufwartung*,[35] na kterých se svým uměním určitě podílel i Hataš. Mimo to s kapelou pravidelně vystupoval v zámeckých činohrách, které podle Helferta patřily k nejdůležitějším uměleckým úkolům dvorské kapely. Helfert označil majetkové poměry manželů Hatašových jako příznivé, i když museli oba nejednou žádat o zvýšení platu. Ve své knize uvádí, že součtem platů obou manželu bylo 596 tolarů 9 grošů. Příjem rodiny se zřejmě ještě mírně zvedl poté, co v kapele začal působit jejich syn. Do období Hatašova působení v kapele se zřejmě datuje i začátek jeho tvorby. Je pravděpodobné, že umělec svoje symfonie, jejichž spartace v rámci této práce prezentuji, zkomponoval pro gothajskou kapelu.

S jistotou můžeme říci, že zde Hataš napsal jednu ze svých písní, která je uchovaná v Göttinger Musenamanachu.[36]

2.5. Učitelská činnost, konec skladatelova života a dílo

Mimo rozmanitou činnost v zámecké kapele byl Hataš i učitelem houslí, Helefert dokonce uvádí jméno jednoho z jeho žáků. Byl jím byl August Kellner z Grauly,[37] houslista, který po roce 1758, na popud Bendy nastoupil na místo churavého J. A. Engerta.[38] Dalším

---

[35] *„Je to vyhrávání členům knížecí rodiny, obyčejně v předsíni, po způsobu serenád. Byla to povinnost, v níž nejvýrazněji přicházel k platnosti služebnický charakter dvorské kapely. Taková „Aufwartung“se objevuje v době Bendově pravidelně.„* HELFERT, Vladimír. *Jiří Benda, příspěvek k problému české hudební emigrace. část 2. díl 1. Gota 1750-1774*, Brno 1934, str. 87.

[36] POŠTOLKA, Milan. Hataš Dismas (Thaddeus). In.: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Ed. 2. Vol. 8. Stanley Sadie. Oxford 2001, str. 128,129.

[37] „*Když pak druhý houslista ochuravěl Engert před svou smrtí 3.prosince 1758 churavěl a nemohl hrát, navrhl Benda ze své moci kapelnické za jeho zatímního zástupce houslistu Au. Kellnera z Gradualy, a to tak že Kellnern až do uvolení definitivního místa sloužil zdarma. Byl žák Bendův a Hatašův.* HELFERT, Vladimír. *Jiří Benda, příspěvek k problému české hudební emigrace. část 2. díl 1. Gota 1750-1774*, Brno 1934, str. 80.

[38] *„ J.A. Enger působí v Gotě od roku 1732 do své smrti dne 3.prosince 1758. Hrál druhé housle. V aktech, jež po něm zůstay, nehovoří se o ničem jiném, nežli o přídavcích nebo o výpomoci při jeho nemocícha o dluzích.“* HELFERT, Vladimír. *Jiří Benda, příspěvek k problému české hudební emigrace. část 2. díl 1. Gota 1750-1774*, Brno 1934, str. 79.

Hatašovým žákem i Bendův syn, Hermann Christian Benda.[39]

Jako zajímavost lze uvést dva záznamy o dovolené manželů. První z nich uvádí cestu manželů Hatašových do Kasselu od 14. do 21. prosince roku 1764. Další cestu manželský pár podnikl roku 1767 společně s violoncellistou Heinrichem Baltasarem Preysingem, který patřil do kapely do roku 1763. Cílem jejich cesty bylo Holandsko.[40]

Dismas Thaddeus Hataš působil až do konce života pod taktovkou Jiřího Bendy ve vévodské kapele v Gothě, kde 13. října roku 1777 zemřel. Rok poté byla jeho žena Anna Františka penzionována, ovšem svého muže přežila o pouhé čtyři roky.

Skladatel po sobě zanechal nepříliš rozsáhlé dílo obsahující jak instrumentální, tak vokální skladby. Do okruhu instrumentálních skladeb patří v prvé řadě jeho symfonie. První z nich je *Sinfonie D dur pro smyčcový kvartet, tympány a dvě clariny*,[41] uložená v MZK pod signaturou *RKPMus-0692.200*. Druhou je *Sinfonie E dur*, která je uvedena v dodatku Breitkopfova katalogu z roku 1766. Třetí a doposud poslední objevenou, je *Sinfonie D dur pro smyčcový kvartet, sólovou flétnu a dva lesní rohy*. Tato sinfonie je taktéž uložena v MZK, a to pod signaturou *RKPMus-0691.715.* Kromě sinfonií jsou v pramenech uvedeny sonáty G dur a A dur, které se nacházejí ve Stadt – und Landesbibliothek v Potsdamu a 6 sonát zaznamenaných v již zmiňovaném Breitkopfově katalogu. Poslední orchestrální kus Dismase Hataše je *Koncert G dur pro flétnu a orchestr*, který se nalézá ve *Fürst Thurn und Taxis Hofbibliothek und Zentralarchiv* v Řezně.

Vokální dílo tohoto ranně klasicistního skladatele reprezentuje píseň *Noch kannt' ich nicht der Liebe Macht*, která se nachází Göttinger Musenalmanachu z roku 1770. Tato píseň byla rovněž zařazena do sborníku Johanna Michalea Schmidta z Norimberku z roku 1780. Žádné další instrumentální ani vokální skladby již neexistují nebo prozatím nebyly nalezeny.

[39] LORENZ, Franz. *Musikerfamilie Benda, Georg Anton Benda*, Walter de Gruyter. Berlin 1971, str. 129.
[40] **„***Jeho otec byl školen Jiřím Bendou. „* RATHEY, Marcus. Kellner, Johann Christoph. In.: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 26. Bärenreiter 1956, sl.1630.
[41] *„Klarina nemá ventily a je typickou sólovou trubkou. Její velice úzký nátrubek umožňuje hrát i vysoké přirozené tóny. Po vynalezení ventilu v 19. Století se již klariny užívali méně. Pro tento nástroj bylo zkomponováno velké množstvínejen duchovních, ale též světských skladeb. „* OLIG, Bert; WALLISCH, Heinz. *Encyklopedie hudebních nástrojů*, Rebo Productions CZ spol. s.r.o. Čestlice 2004, str. 118.

3. Kultura města Gotha do roku 1778

3.1. Hudební klasicismus a začátky osvícenství v Gohtě

V následující kapitole v krátkosti pojednám obecně o kulturní situaci v Gothě se zaměřením zvláště na kulturu hudební, a to v námi sledovaném období, tedy ve 2. polovině 18. století.

Gotha neměla moc dlouhou hudební tradici a jako knížecí město ji můžeme znát až od období třicetileté války, kdy jí Ernst I. Pobožný [42] učinil sídelním městem sasko-gothajského vévodství.[43] Po dostavbě zámku *Friedenstein* v roce 1654, se toto místo stává střediskem duševního a kulturního života v nově utvořeném knížectví.[44] Období, které je pro nás relevantní, spadá ovšem až pod vládu vévody Friedricha III. a jeho choti, Dorotou Luisou. Gotha byla v tehdejším Německu jedním z ohnisek osvícenské kultury, ve kterém se prolínal vliv francouzského osvícenství, voltairovství a encyklopedismu, obdobně, jako tomu bylo například v Berlíně. Hlavní propagátorkou osvícenských názorů v Gothě byla výše zmíněná vévodkyně Dorota Luisa.[45] Tato panovnice udržovala živé kontakty s osvícenskými velikány. Helfert k její osobě zmiňuje ještě její dvorní dámu Paní Julianu Francisku Buchwaldovou,[46] s níž své osvícenské zájmy sdílela.

3.2. Vévodská kapela a jiná hudební tělesa

Gotha byla v době, kdy sem přišel Jiří Benda, tedy v roce 1750, místem s již velmi dobrou, i když krátkou hudební tradicí. Friedrichova manželka, Dorota Luisa, byla také z hudební rodiny. [47] Její otec se zabýval skladbou a tento zájem o hudbu po něm Luisa zřejmě zdědila. O jejím významu v oblasti kultury není pochyb. Vladimír Helfert dokonce uvádí, že bez ní by Gotha byla kulturně bezvýznamnou residencí.[48]

---

[42] *„Ernst I. : Hersog Ernst Anton Carl Ludwig von Sachsen- Coburg- Gotha. Narozený 2. Ledna 1784 v Coburgu zemřel 29. ledna 1844 v Gotě. Poslední vévoda Sasko- Gotský.“* BECK, August. Ernst I., Herzog Ernst Anton Karl Ludwig von Sachsen-Koburg-Gotha. In.: *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 6. Duncker & Humblot. Leipzig 1877, str. 313–317.

[43] HELFERT, Vladimír. *Jiří Benda, příspěvek k problému české hudební emigrace. část 2. díl 1. Gota 1750-1774*, Brno 1934, str. 9.

[44] Tamtéž. str. 10.

[45] LORENZ, Franz. *Musikerfamilie Benda, Georg Anton Benda*, Walter de Guyter. Berlín 1971, str. 20.

[46] *„Podle zpráv, které jsou zachovány o této nevšední paní, byla tato dvorní dáma podivuhodným zjevem. Paní Buchwaldová, dívčím jméneme Juliana Francisca von Neunstein , měla v sobě francouzskou krev. Její matka byla francouzska a otec Alsasan, sama pak se narodila v Paříži a vyrostla na pofrancouzštělém duchu.“* HELFERT, Vladimír. *Jiří Benda, příspěvek k problému české hudební emigrace. část 2. díl 1. Gota 1750-1774*, Brno 1934, str. 12,13.

[47] LORENZ, Franz. *Musikerfamilie Benda, Georg Anton Benda*, Walter de Guyter. Berlín 1971, str. 20.

[48] HELFERT, Vladimír. *Jiří Benda, příspěvek k problému české hudební emigrace. část 2. díl 1. Gota 1750-1774*, Brno 1934, str. 66, 67,70.

V tehdejší Gothě se mísily hned tři hudební vlivy, a to francouzský, italský a severoněmecký.[49] Na hudebním dění na dvoře Friedricha III. se ve velké míře podílela také zámecká vévodská kapela. Uměleckou úroveň zde vypěstoval Bendův předchůdce, vedoucí kapely od roku 1720, Gottfried Heinrich Stölzl.[50] Před Stölzlem nebyla kapela ničím mimořádným, za zmínku stojí pouze vytvoření stabilní struktury a organizace kapely, k čemuž došlo již roku 1676, za úřadu kapelníka Myliuse.[51] Od té doby měla kapela v čele takzvaného *direktora* a dva *kantory*. Hlavním prostředkem zvyšování úrovně hudební kultury v Gothě byla chrámová a kantátová hudba, která byla těžištěm provozu i pro zámeckou kapelu[52]

Po smrti Stölzla roku 1750 nastoupil na místo kapelníka Jiří Benda. Tato skutečnost nepřinesla v organizaci kapely žádné výrazné změny. Lorenz uvádí, že knížecí kapela se skládala z malého sboru vokalistů a instrumentalistů.[53] O povinnostech a vystoupeních kapely jsem již hovořil v minulé kapitole, věnované Hatašovým povinnostem na dvoře.

Krom samotné kapely působil na dvoře také odděleně sbor dvorních trompetistů a tympanistů, kteří v kapele příležitostně vypomáhali. Je velmi pravděpodobné, že tomu tak bylo i v případě provedení *Sinfonie Dismase Hataše D dur*, ve které je part pro tympány a dvě klariny, stejně jaké ve druhé mnou spartované symfonii, *Sinfonii D dur pro kvartet, sólovou flétnu a dva lesní rohy.* K povinnostem tohoto sboru devíti trompetistů patřilo například troubení na Nový rok nebo vytrubování před obědem, čímž svolávali dvůr k tabuli. V poslední řadě bylo náplní trompetistů hraní intrád před začátkem divadelních vystoupení.[54]

Dalším menším tělesem, které ve sledovaném období v Gothě působilo, byl sbor tří vokalistů. Jednalo se zřejmě o mládežnické těleso, proto jejich plat nebyl tak vysoký. Těleso s názvem *Kapellknaben* spadalo pod vedení Jiřího Bendy, který pro ně dostával 144 zlatých.[55]

Také dvorní hobojisti a vojenští hobojisti nepatřili organizačně do kapely. Skupina hobojistů podle Helferta stála umělecky trochu výše než kapela. Jejich povinností bylo vyhrávat vždy na Nový rok a u dvorské tabule. Jejich vyšší úroveň byla nutná, protože

[49] LORENZ, Franz. *Musikerfamilie Benda, Georg Anton Benda*, Walter de Guyter. Berlín 1971, str. 25.
[50]*„ Stölzel Gottfried. Narozen 13. ledna v Grnüstädtelu , umřel 27. listopadu 1749 v Gotě. Dvorní kapelník „* HARWIG, Dieter; HENNENBERG, Fritz. Stölzel, Gottfried Heinrich Jan. In.: *Die musik in geschichte und gegenwart*, Bd. 12. Bärenreiter Kassel – Basel- London – New York. 1965, sl. 1378.
[51] HELFERT, Vladimír. *Jiří Benda, příspěvek k problému české hudební emigrace. část 2. díl 1. Gota 1750-1774*, Brno 1934, str. 67.
[52] Tamtéž. str. 70.
[53]LORENZ, Franz. *Musikerfamilie Benda, Georg Anton Benda,* Walter de Gruyter. Berlín 1971, str. 39, 40.
[54]HELFERT, Vladimír. *Jiří Benda, příspěvek k problému české hudební emigrace. část 2. díl 1. Gota 1750-1774*, Brno 1934, str. 83 -84.
[55] Tamtéž. str. 85-86.

hobojisté hráli v činohrách v meziaktí. Po doplnění o hobojisty vojenské, mělo takové těleso až 16 hráčů.[56]

Pro kompletní obraz o hudbě v Gothě je také nutností zmínit pro chrámovou hudbu důležitého varhaníka při zámecké kapli. Kromě profesionálních těles ve městě také působil například sbor gymnasistů a při chrámové hudbě občas vypomáhali sirotci, kteří byli za tuto výpomoc odměňováni.[57]

3.3. Divadlo a začátky operní hudby

Přelomová fáze hudebního dění v Gothě, o níž budu hovořit v další podkapitole, byla připravována čtyřiceti letou tradicí dvorního divadla a chrámové hudby, které byly klíčovou složkou kulturního a hudebního rozvoje města. Na vyšší úroveň se divadlo v Gotě pozdvihlo až za přítomnosti osvícenské panovnice, princezny Dorothy Luisy.

Gothajskou divadelní scénu reprezentovala dvě divadla.[58]První divadlo se nacházelo na zámku Friedenstein.[59] Helfert doplňuje, že toto divadlo bylo určeno pouze dvorské společnosti. To však nebylo dodržováno absolutně. Druhým divadlem zde bylo divadlo městské, jež bylo přístupné i občanům města. V tomto divadle většinou hrály divadelní společnosti, které schválil vévoda Friedrich III.

Francouzské zámecké divadlo bylo vrcholem gothajské divadelní kultury, ač se svým pojetím jednalo o divadlo ochotnické. Bylo odrazem osvíceneckých názorů vévodkyně Dorothy Luisy. Při činohrách této dvorské společnosti hrávala také námi zmiňovaná zámecká kapela, provozujíc zřejmě meziaktovou hudbu. Kapela zde působila v různých sestavách jak komorních, tak v plném počtu, v téměř každém přestavení tohoto tělesa. Těžištěm repertoiru byly činohry a komedie. Zprávy o divadle končí rokem 1765, kdy se do popředí dostává italské intermezzo a opera buffa.[60]

[56]HELFERT, Vladimír. *Jiří Benda, příspěvek k problému české hudební emigrace. část 2. díl 1. Gota 1750-1774*, Brno 1934, str. 84 – 85.
[57]Tamtéž str. 86.
[58]Tamtéž str. 172.
[59]LORENZ, Franz. *Musikerfamilie Benda, Georg Anton Benda*, Walter de Gruyter. Berlin 1971, str. 63,64.
[60]HELFERT, Vladimír. *Jiří Benda, příspěvek k problému české hudební emigrace. část 2. díl 1. Gota 1750-1774*, Brno 1934, str. 173, 174,185,186,187.

3.4. Italské intermezzo a opera buffa

Vliv italské opery se v 70. letech 18. st. dostal z jiných dvorů v Německu i do francouzsky orientované Gothy. Pěstování intermezza a opery buffy však nebylo dle Helferta nijak v rozporu s osvíceneckým duchem tohoto německého města.[61]

Na gothajském dvoře byla v oblibě *Correspondance littéraire* Melchiora Grimma, která dvůr připoutávala právě k italské buffě.[62] O soustavném provozu italského *intermezza* v Gothě, lze podle Helferta mluvit až po příchodu Leopolda Burgioniho a Nicoliny Rosy,[63] kteří jej v gothajském divadle uvedli poprvé roku 1765. Intermezza byla provozována vždy dvakrát týdně, ve středu a v sobotu v 17:00 ve dvorním divadle s nazývaném *Opern-Hauss*. Výjimkou v provozu byl advent a období smutku. Provozování intermezza bylo v Gothě častější než uvádění opery buffa, a to hlavně z finančních důvodů. Od roku 1750 se také u dvora, ale i v kapele dvora objevují italští zpěváci, kteří se v intermezzech angažovali společně s některými členy sboru gymnasistů, o kterém jsem se zmínil v jedné z předešlých podkapitol. Takřka každou tuto produkci doprovázela kapela pod taktovkou Jiřího Bendy a čerstvým koncertním mistrem Dismasem Hatašem.

Mezi intermezzy provozovanými v Gohtě Helfert uvádí také Pergolesiho *La serva padrona*. Posledními dvěma intermezzy byla *Il buon marito* a *Il nuovo maëstro di capella*, ke kterým napsal hudbu sám kapelník Benda. Toto období končí smrti mecenášky a podporovatelky Dorothy Luisy právě roku 1767.[64]

Od tohoto přelomu na půdě gothajského divadla dochází k pěstování opery buffy. O dalším uměleckém dění v Gothě pojednává dále i například kniha Karla Hůlky.[65] Dle něho roku 1772, tedy v roce úmrtí vévody Friedricha III., v Gothě také definitivně skončil hudební provoz ve dvorním kostele.

---

[61] HELFERT, Vladimír. *Jiří Benda, příspěvek k problému české hudební emigrace. část 2. díl 1. Gota 1750-1774*, Brno 1934, str. 188, 189, 196,197.

[62] LORENZ, Franz. *Musikerfamilie Benda, Georg Anton Benda*, Walter de Gruyter. Berlín 1971, str. 38.

[63] *„Jako výučně intermezzový zpěvák vystupuje v Gotě tenorista Leopold Burgioni a jeho průvodkyně mezosopranistka Nicola Rosa. Byli angažováni 23. Září 1765 a jejich působení souvisí se začátky pravidelného intermezza v Gotě. Před tímto dnem se zdržovali v Gotě krátký čas. Byli angažováni zatím na dobu osmi měsíců do 1 května 1766 a to výslovně s povinností, že budou provozovat intermezza nejméně jednou, dvakrát týdně……"* HELFERT, Vladimír. *Jiří Benda, příspěvek k problému české hudební emigrace. část 2. díl 1. Gota 1750-1774*, Brno 1934, str. 192-193.

[64] Tamtéž. str. 199 – 210.

[65] HŮLKA, Karel. *Jiří Benda, studie o starším českém hudebníku*, Jaromír Urbánek. Praha - Lipsko 1903, str. 40 – 43.

3.5. Počátek melodramatu

Po tomto období v Gothě od roku 1774 působil například Anton Sweitzer[66] a provozoval zde například svou německou operu na libreto Christopha Martina Wielanda s názvem *Alcesta*. Tím si získal úctu dvora, na kterém měl podle Hůlky zpočátku choulostivou pozici, a to zejména kvůli brilantním výkonům Jiřího Bendy, jehož byl přítelem. Sweitzer chtěl původně zpracovat Ariadnu na Naxu sám ale na příkaz zaměstnavatele práce zanechal a věnoval se *Alcestě.* [67] Text byl tedy nabídnut kapelníkovi gothajské kapely Bendovi.[68] Ten byl vyburcován úspěchem Sweitzerovy *Alcesty,* se snažil o co nejlepší práci. O tom, že se mu jeho přání vyplnilo, svědčí zrod nového útvaru - *melodramatu*.

Karel Hůlka také uvádí, že roku 1774 v sousedním Výmaru vyhořel vévodský zámek společně s divadlem, kde hrávala Salieriho společnost. Společnosti kvůli tomu hrozil zánik, naštěstí jí však byla vévodou nabídnuta možnost hrát svá představení v Gothě, přímo v plně vybaveném zámeckém divadle. V této době v Gothě Benda zkomponoval svůj melodram*Arinadna na Naxu* a tímto veleúspěšným dílem město velice proslavil po celém Německu, ale i ve zbytku Evropy. Hůlka uvádí pochvalné články například z Francie, ale i z Čech. Tento úspěch byl pro Bendu motivací k další práci, jejímž výsledkem byl další melodram – *Medea.* Libreto k tomuto dílu napsal Bendův přítel sídlící taktéž v Gothě, Friedrich Wilhelm Götter.

Další důležitou oblastí poslední etapy hudební kultury v Gothě byla německá opera. Kolem roku 1778, kdy ukončil působení na dvoře, chystal Benda například operu *Romeo a Julie*. Gotha tedy v osobě Jiřího Antonína Bendy významným dílem přispěla k utváření hudebního klasicismu a zejména citového stylu a hudebního Strurm udn Drang. V tomto ovzduší Dismas Hataš musel nabýt velkého hudebního rozhledu, jenž mu významným způsobem pomohl skladatelsky uspět.[69]

---

[66] *„Anton Schweitzer. Pokřtěn 6. června 1735 v Coburgu , zemřel 23. listopadu 1787 v Gothě . Německý hudební skladatel. Působil jako violista a cellista v orchestru. Po rozpuštění orchestru v Hildburghausenu, byl od roku 1769 dirigentem divadelního souboru Abela Salyeryho. Po požáru divadla ve Výmaru a po zrušení divadla v roce 1774, se se souborem přestěhoval do Gothy v roce 1775, kde se stal nástupcem Jiřího Antonína Bendy na místě kapelníka vévodské kapely v Gothě.“* SCHLETTERER, Hans Michael. Schweizer, Anton. In.: *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 33. Duncker & Humblot. Leipzig 1891, str. 371–373.

[67] HŮLKA, Karel. *Jiří Benda, studie o starším českém hudebníku*, Jaromír Urbánek. Praha - Lipsko 1903, str. 61,62.

[68] *„Brandes, Johann Christian. Narozen 15 listopadu 1735 v Štětině, zemřel 10 listopadu 1799 Berlíně. Německý herec, dramatik a básník. Hereckou profesu se naučil ve věku 18. Let. Byl zaměstnán v Schuchově divadelní spolčnosti, v Mnichově.„* FÖRSTER, August. Brandes, Johann Christian. In.: *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 3. Duncker & Humblot. Leipzig 1876, str. 243.

[69] HŮLKA, Karel. *Jiří Benda, studie o starším českém hudebníku*, Jaromír Urbánek. Praha - Lipsko 1903, str. 65,66.

4. Ediční zpráva

Mnou vytvořená edice se soustřeďuje na co nejpřesnější opis obou pramenů, ale zároveň na i na čitelnost a symetričnost notového zápisu tak, aby do něj případní interpreti nemuseli sami zasahovat. Změněná jsou pouze místa, ve kterých vznikly chyby v zápise, způsobené zřejmě chybou opisovače. Nástrojové obsazení vyplývá z partů, které prameny obsahovaly.

Prameny jsou notované v běžných klíčích – dechové nástroje (klariny a lesní rohy) a bicí nástroje (tympány) jsou opatřeny poznámkou *„In D.“* Jejich party jsou v partituře přetransponovány *„In C“* pro lepší přehled pro případného dirigenta. V příloze mé práce se nachází také party těchto sinfonií psané v původním zápise *„In D.“*

Z hlediska úpravy výšek tónů, jsou změněna pouze místa, která nedávají smysl ani harmonicky, ani melodicky, a vznikly zřejmě chybou opisovače a rušily by průběh skladby. Úprava délek not proběhla pouze v místech, kdy by v taktech nepochybně chyběly doby, nebo pomlky. Tyto úpravy byly provedeny s přihlédnutím buď k zápisu melodických figur v předešlých taktech téhož hlasu nebo na part jiný, probíhající v unisonu. Také chyby vzniklé nedopisováním jednotlivých posuvek v taktech jdoucích přímo po sobě jsou opraveny s ohledem ke konkrétnímu harmonickému rozpoložení skladby nebo k posuvkám ostatních více než dvou hlasů.

Z koloraturních prostředků byly v pramenech pouze trylky a nátryly. Pro změnu tembru sinfonií použil skladatel *pizzicato* a hru *con sordina.*

Sinfonie jsou opatřené běžnými italskými tempovými označeními, která jsou v přepise zachována. Dynamika je označena italskými zkratkami nebo, v případě druhé věty *Sinfonie D dur pro kvartet, klariny a tympány*, vypsána italskými slovy *(piáno)*. Tento dynamický zápis je v přepise zachován. Chybějící dynamická znaménka v jednotlivých partech jsou pak doplněna podle zbylých partů nebo skupiny nástrojů, které se v daném místě více prosazují.

U druhé opisované *Sinfonie D dur pro smyčcový kvartet, flétnu a lesní rohy* bylo v druhé větě nutné opatřit party druhých houslí, violy a basu odmlkou, z důvodu průběhu cadenzy prvních houslí a flétny, která ve zbylých partech nebyla zaznačena. Part druhých houslí obsahoval pouze označení *„Tutti,“* od kterého se hlasy melodických nástrojů pohybovaly v unizonu, a kterému jsem přizpůsobil také violu a bass.

Obsazení kvartetu lze znásobit o několik hráčů, hrajících v unisonu. Pouze zmiňovanou cadenzu hraje pouze jeden houslista se sólovou flétnou, která by měla být zastoupena jen jednou. Part nadepsaný jako „*Baso"* zřejmě patří violonu, nebo pětistrunnému kontrabasu, vzhledem k tónu *„d subkontra"*, který obsahuje. I tento part může hrát více kontrabasistů, ale je také možné k nim přidat violoncello(a) hrající ze stejného partu.

4.1. Údaje o pramenech

Obě spartované sinfonie jsou uloženy v archivu starých tisků Moravské zemské knihovny v Brně. Prameny jsou opatřeny signaturami *RKPMus-0692.200* a *RKPMus-0691.715*. Obě sinfonie jsou v knihovně také nafoceny na mikrofilmech pod signaturami *Skř 17-0525.571* a *Skř17-0525.572.*

Tyto rukopisy byly zakoupeny Moravskou zemskou knihovnou v roce 1973. První z nich, *RKPMus-0691.715,* byla zkatalogizována Jaromírou Trojanovou 19. ledna téhož roku, katalogizační lístek sinfonie se signaturou *RKPMus-0692.200* v knihovně chybí.

Z hudebního archivu doktora Antonína Němce v Praze byla také odkoupena spartace z roku 1950. Ta se nachází taktéž v MZK a to pod signaturou *RKP Mus - 0788.778,* kde byla uložena až v roce1978. Uvedené mikrofilmy byly v knihovně zkatalogizovány dr. Vladimírem Telcem 15. 10. roku 1964.

4.2. Sinfonia à quatro con flauto traverso solo e 2 Corni

Jedná se o orchestrální skladbu, která je napsána v tónině D dur s obsazením smyčcového kvarteta, sólové flétny a dvou lesních rohů. Skladba má formální podobu *sinfonie da capo,* tudíž jejími větami jsou *Allegro, Adagio* a opět *Allegro.* Hybněji orientovaná *Allegra* jsou v původní tónině, zatím co pomalejší *Adagio* je v tónině subdominantní, tedy v G dur. První věta je zapsána ve 2/4 taktu. V této větě jsou hlavním nástrojem zprostředkujícím melodii housle, které se často objevují v unisonu nebo ve dvojhlase, a to zejména v pomalých pasážích. V rychlejších pasážích obsahujících hlavně rychlé rozklady akordů a stupnicové postupy jsou housle naopak v unisonu. Flétna vystupuje jako sólový nástroj pouze v druhé větě, ve které má mnohá sóla, v nichž se střídá s prvními houslemi. Také pasáže, kdy s prvními houslemi postupuje v terciích, jsou velmi znělé. Koncertní podobu dodává této větě flétnová kadence s prvními houslemi, po které skladba končí mohutným „*Tutti*." Ve třetí větě tentokrát v 3/8 taktu, je flétna vystřídána opět dvojicí lesních rohů. Hlavní melodickou roli znovu převezmou housle, které zde mají virtuózní pasáže ve vysokém tempu.

Sinfonia D dur

à quatro con flauto traverso solo e 2 Corni

Dismas Hattasch

Spartace: Boris Novotný 2014

Sinfonia D dur
à quatro con flauto traverso solo e 2 Corni

Allegro

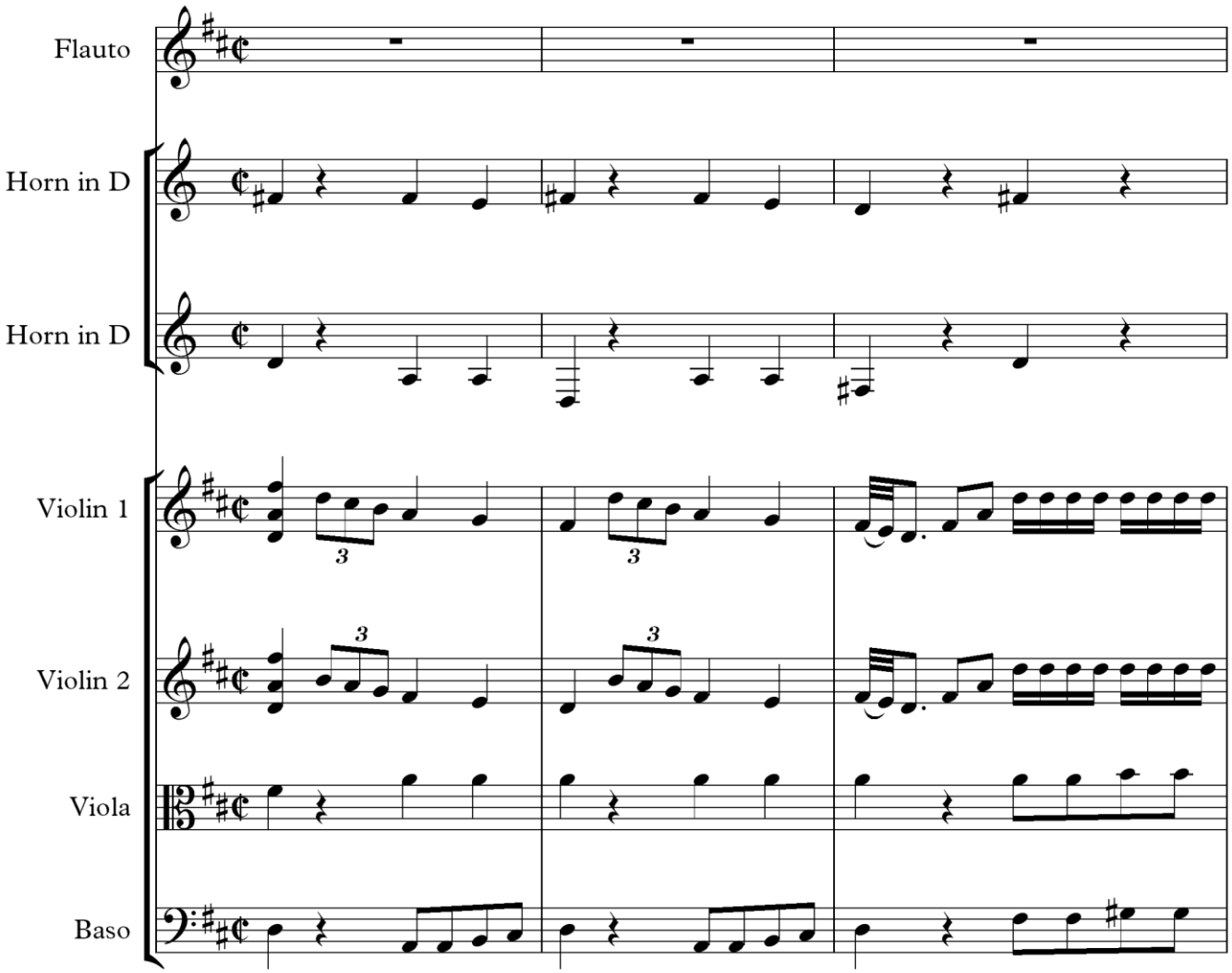

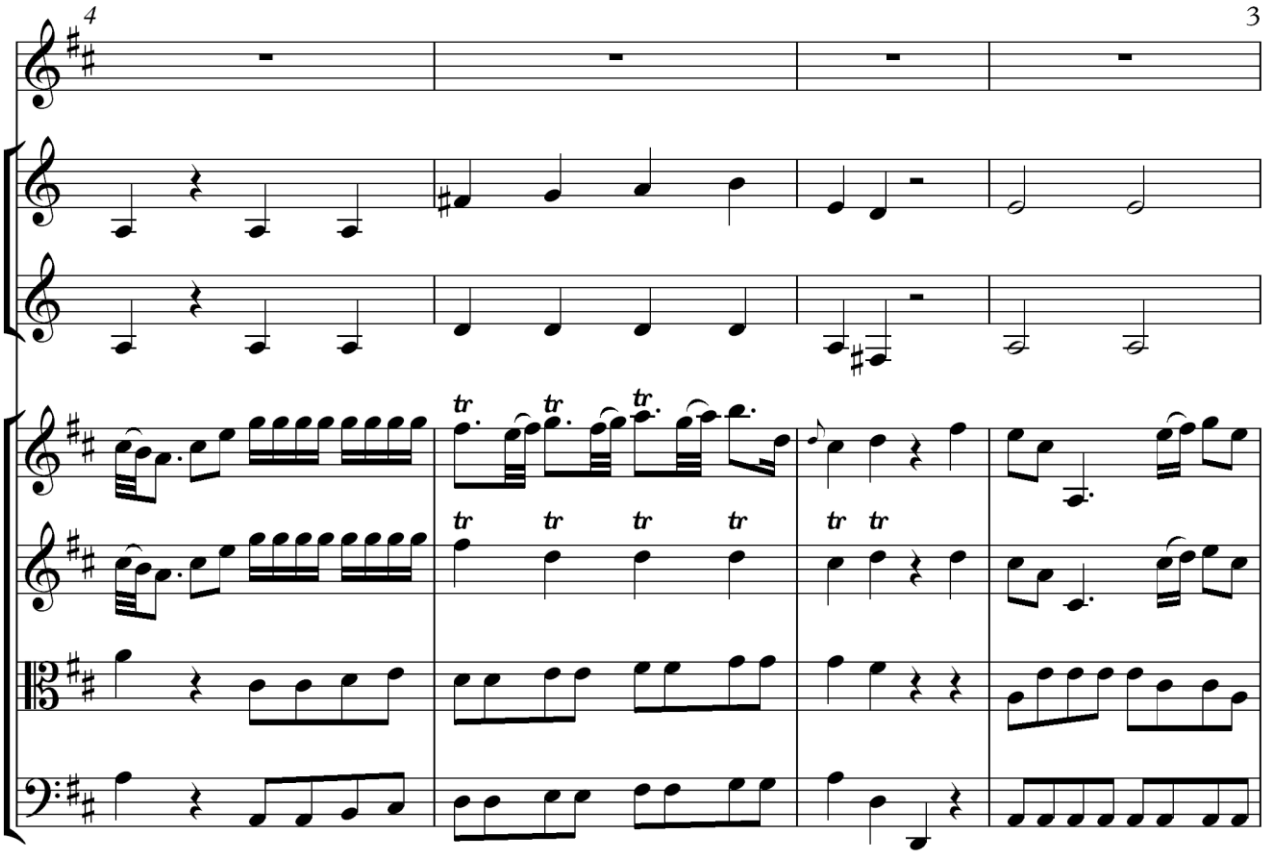
4
3

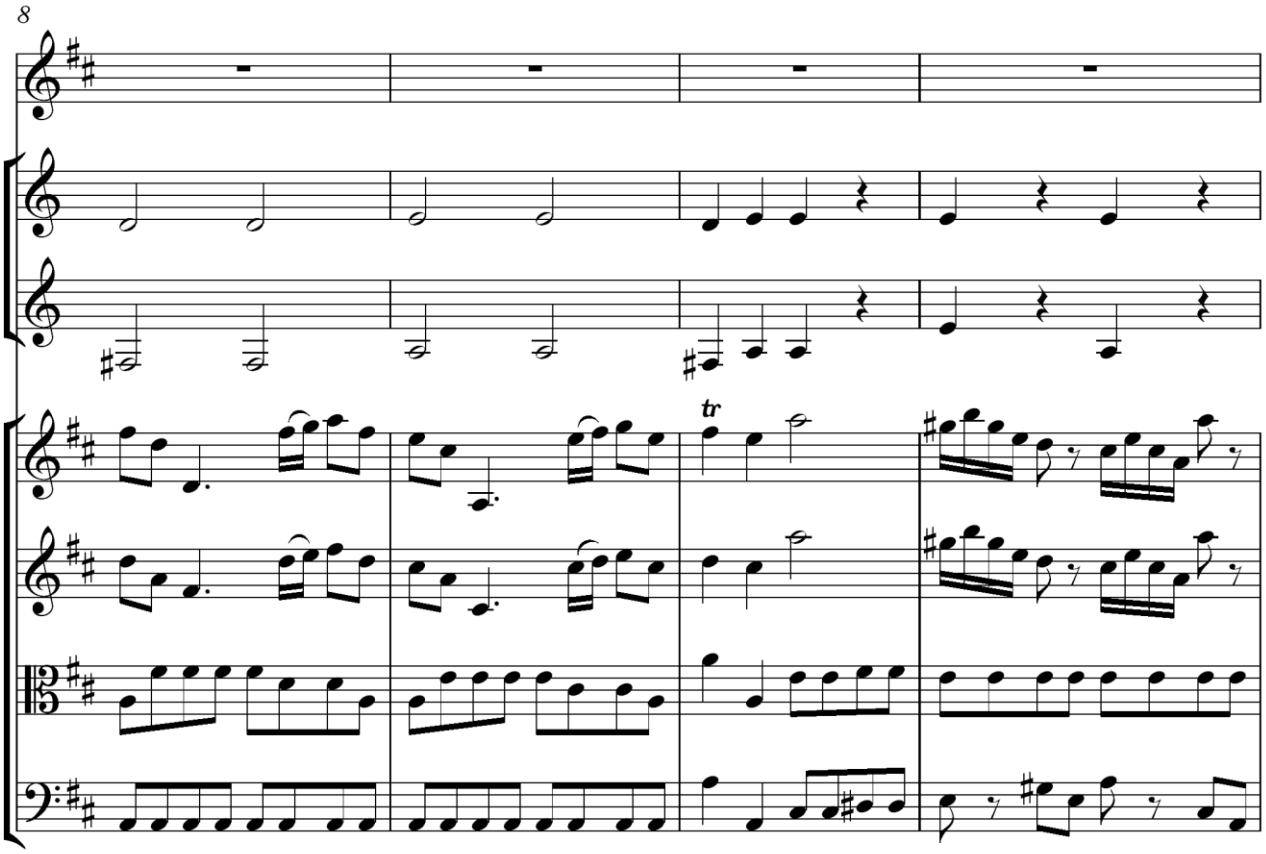
8

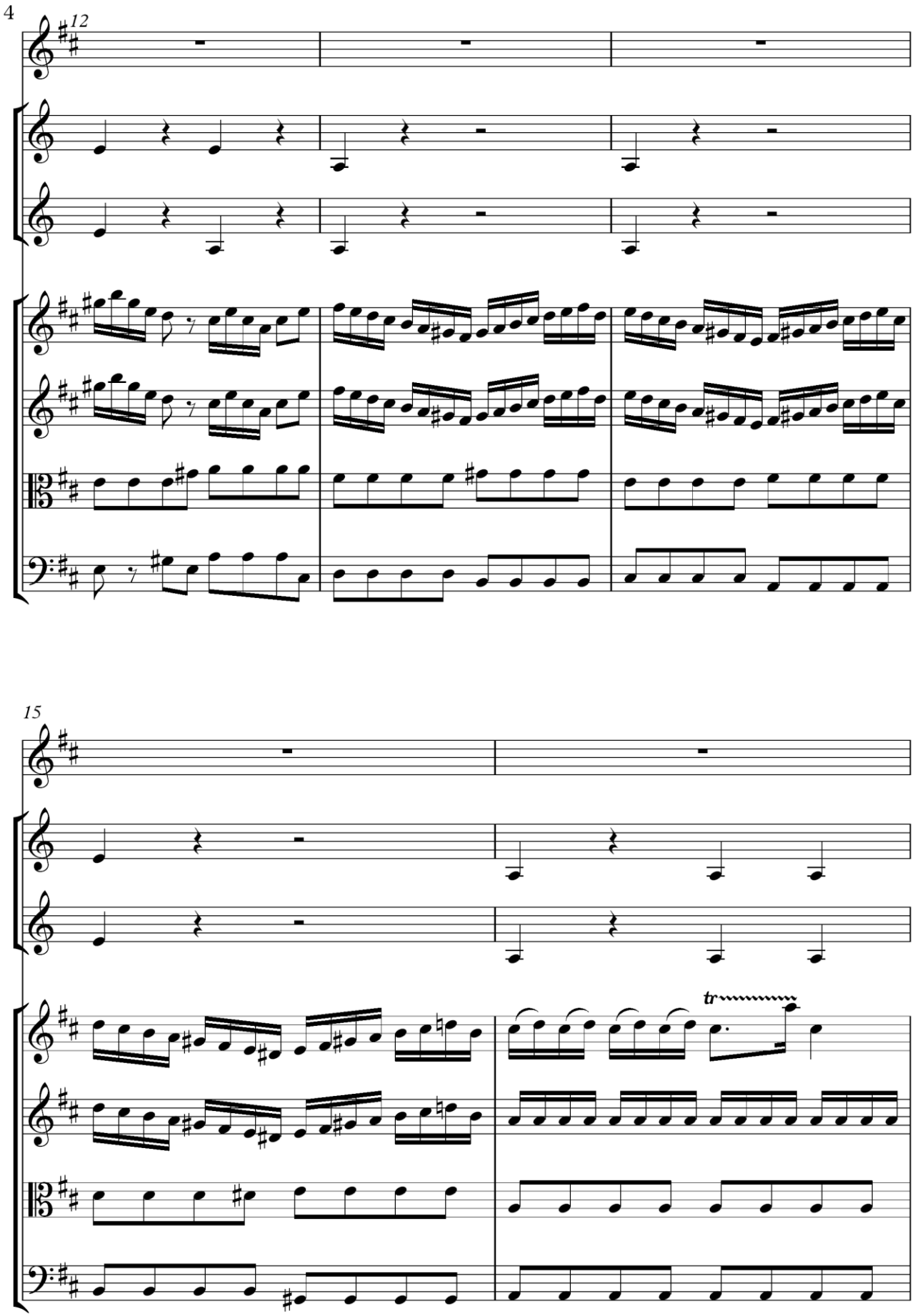
4
12
15
tr

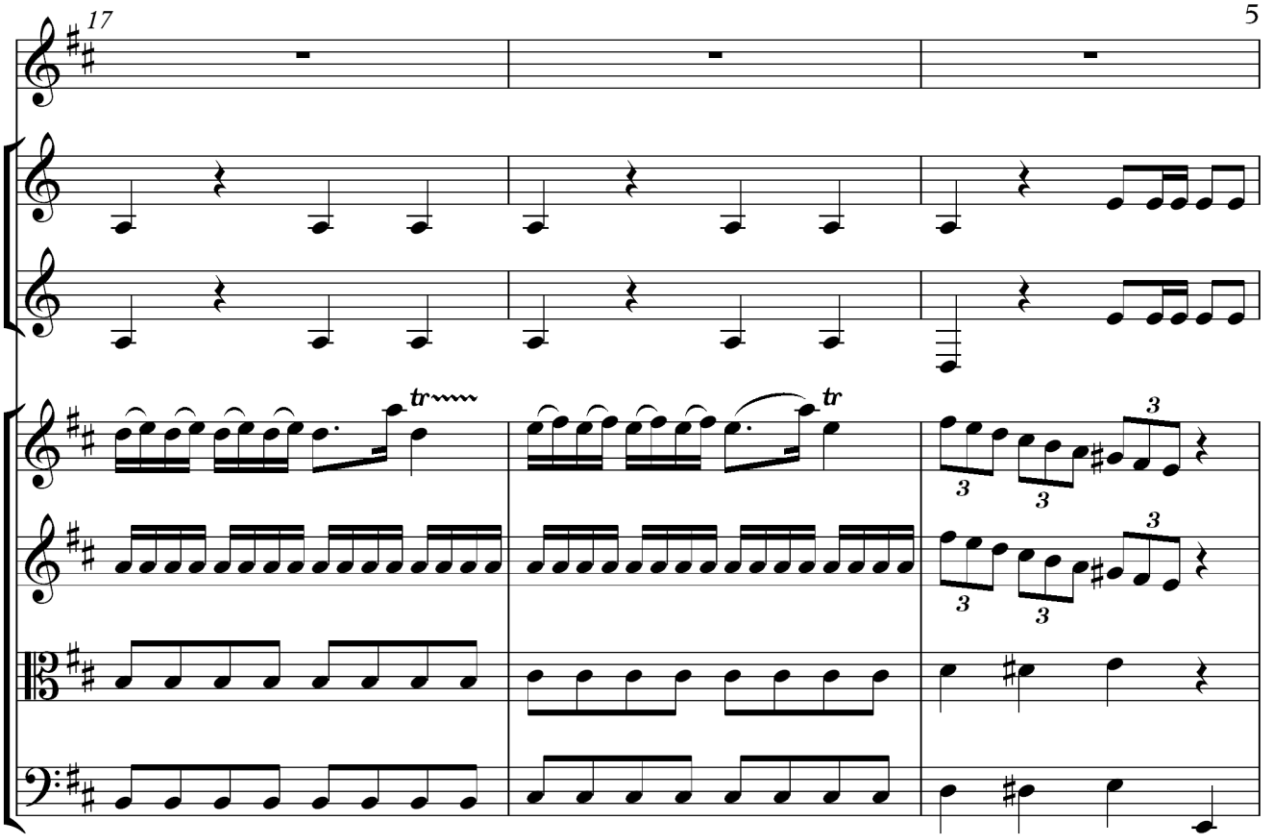
17
tr
tr
3
3
3
3
3

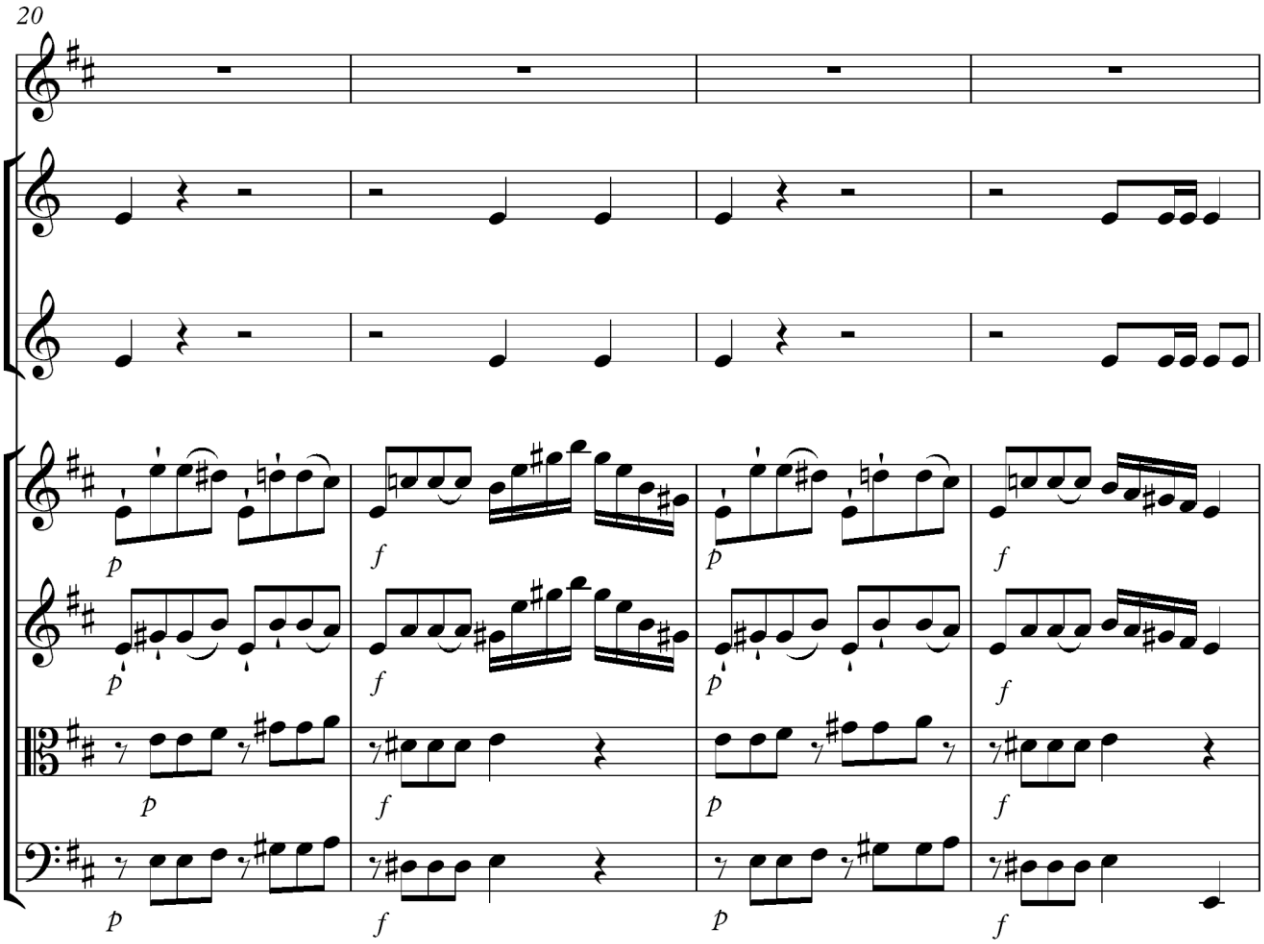
20
p
f
p
f
p
f
p
f
p
f
p
f
p
f

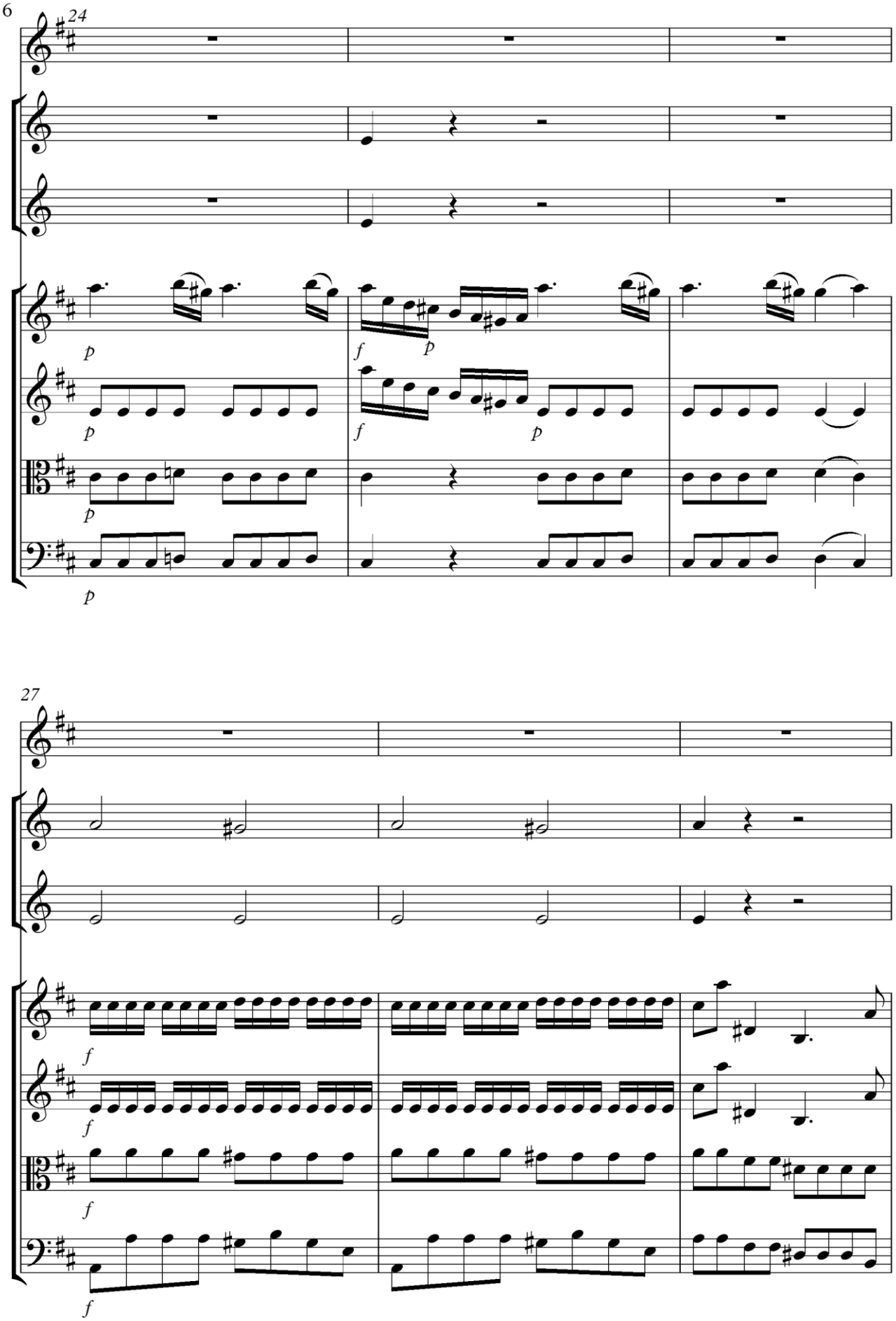
6
24
p
f
p
27

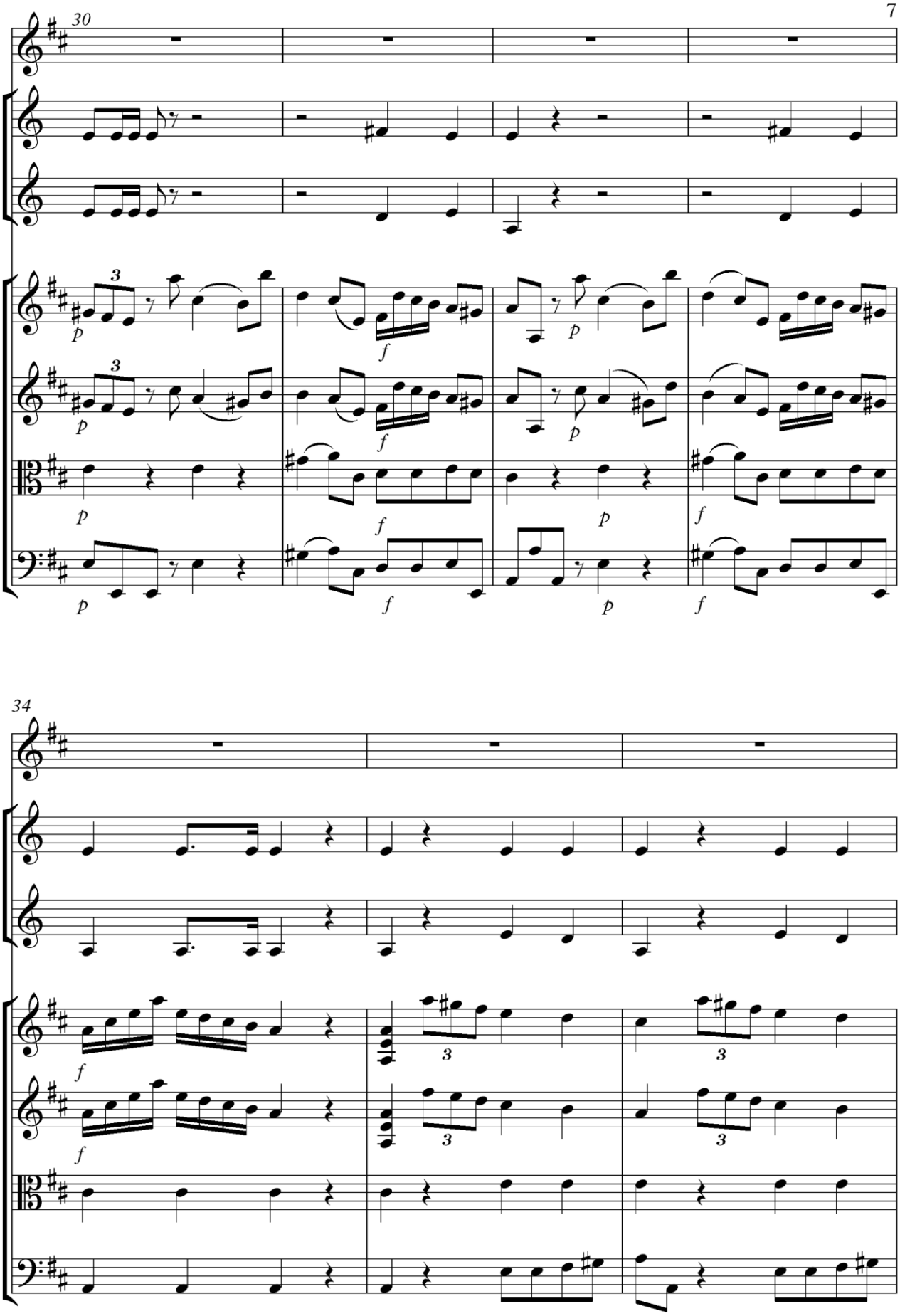
30
34

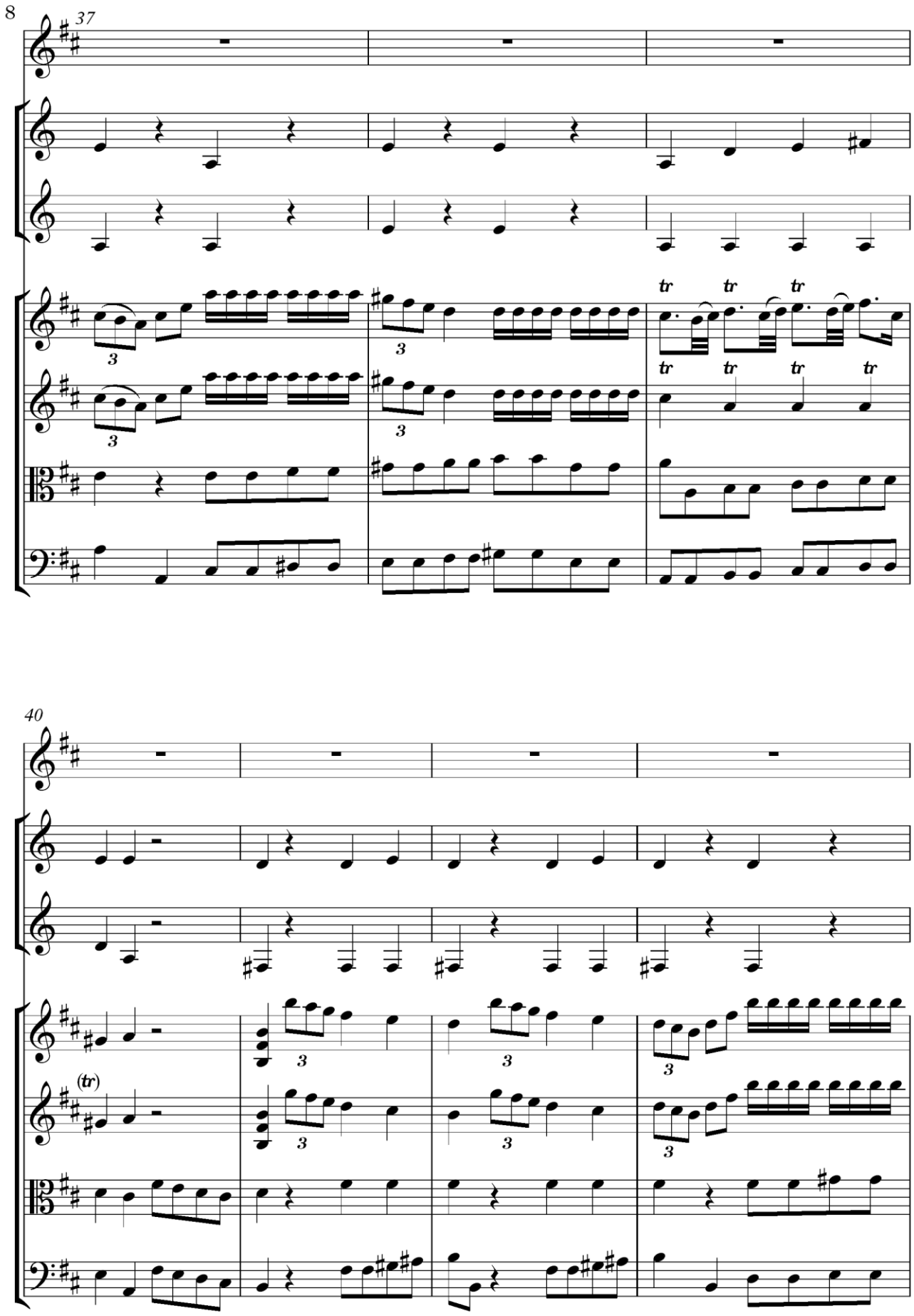
8
37
40
tr
(tr)

44

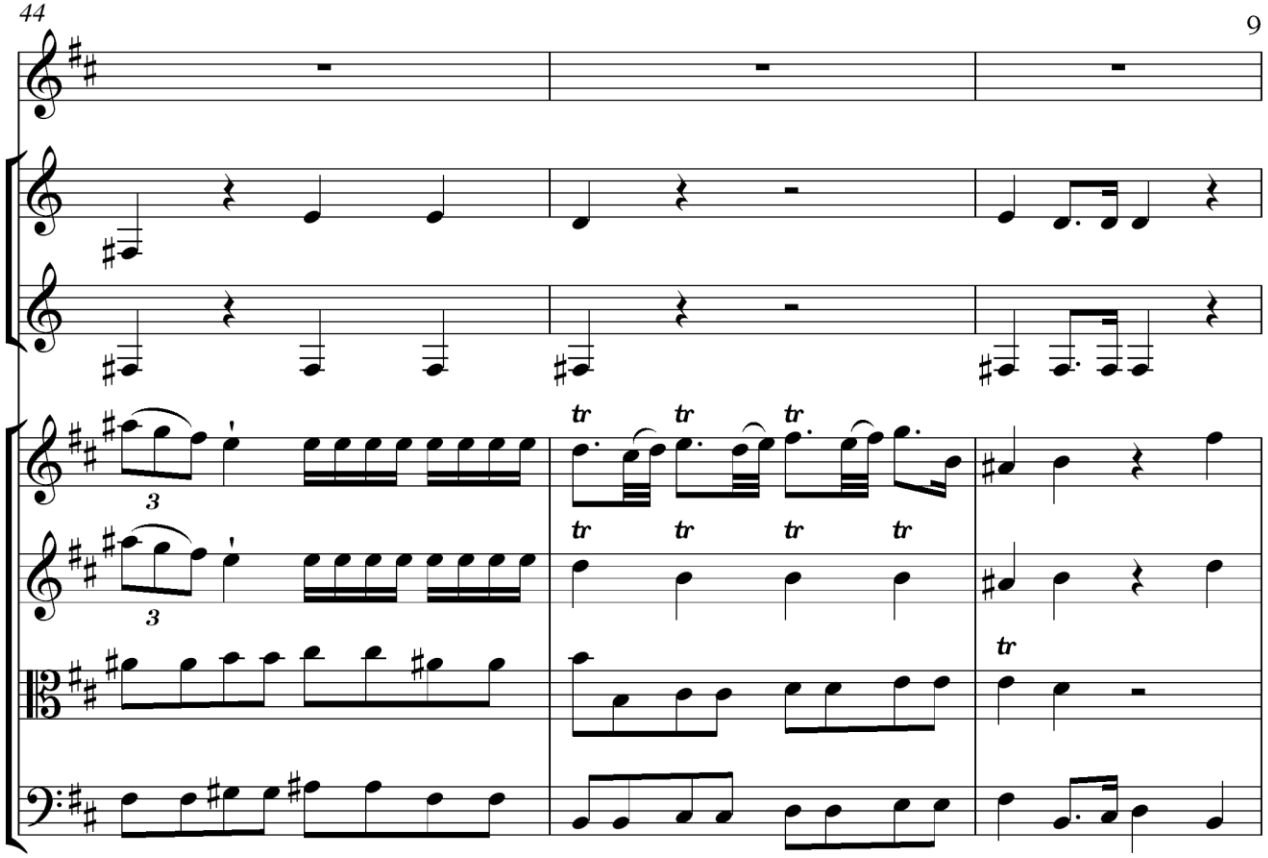

47

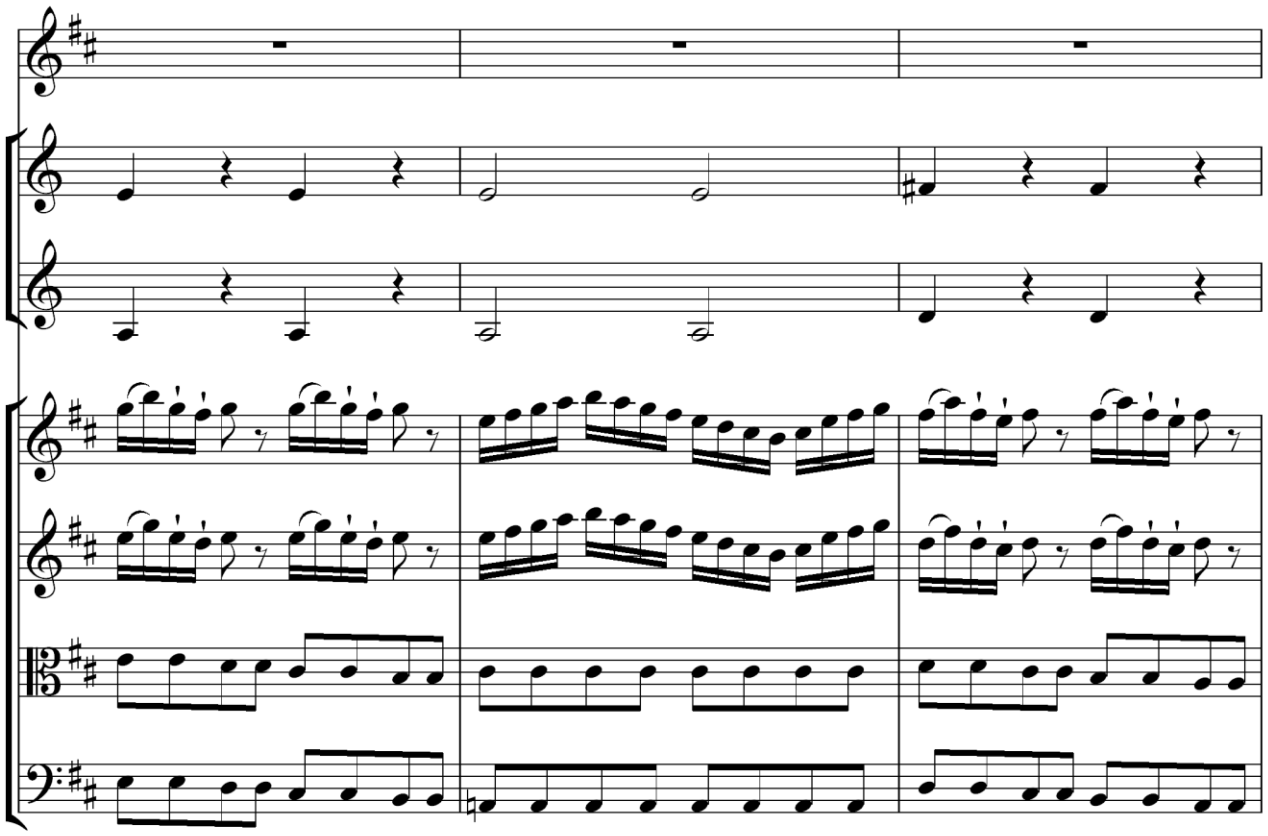

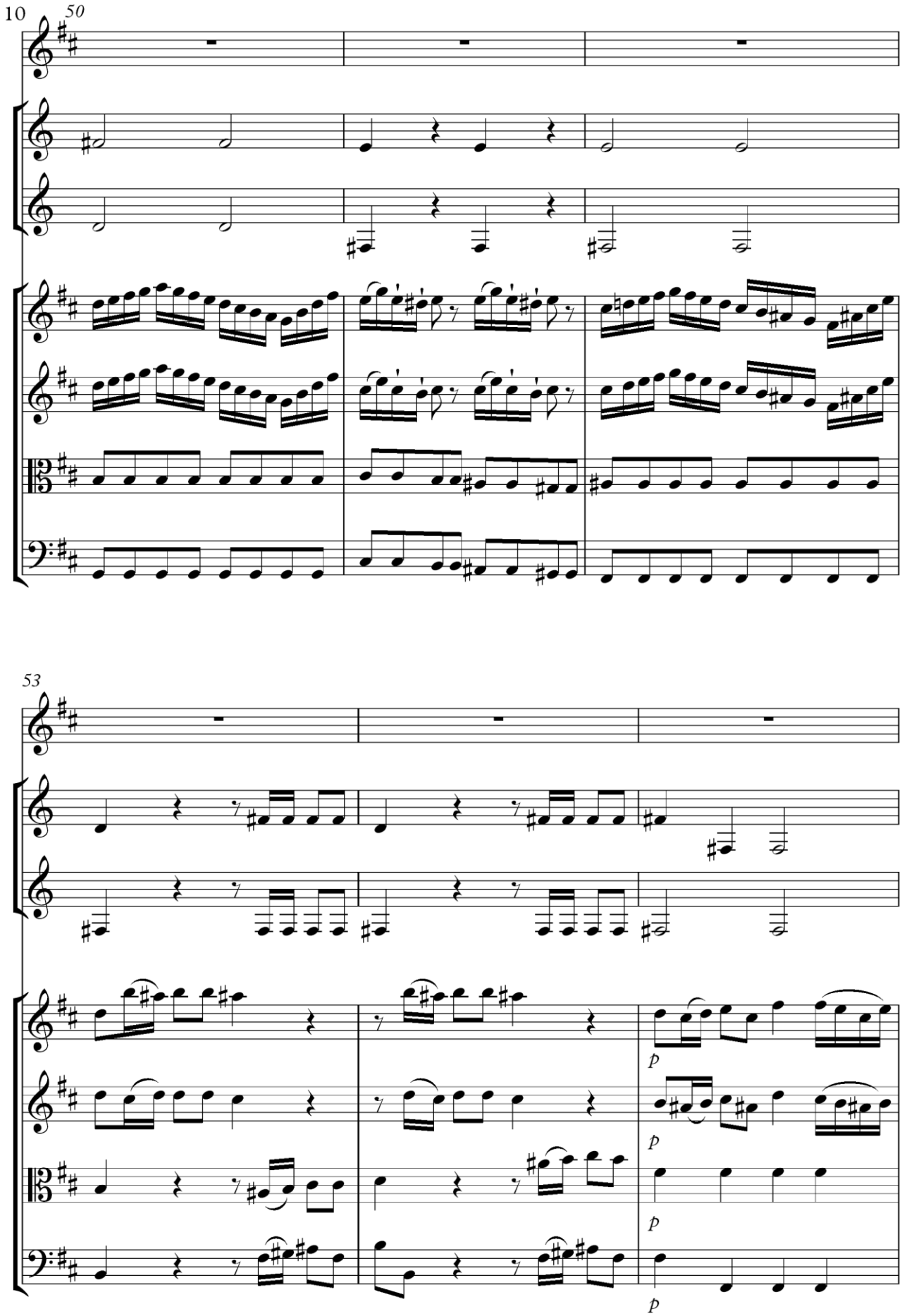
10
50
53
p
p
p
p

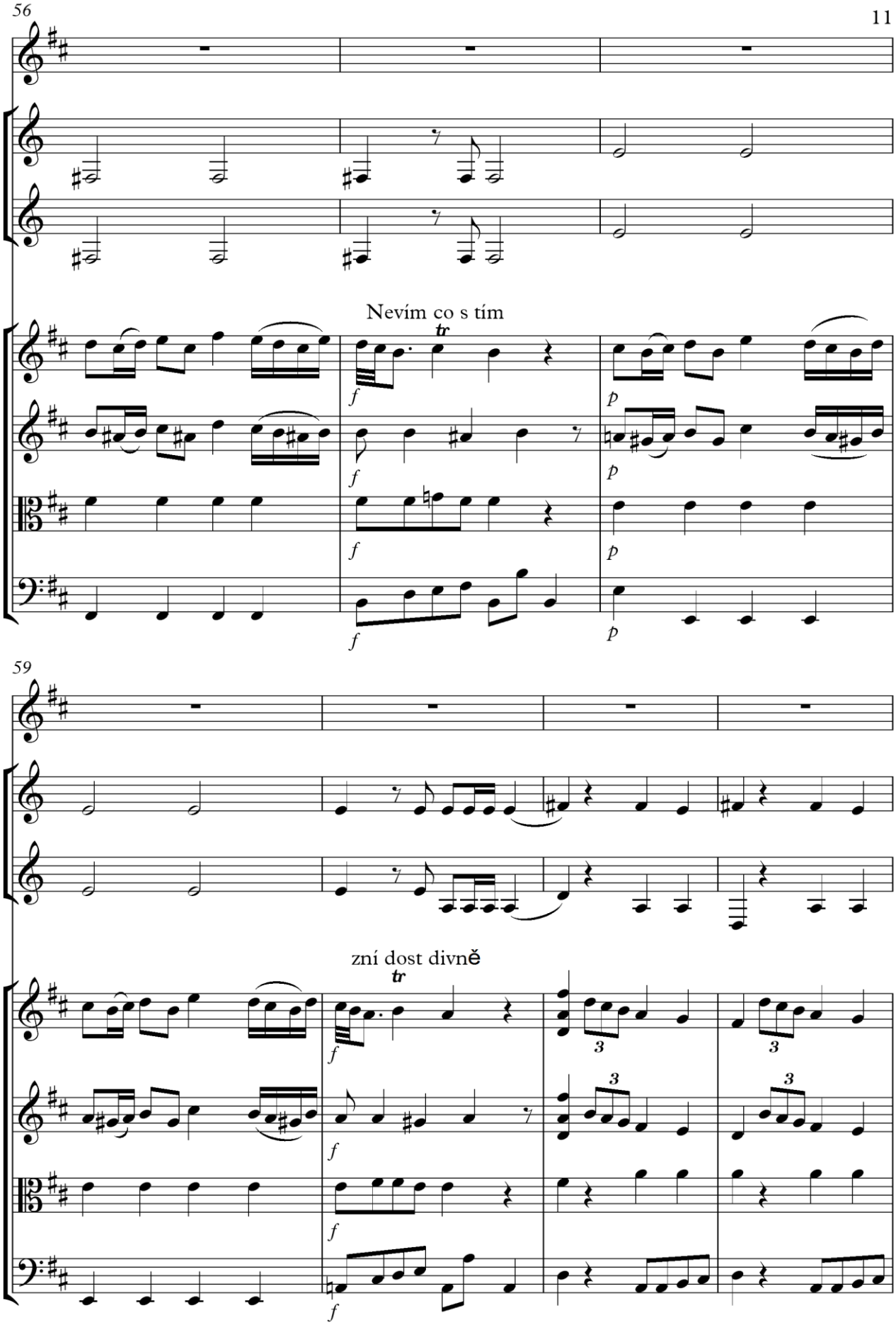
56
Nevím co s tím
59
zní dost divně

63

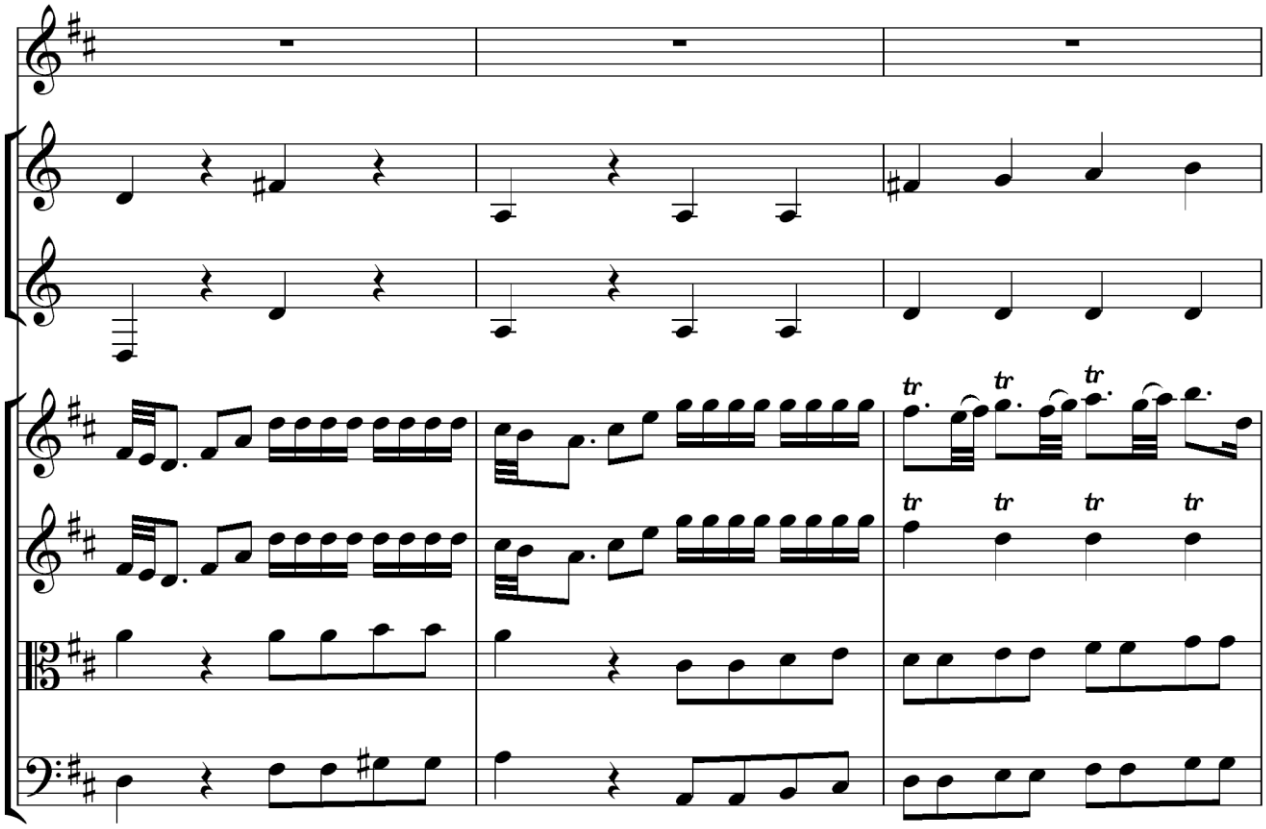

66

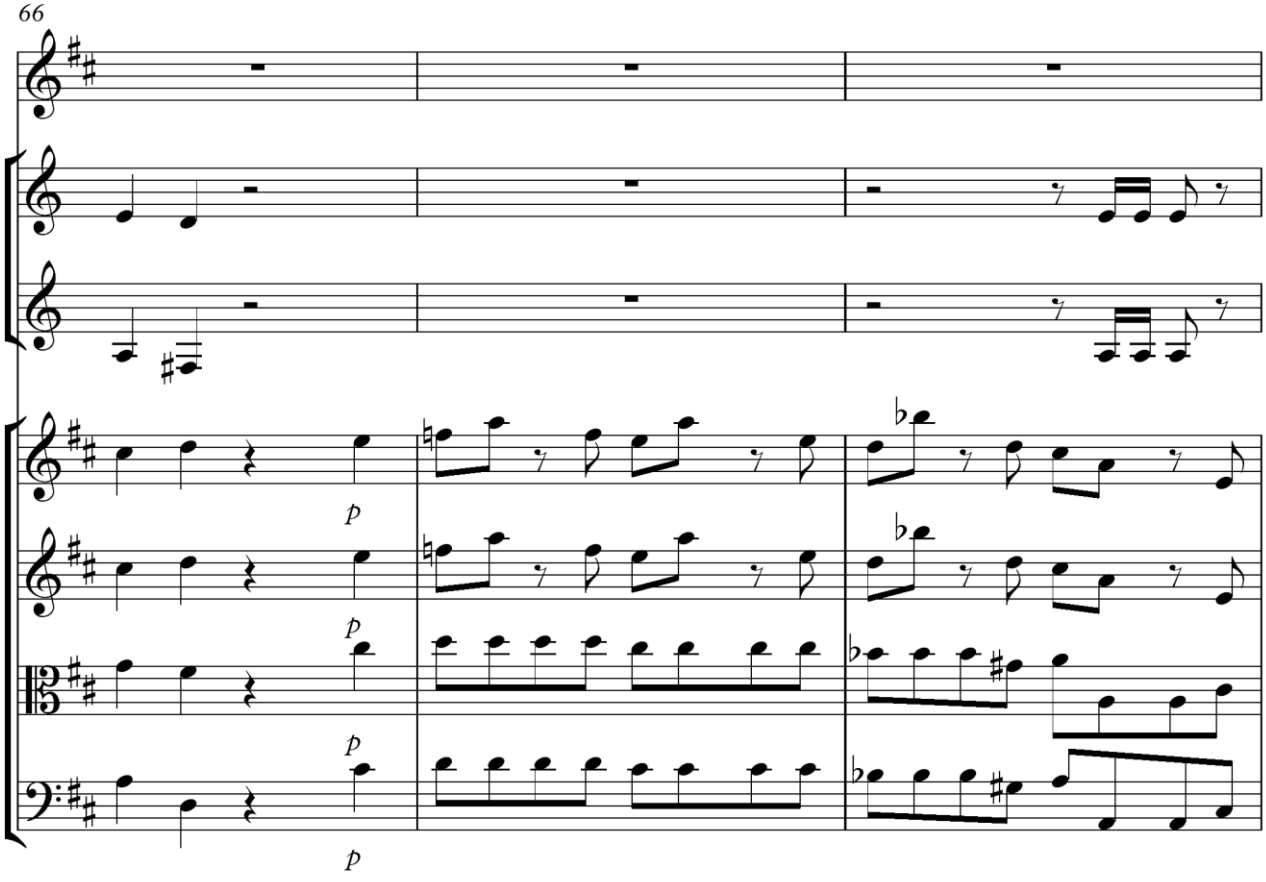

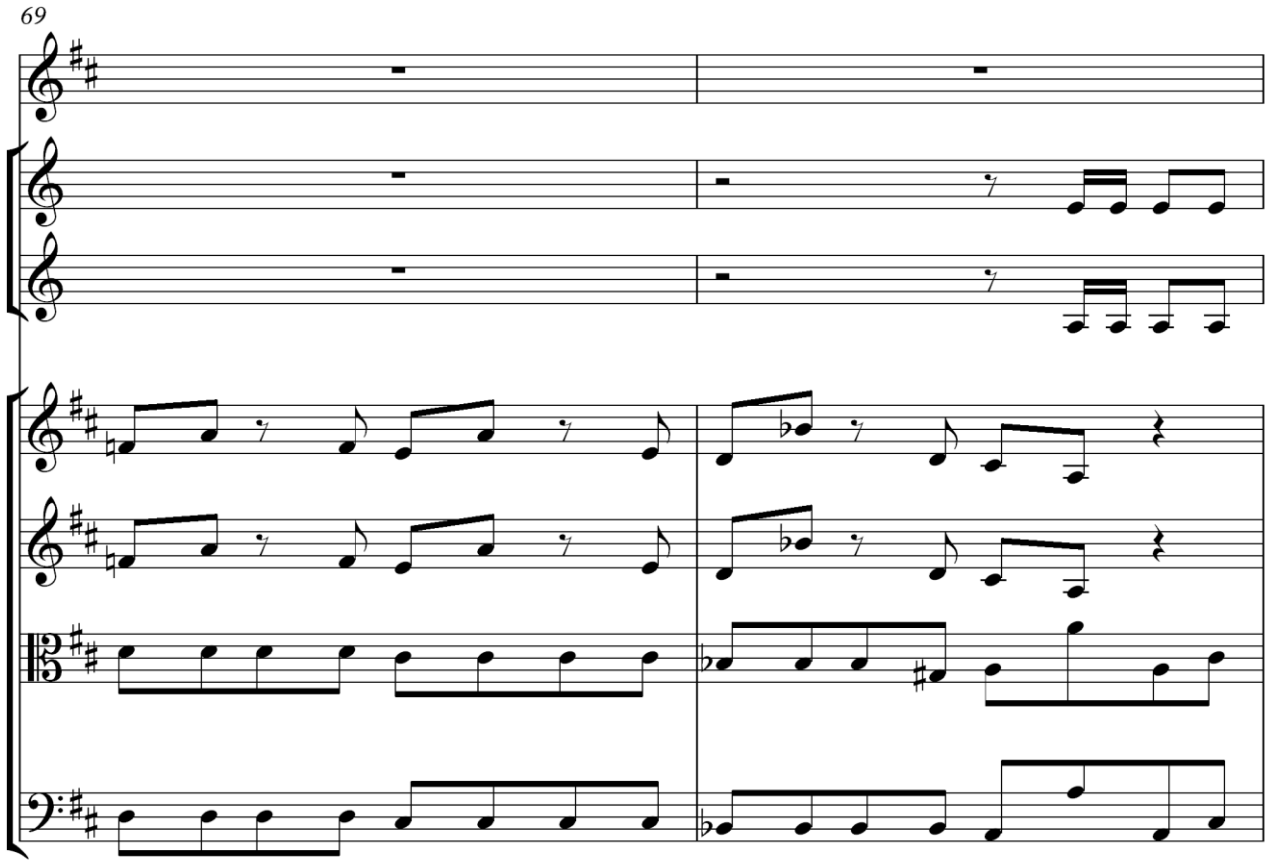
69

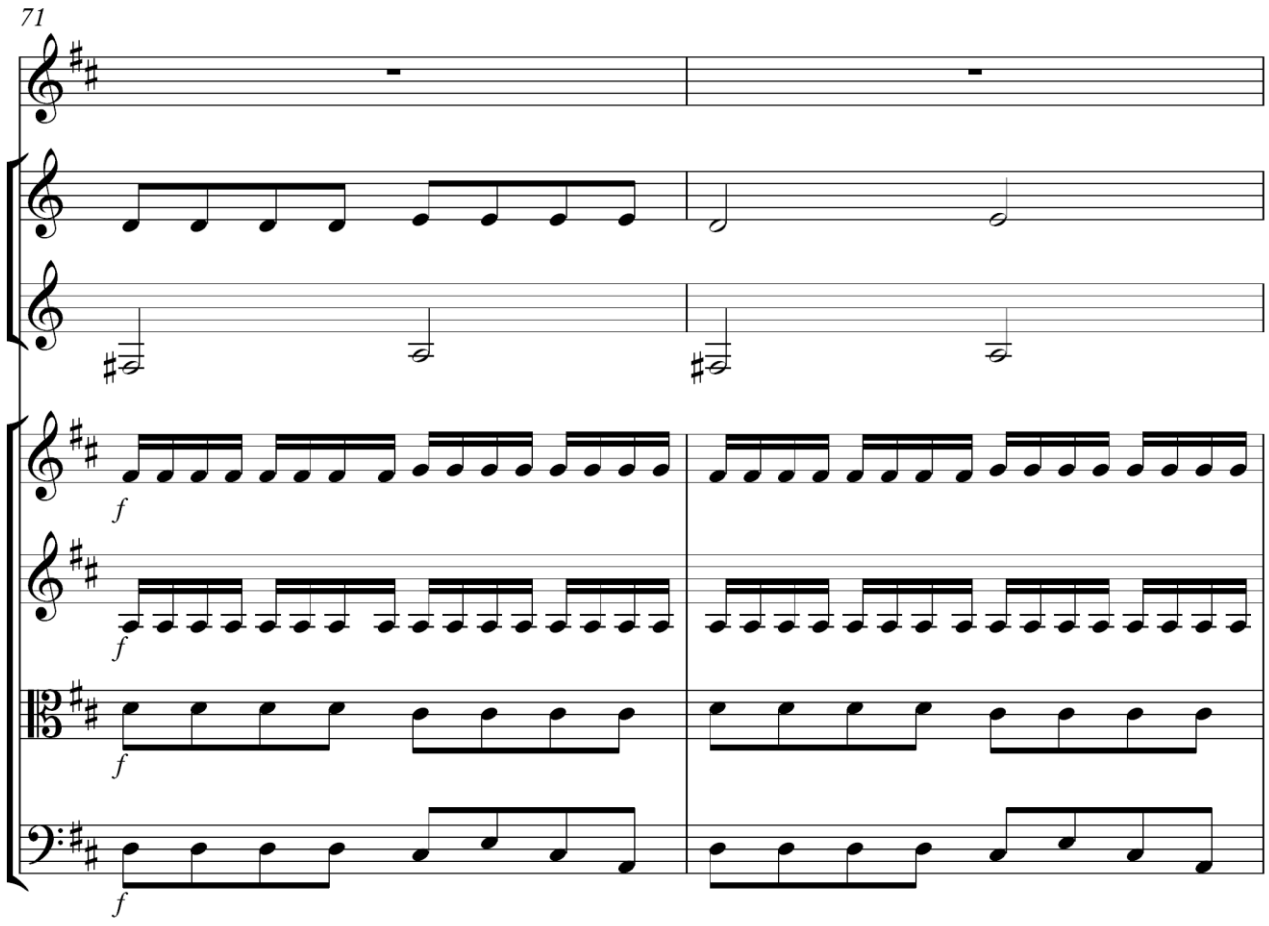
71
f
f
f
f

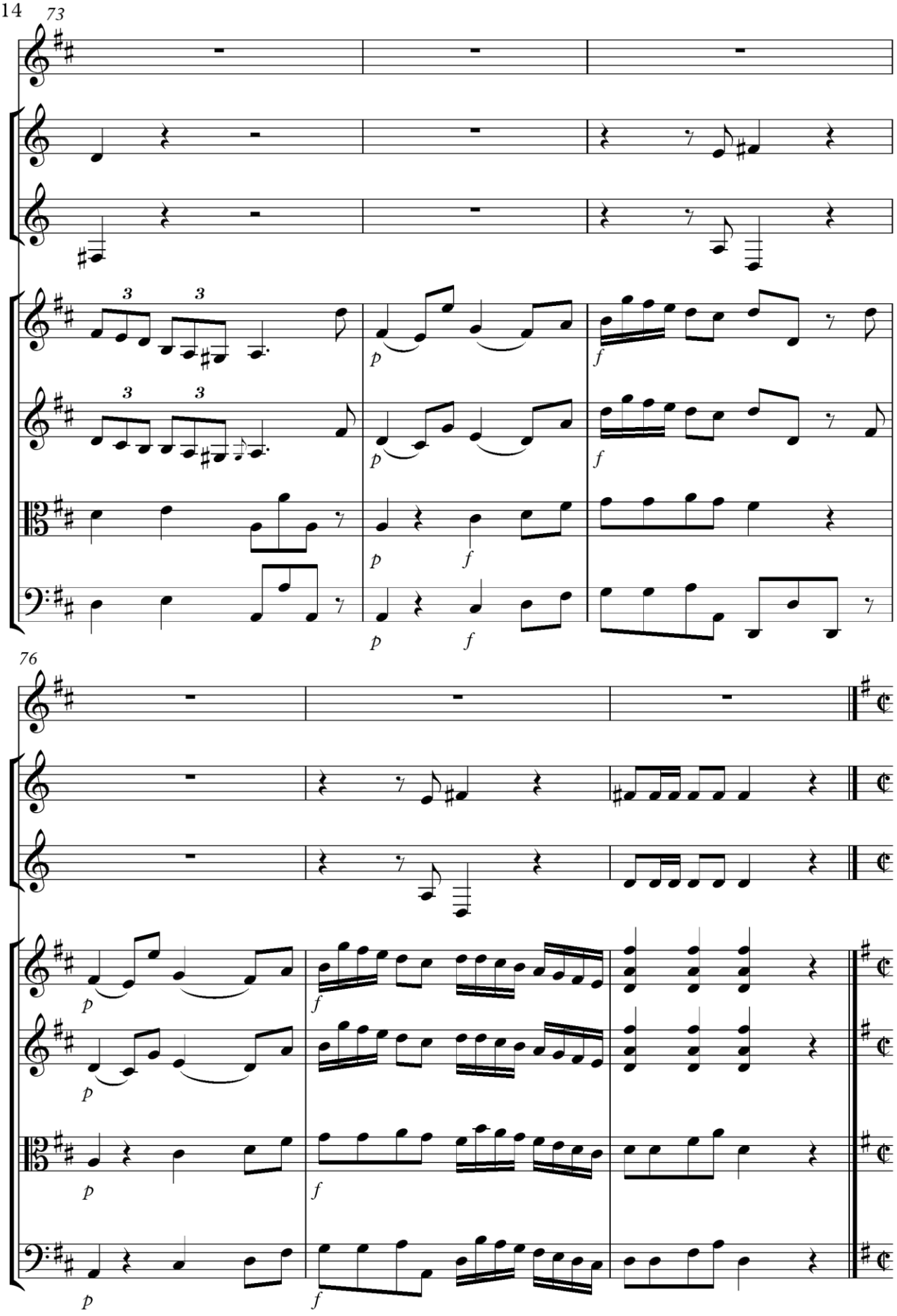
73
3
3
p
f
76

Adagio

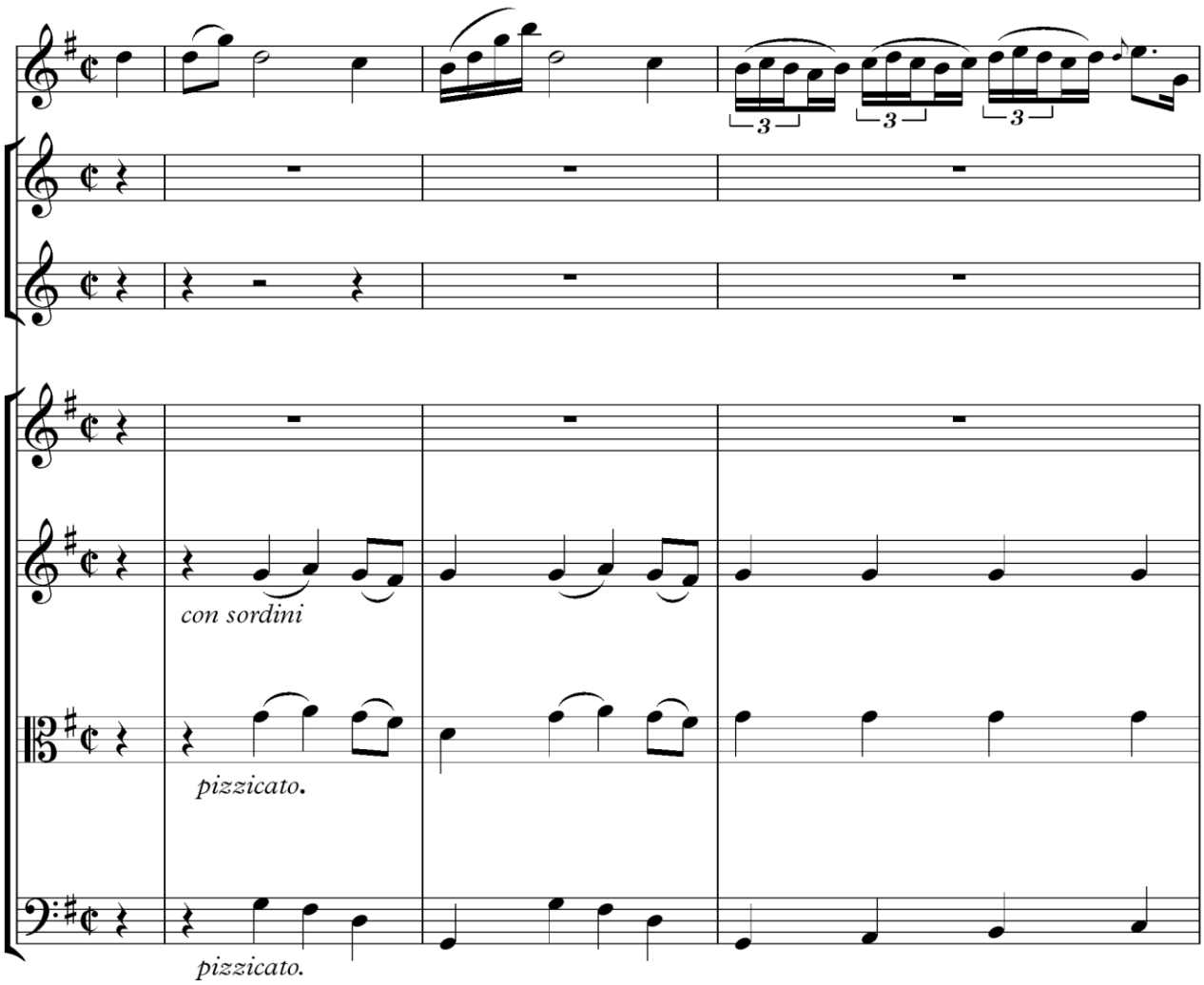

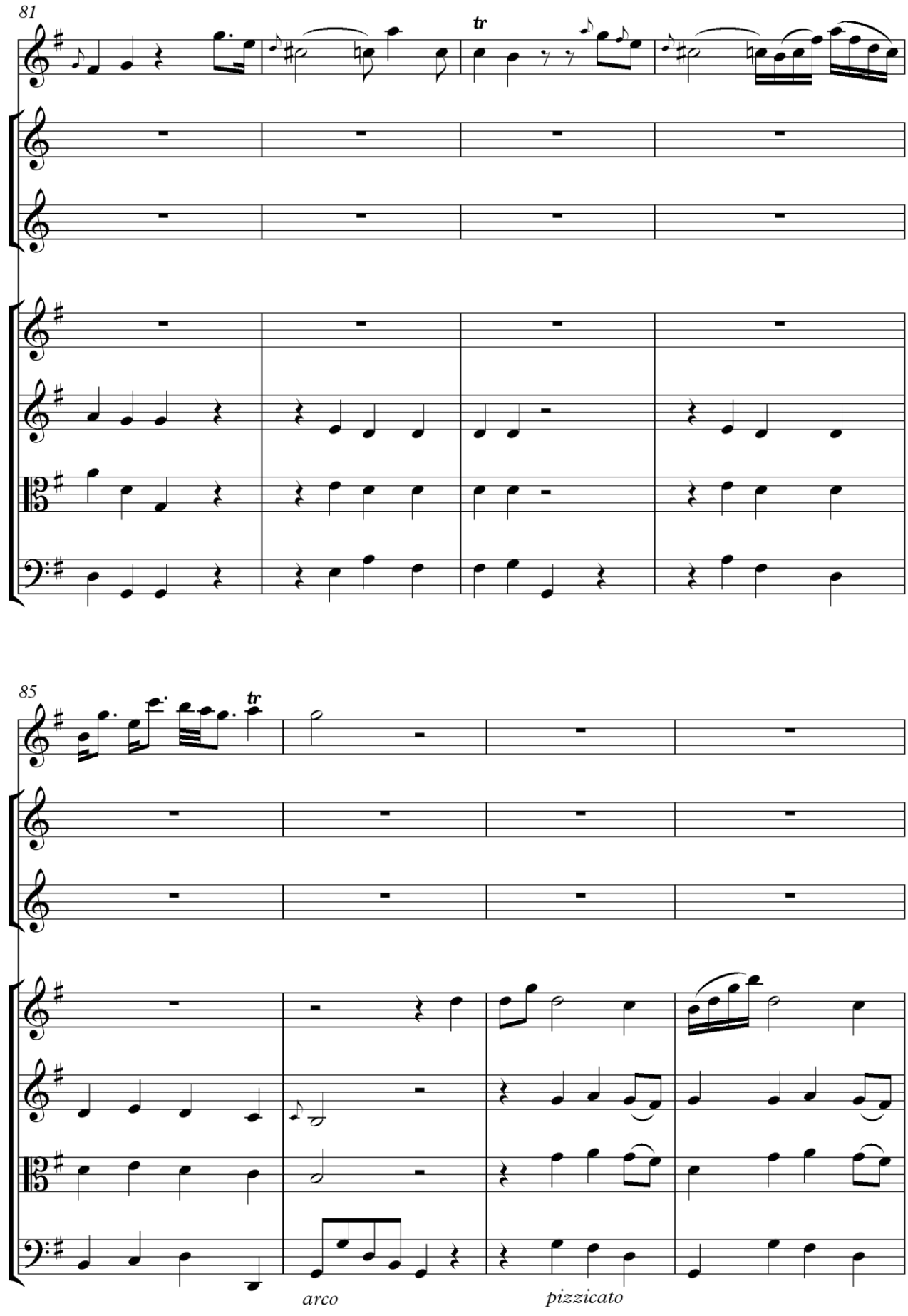
81
tr
85
tr
arco
pizzicato

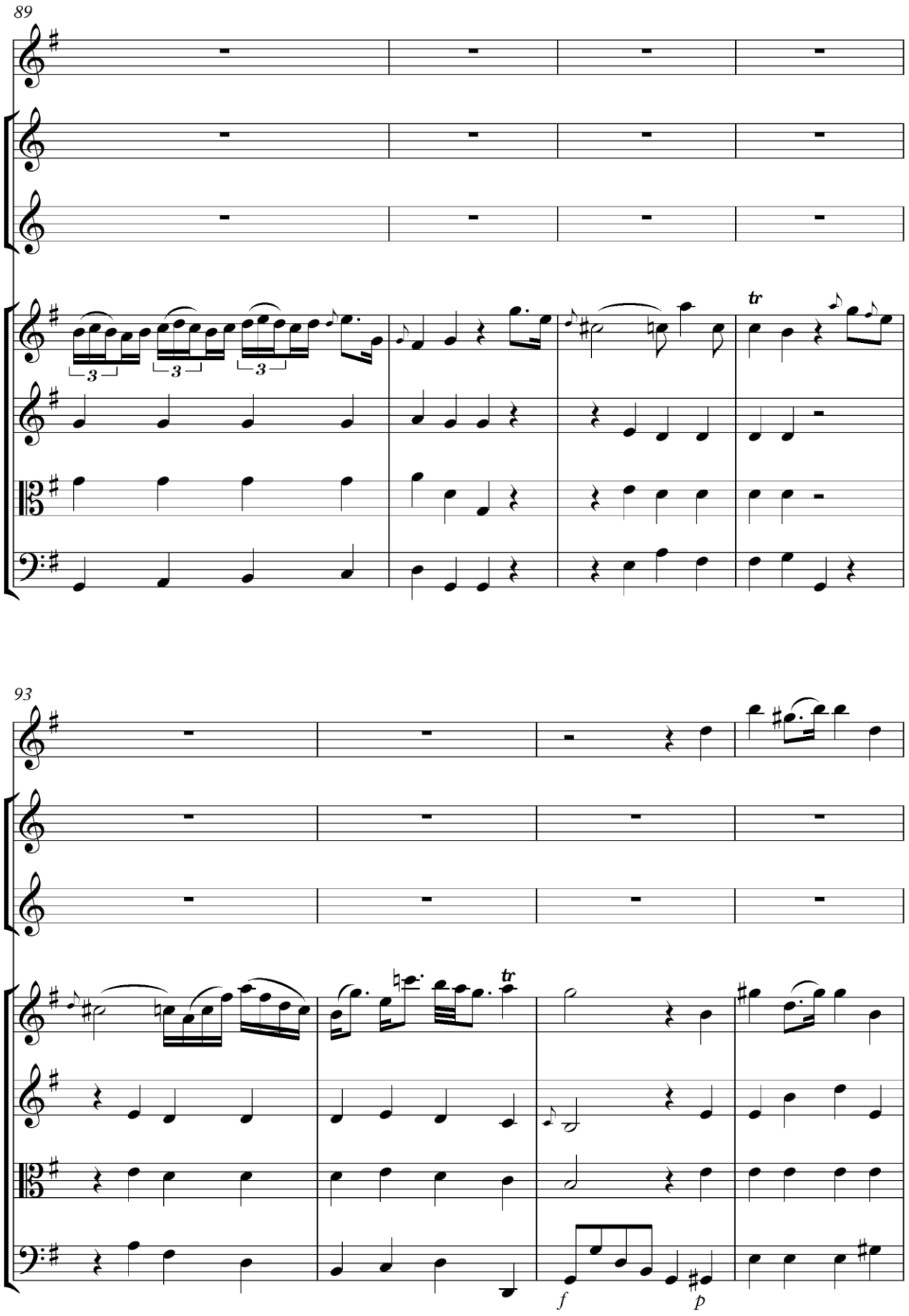
89
tr
93
tr
f
p

97

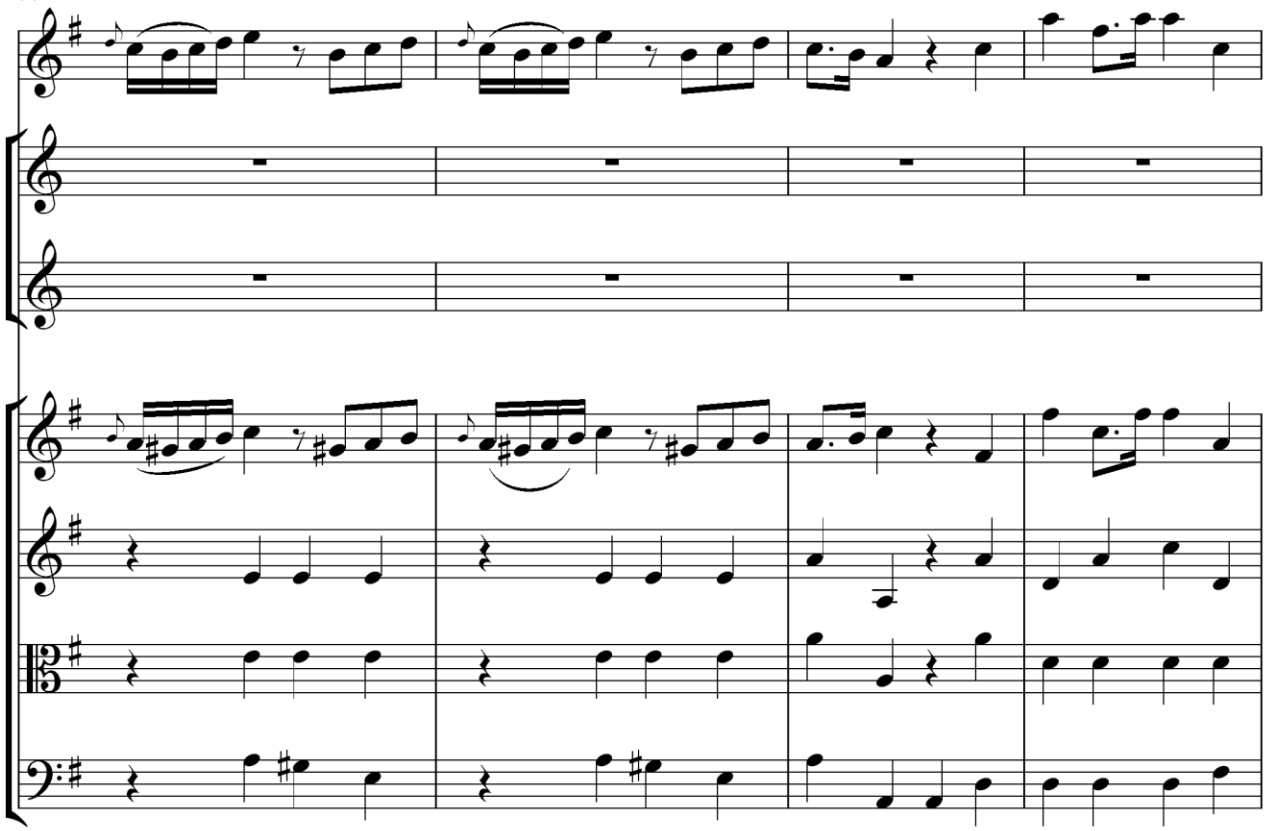

101

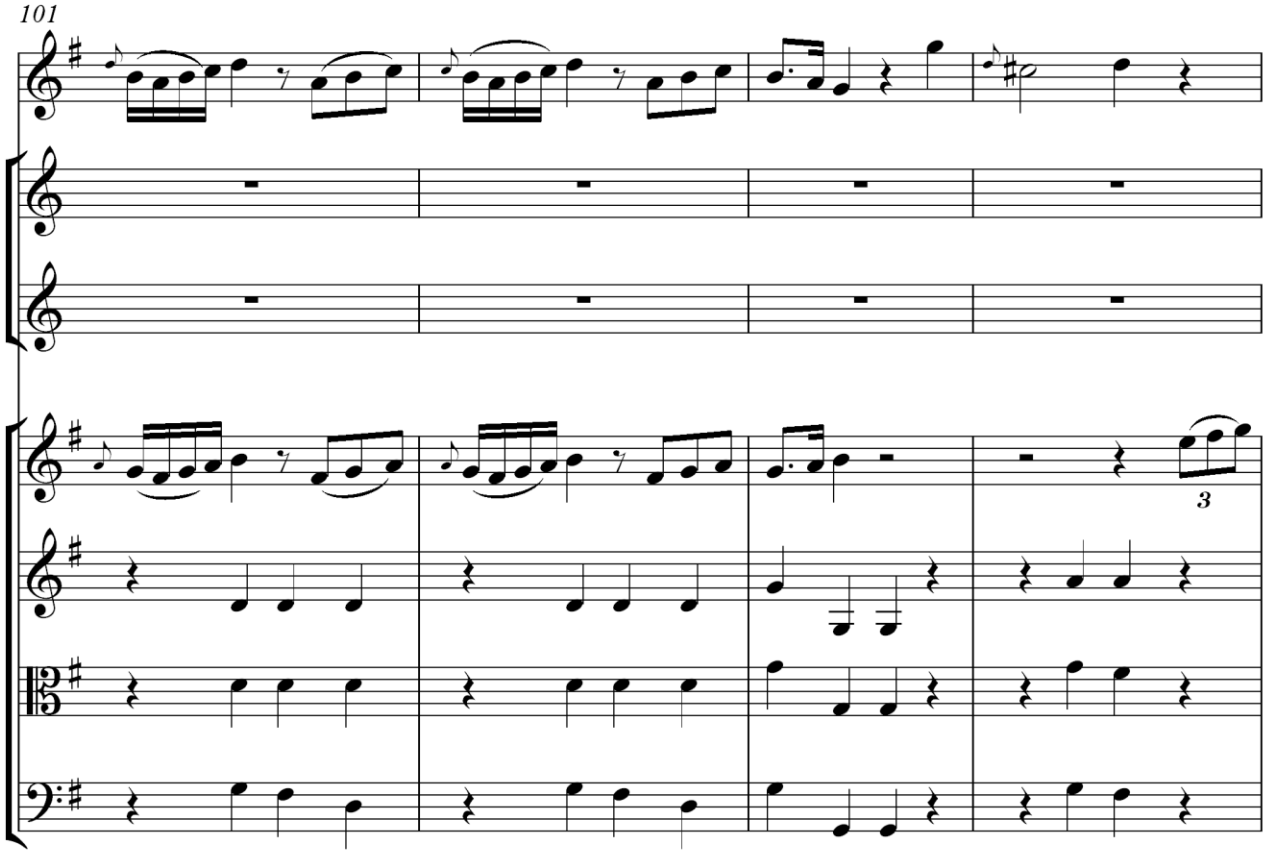

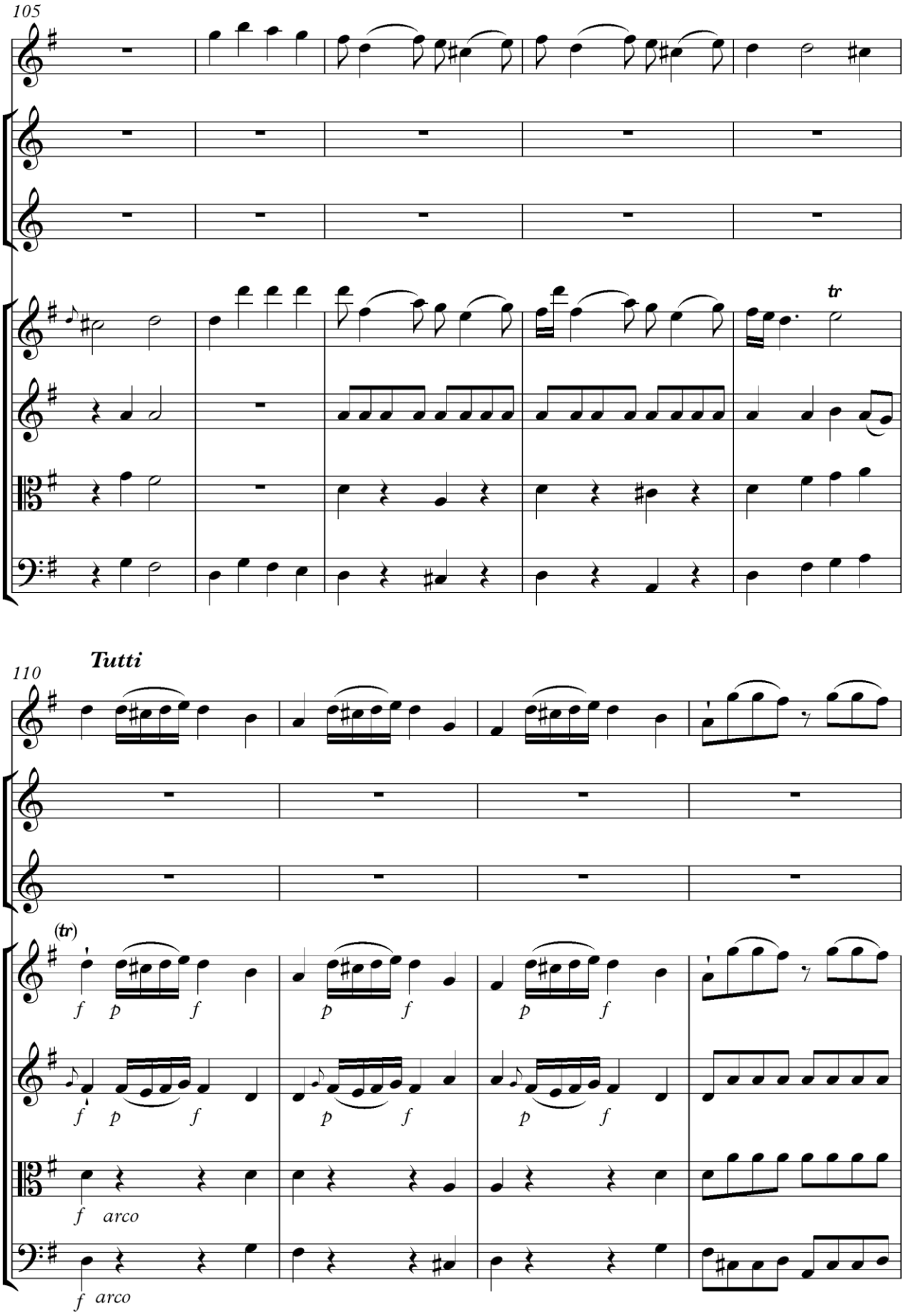
105
tr
110
Tutti
(tr)
f p f
p f
p f
f p f
p f
p f
f arco
f arco

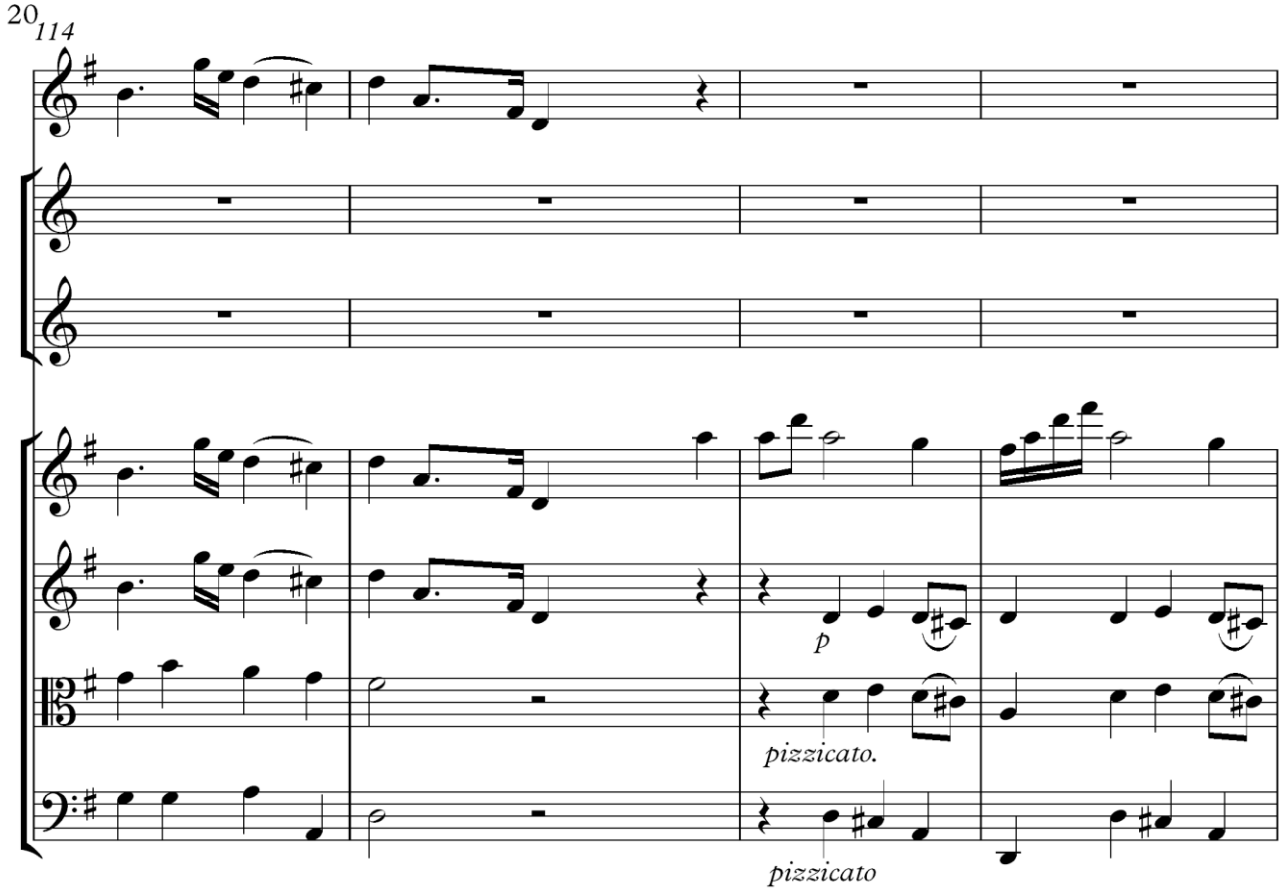
20
114
p
pizzicato.
pizzicato

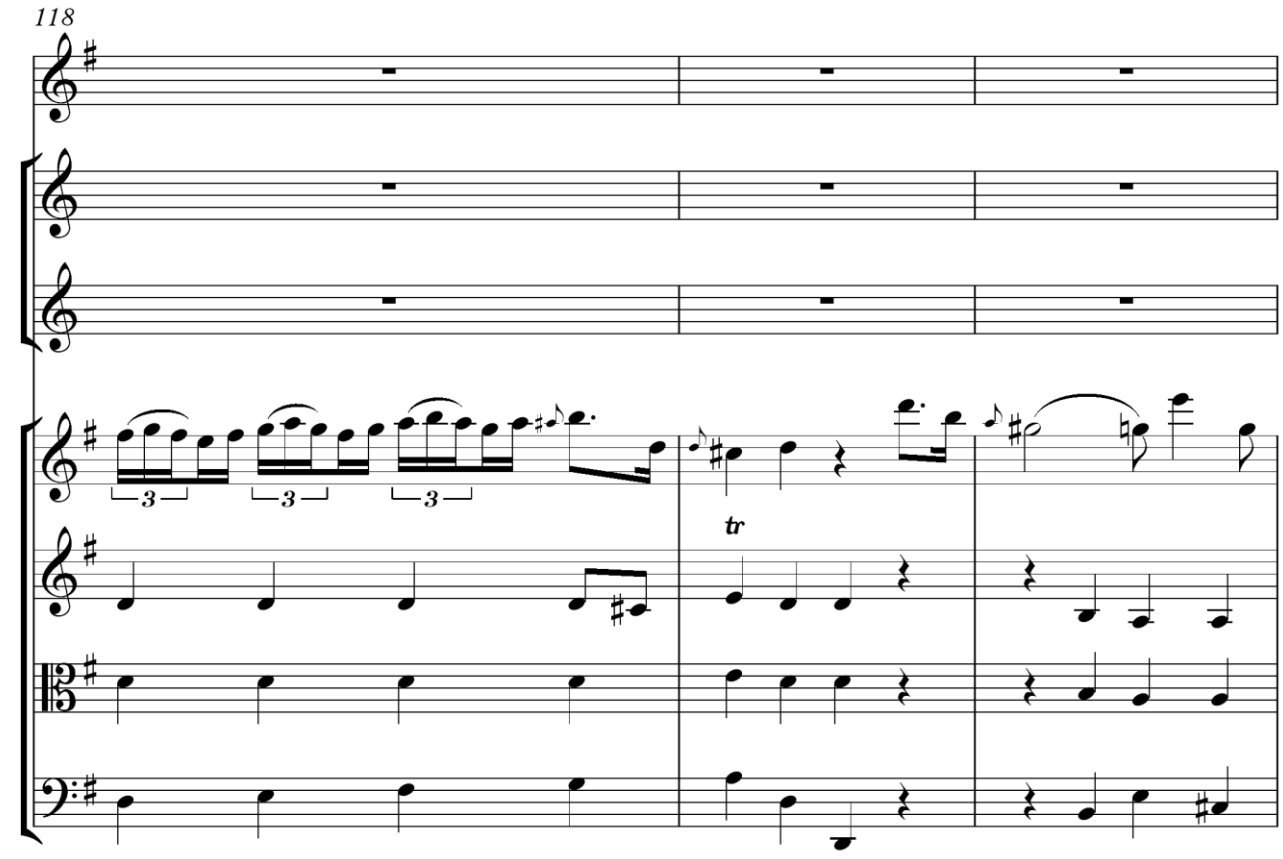
118
3
3
3
tr

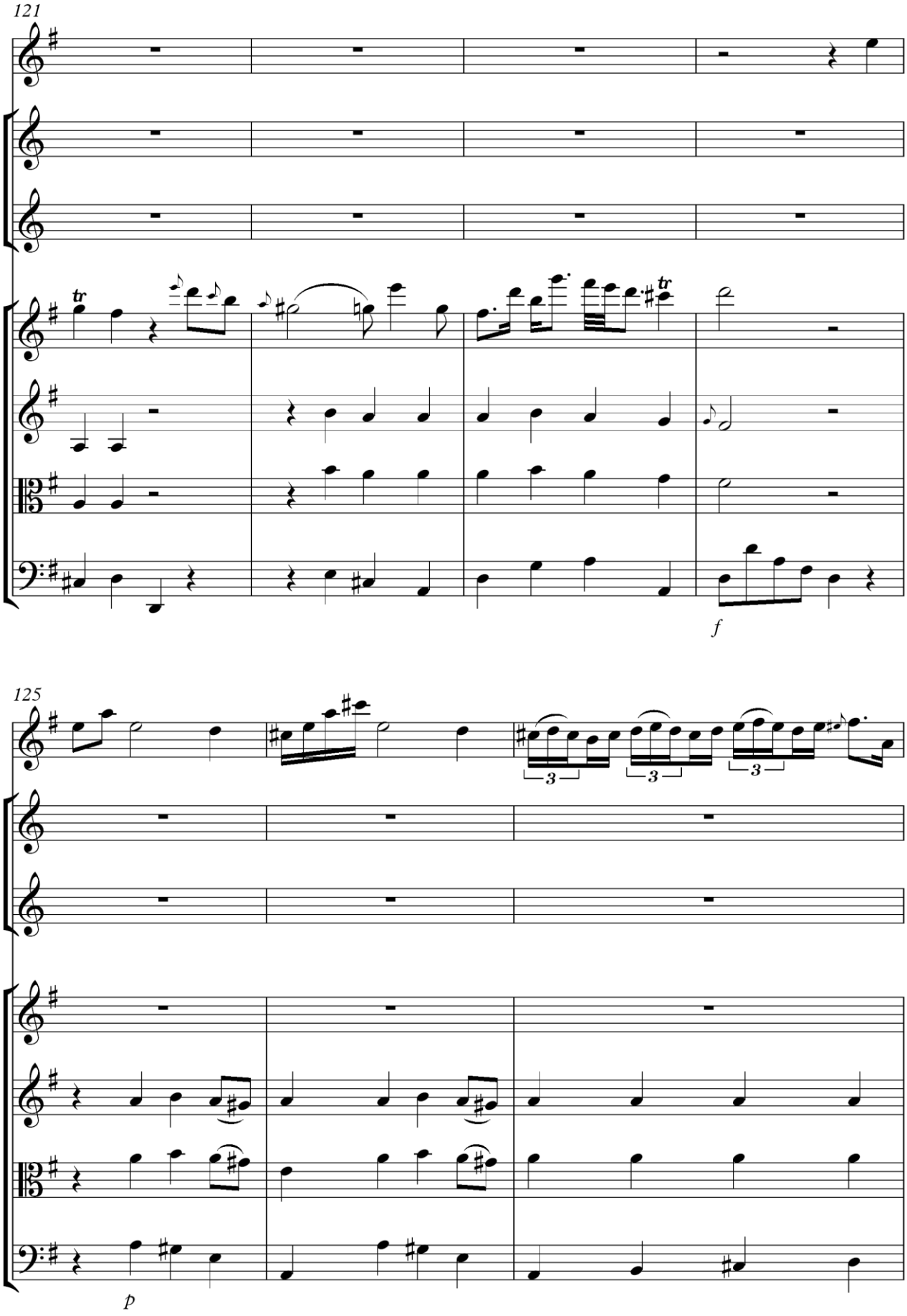
121
f
125
p

128

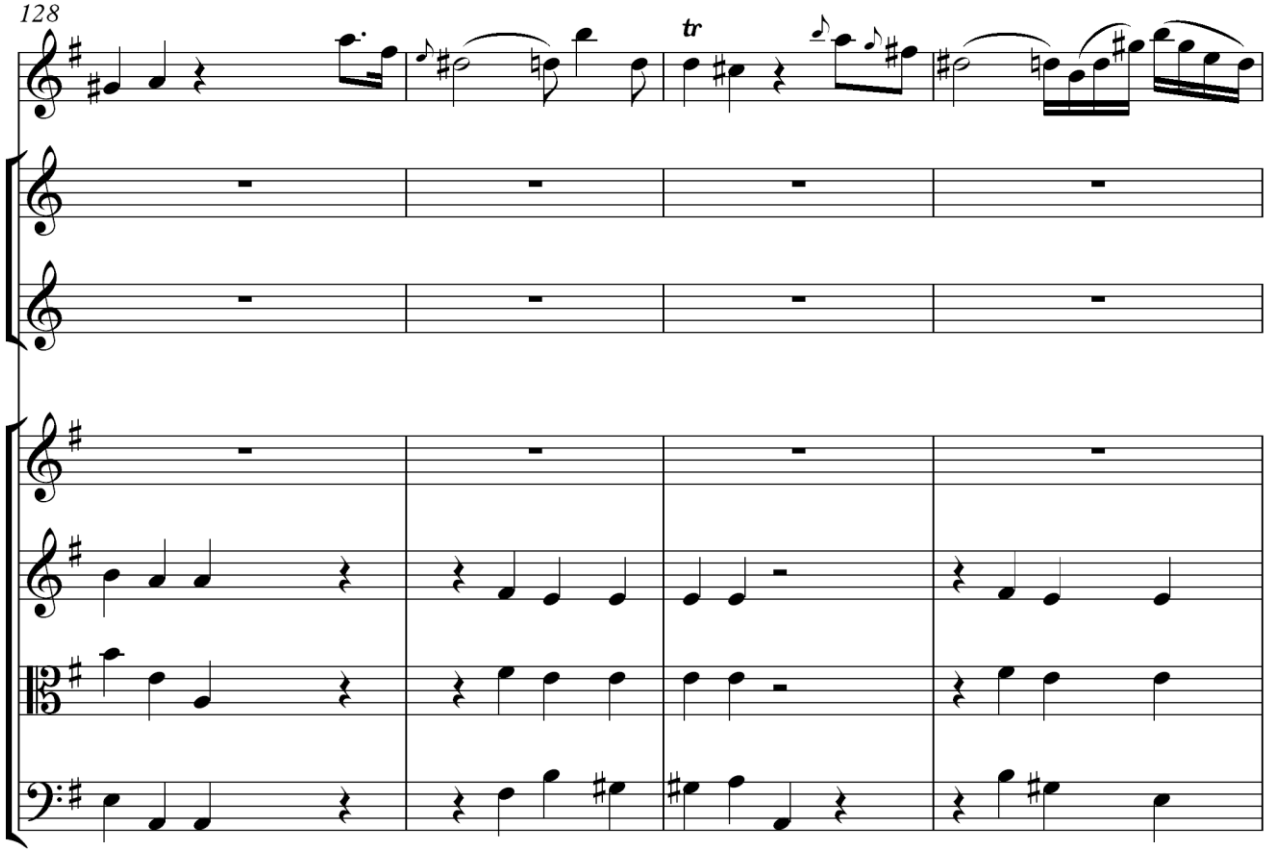

132

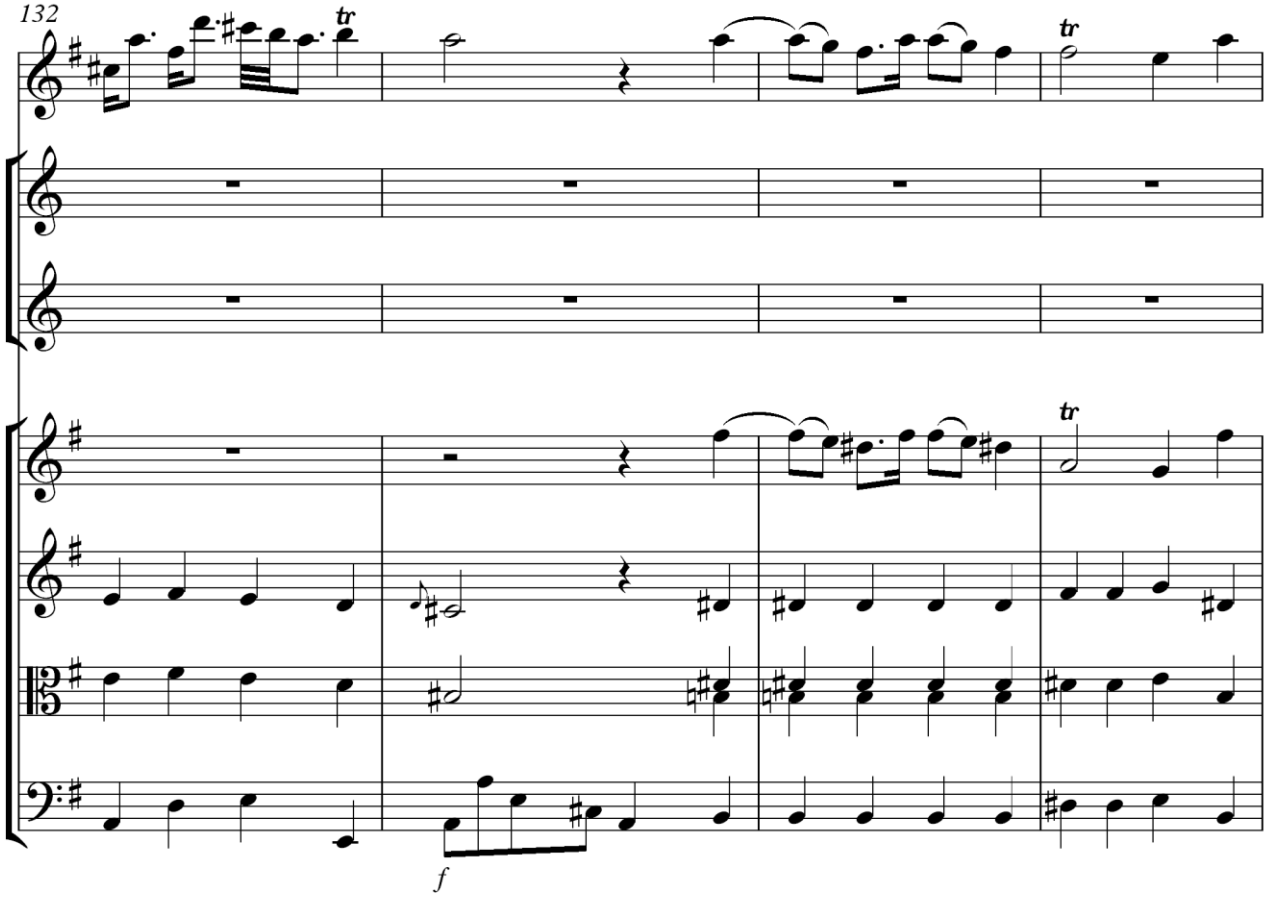

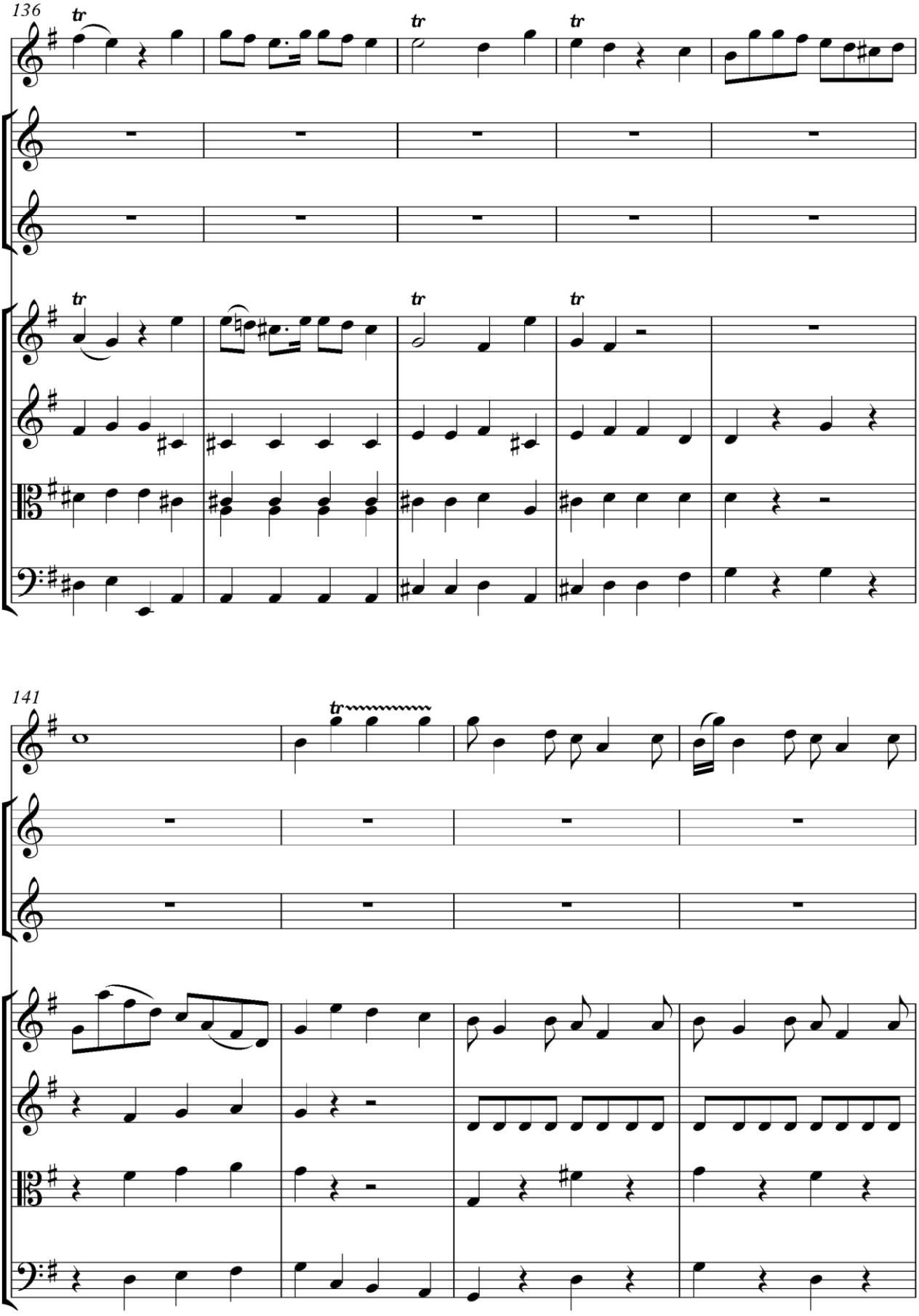
136
tr
tr
tr
tr
tr
tr
141
tr

145

Cadenza

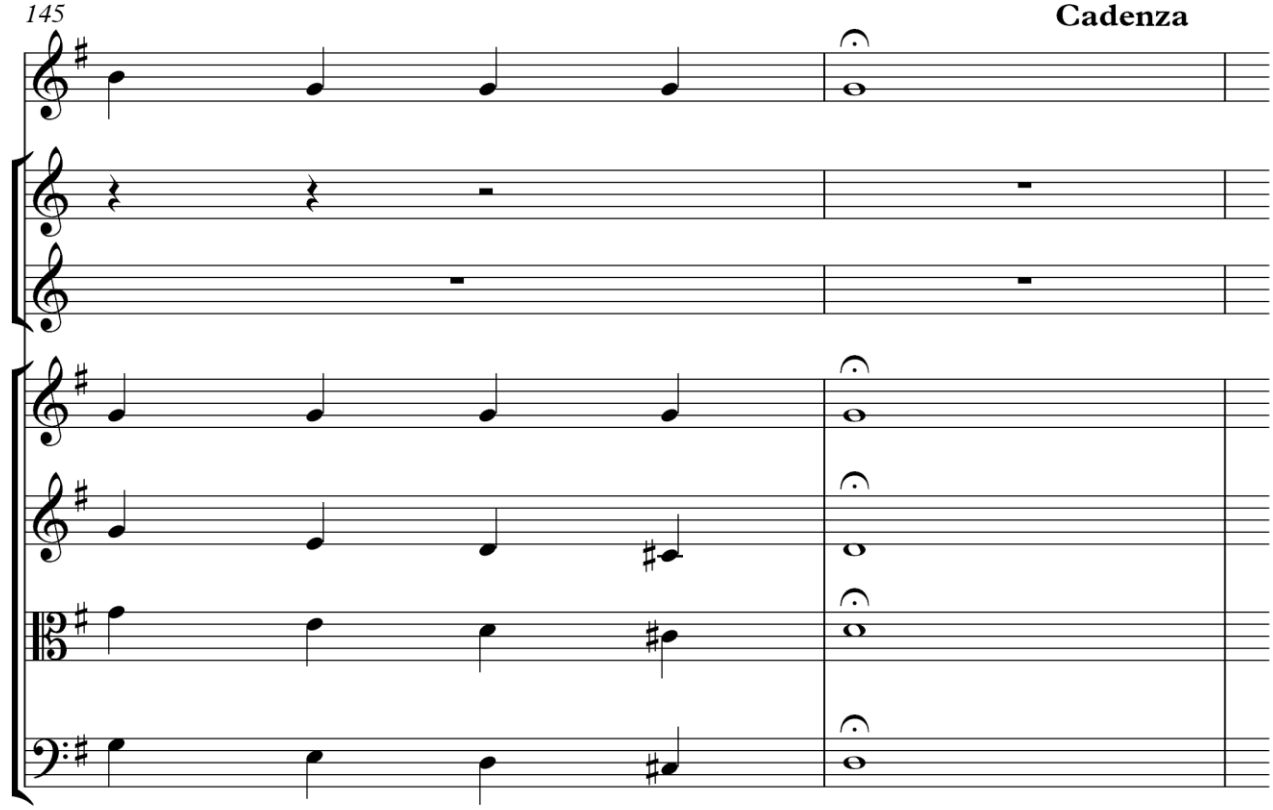

147

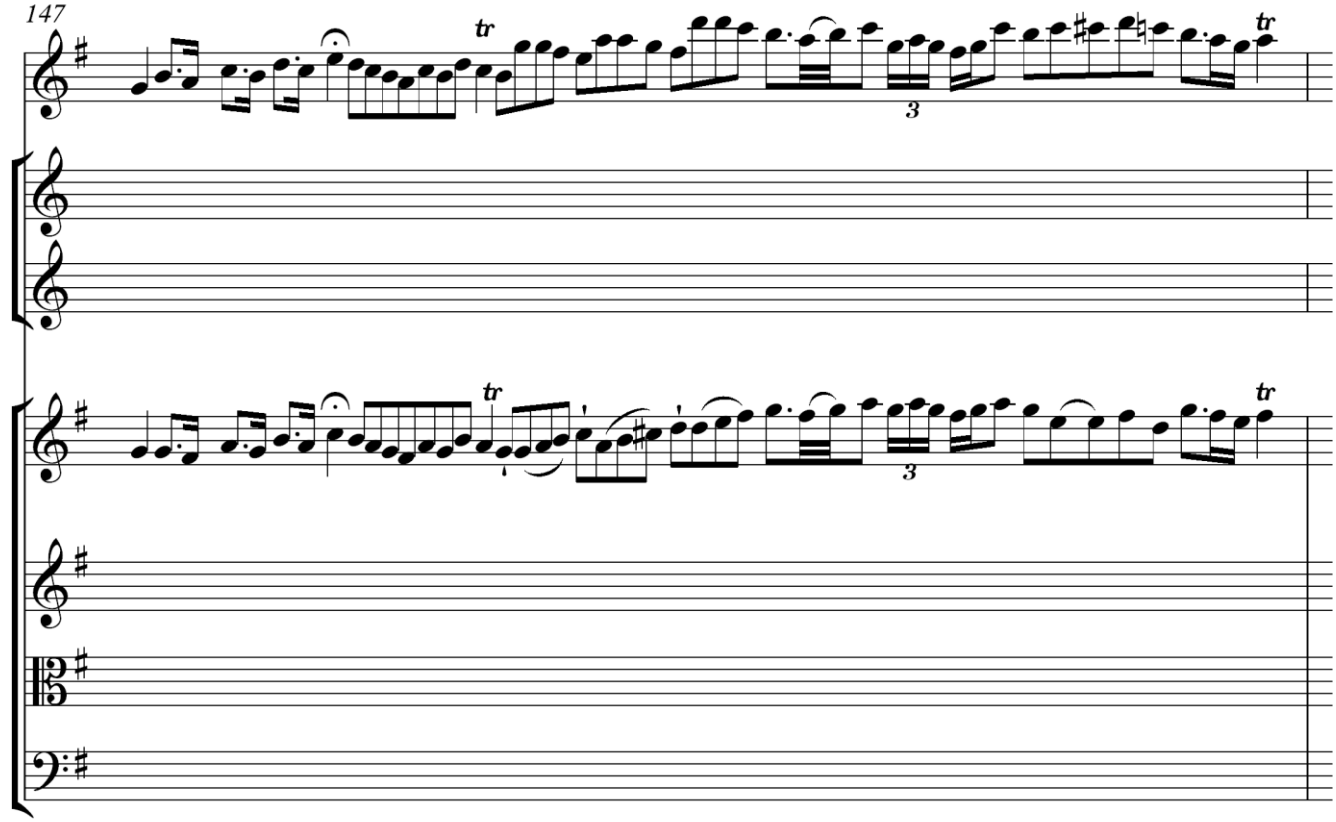

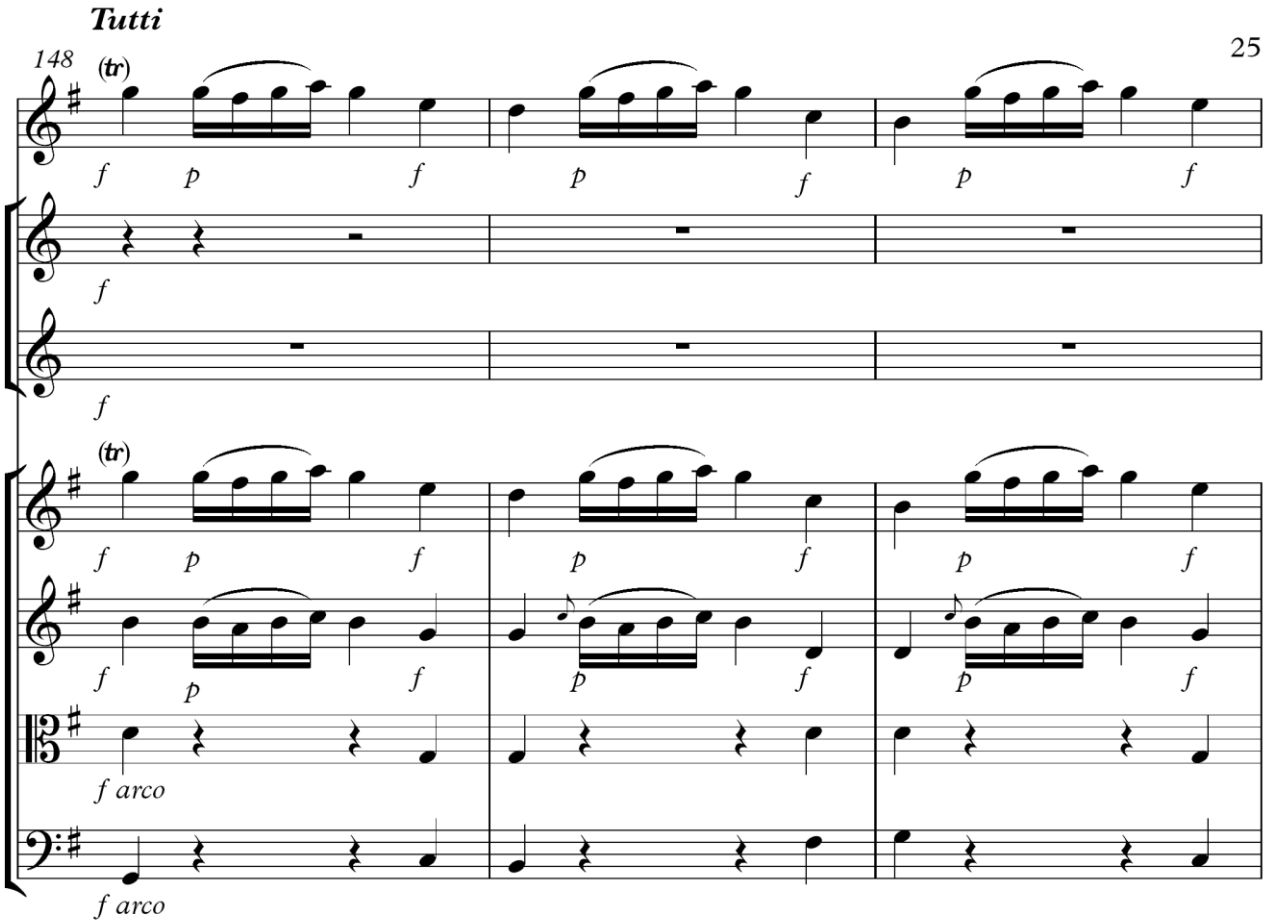
Tutti
148
(tr)
f
p
f
p
f
p
f
f
f
(tr)
f
p
f
p
f
p
f
f
p
f
p
f
p
f
f arco
f arco

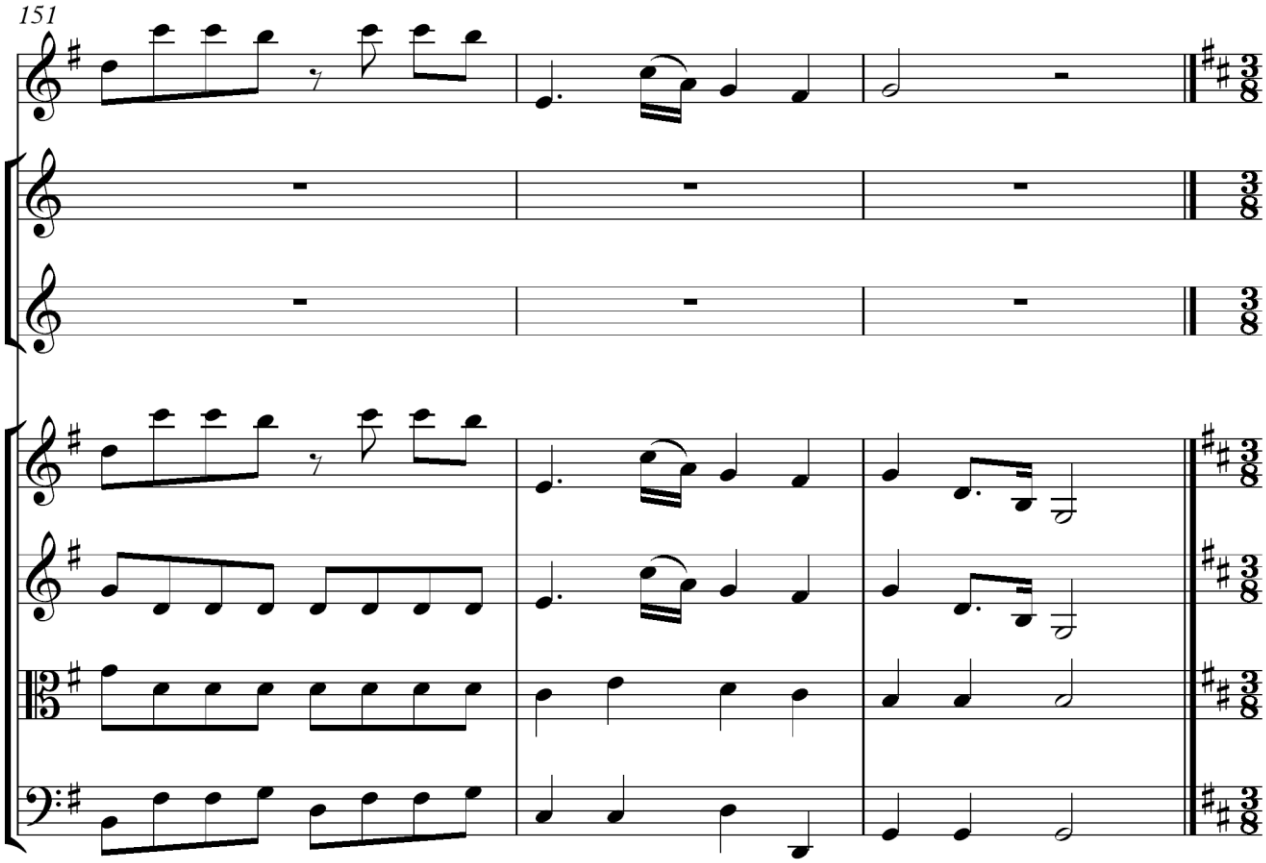
151

Allegro

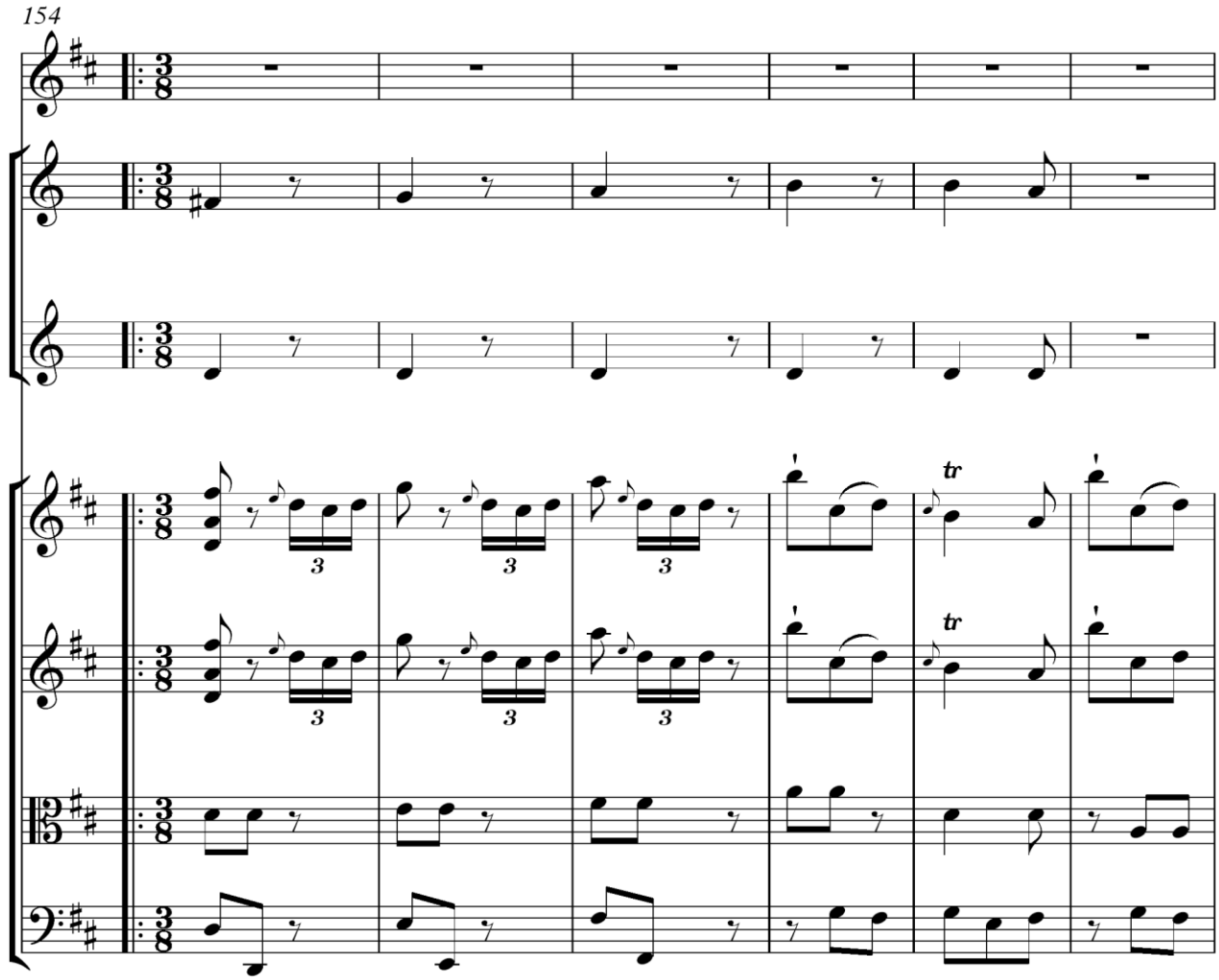

160

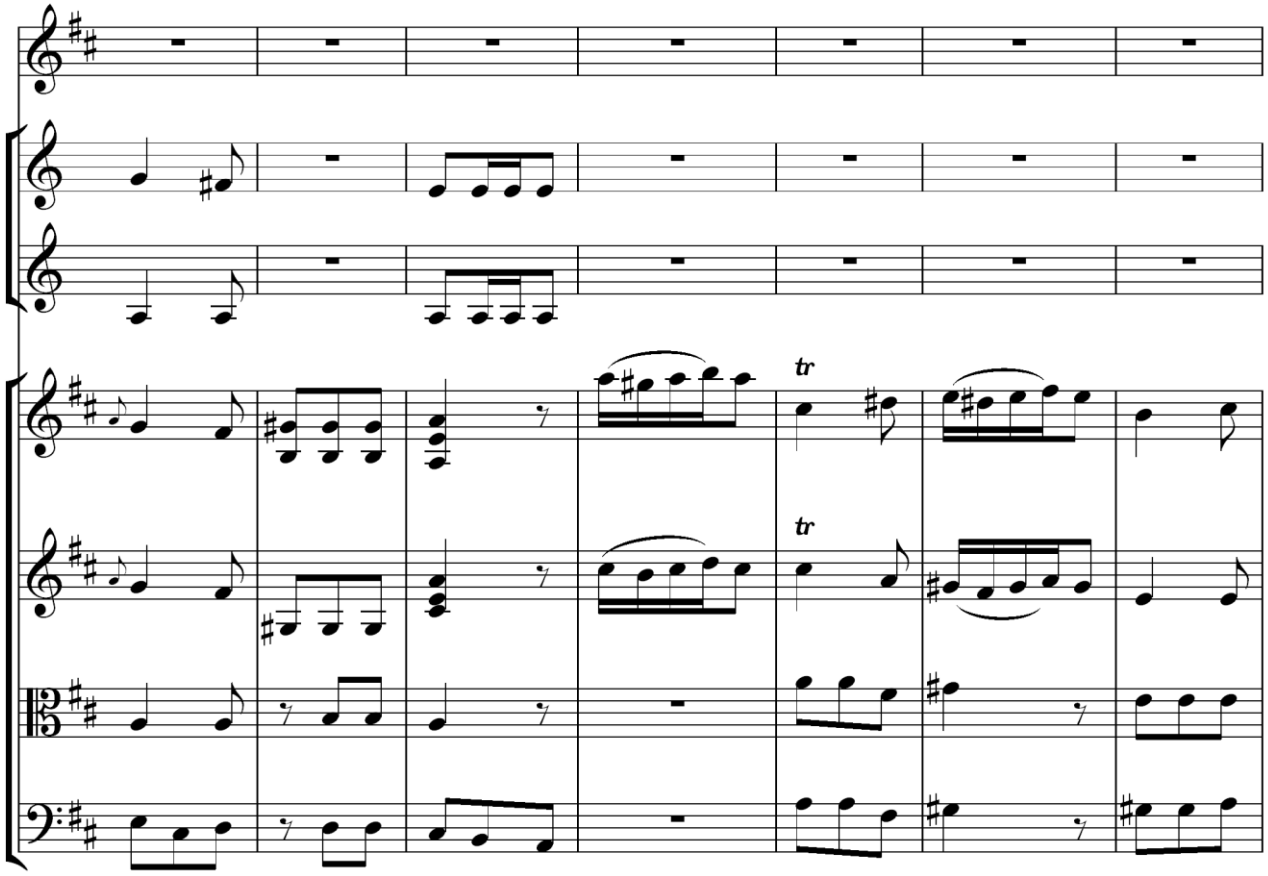

167

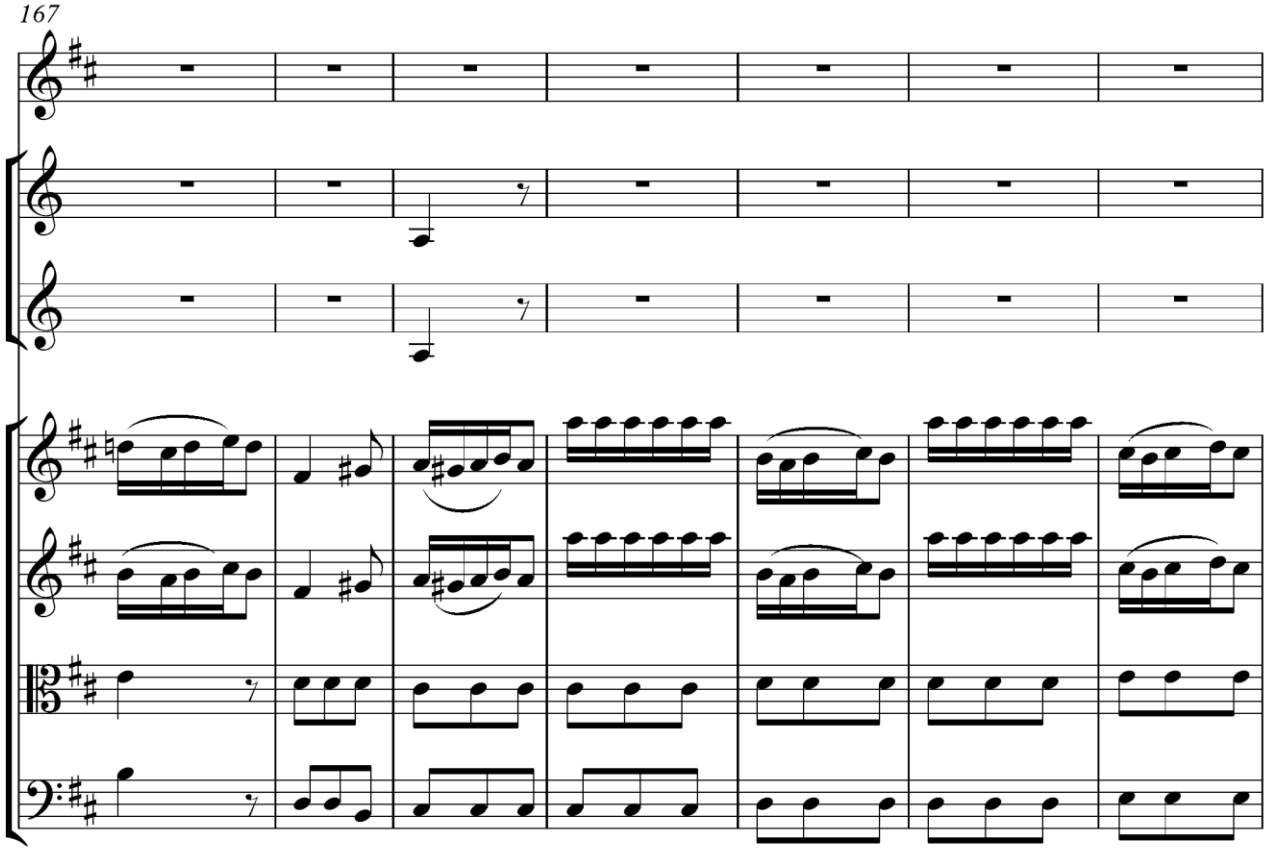

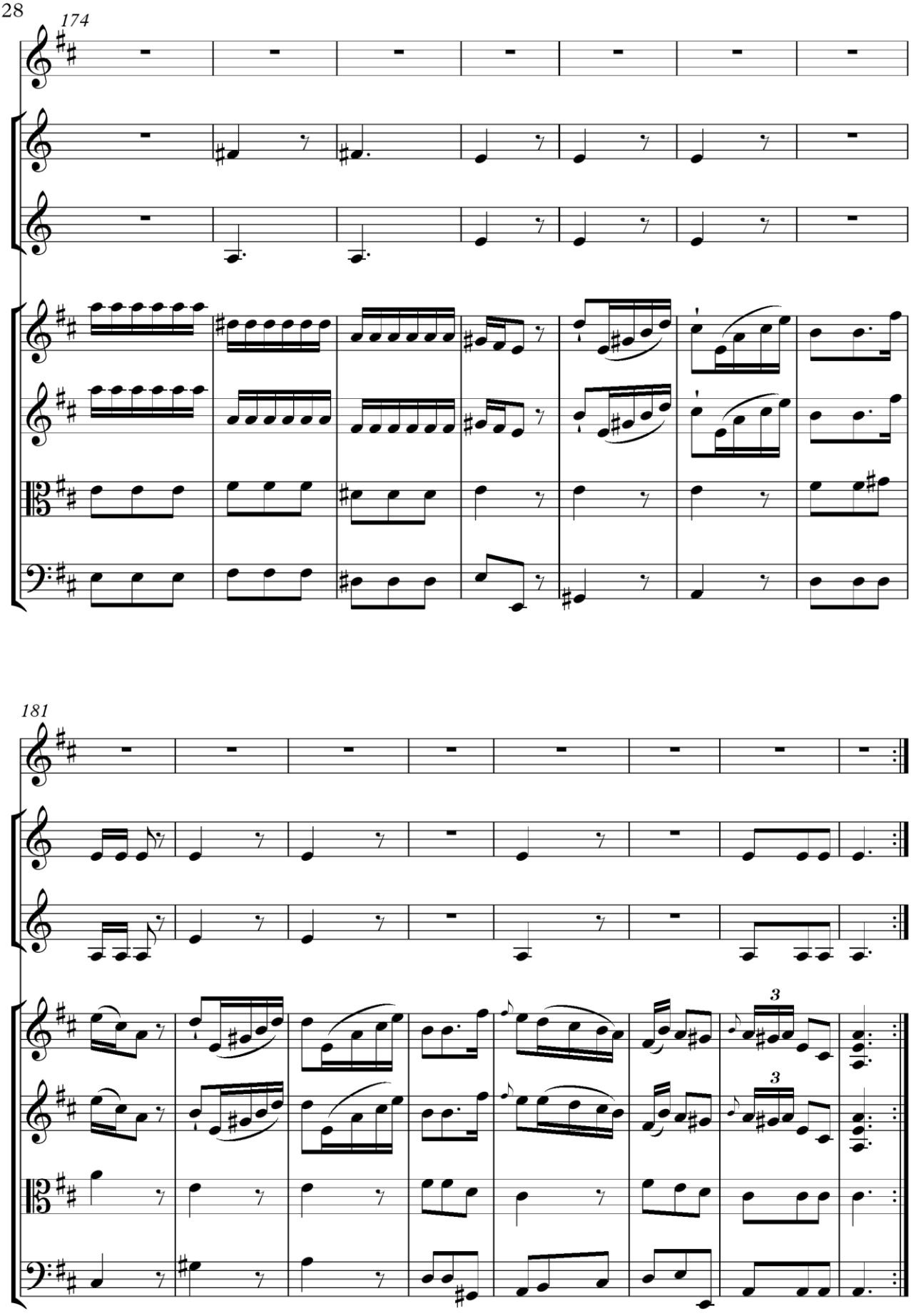
174
181
3
3

189

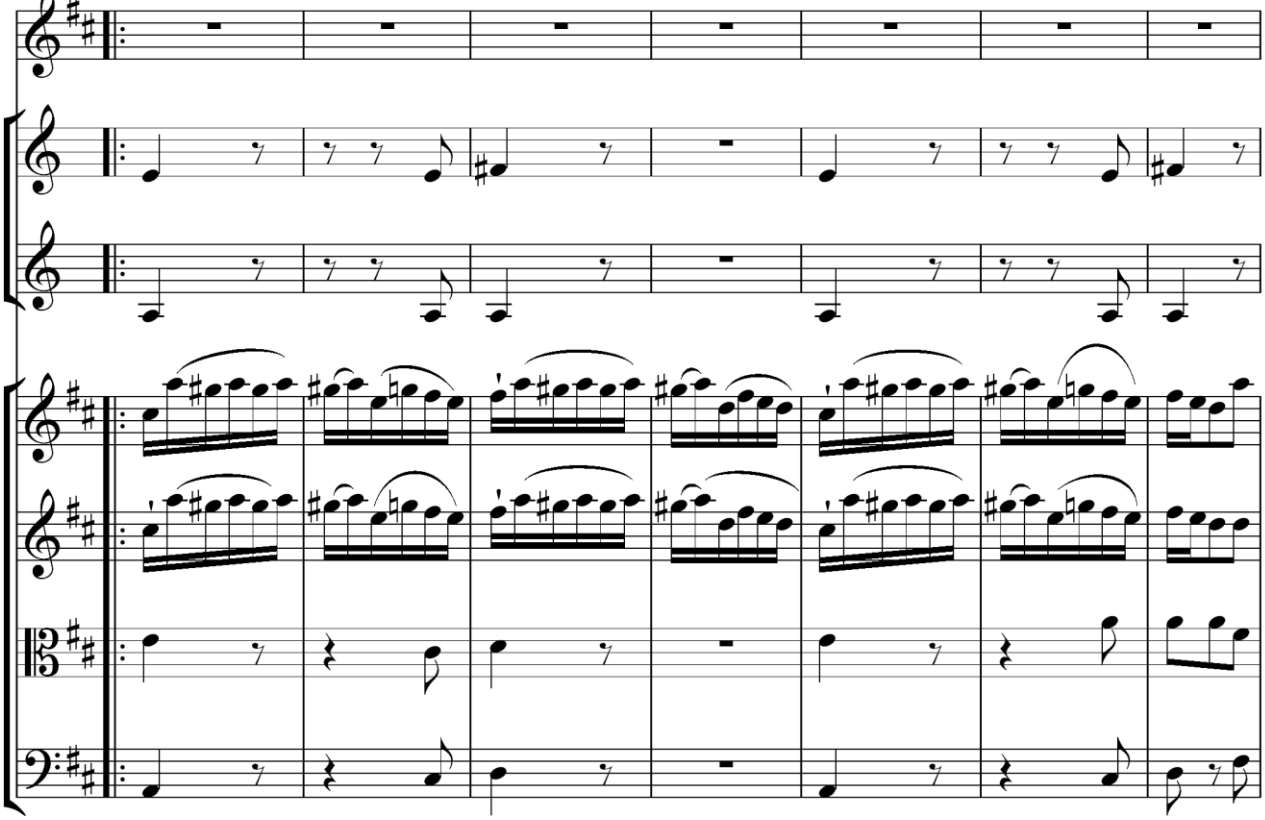

196

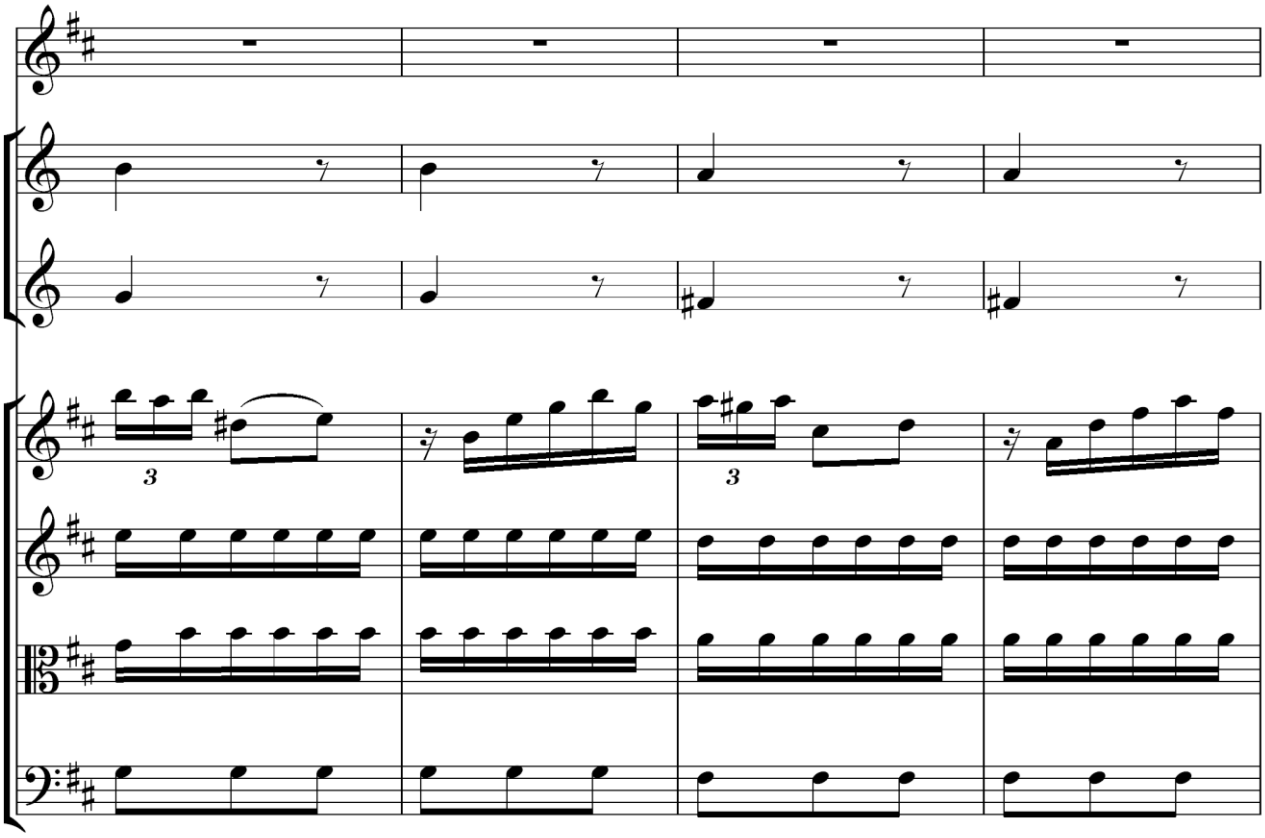

200

206

214

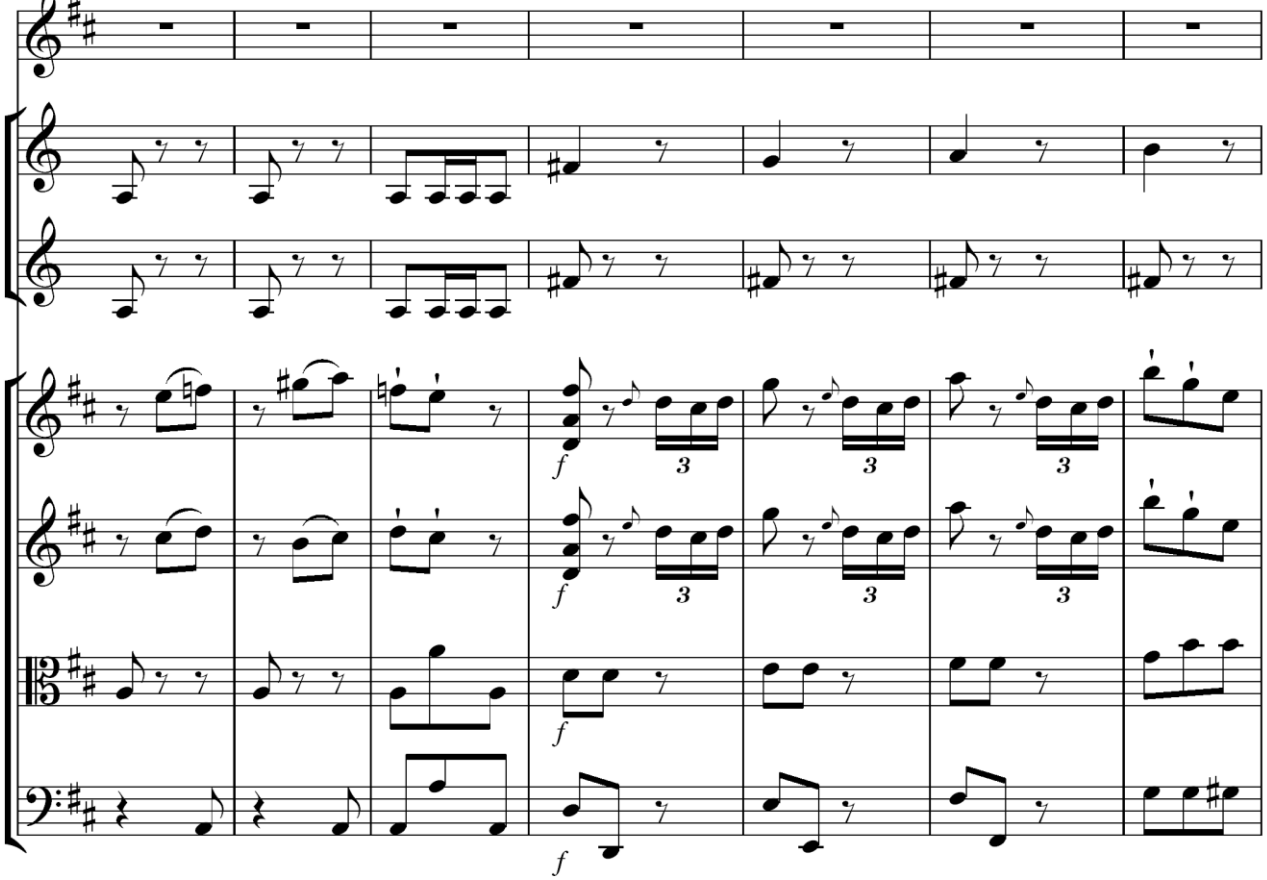

221

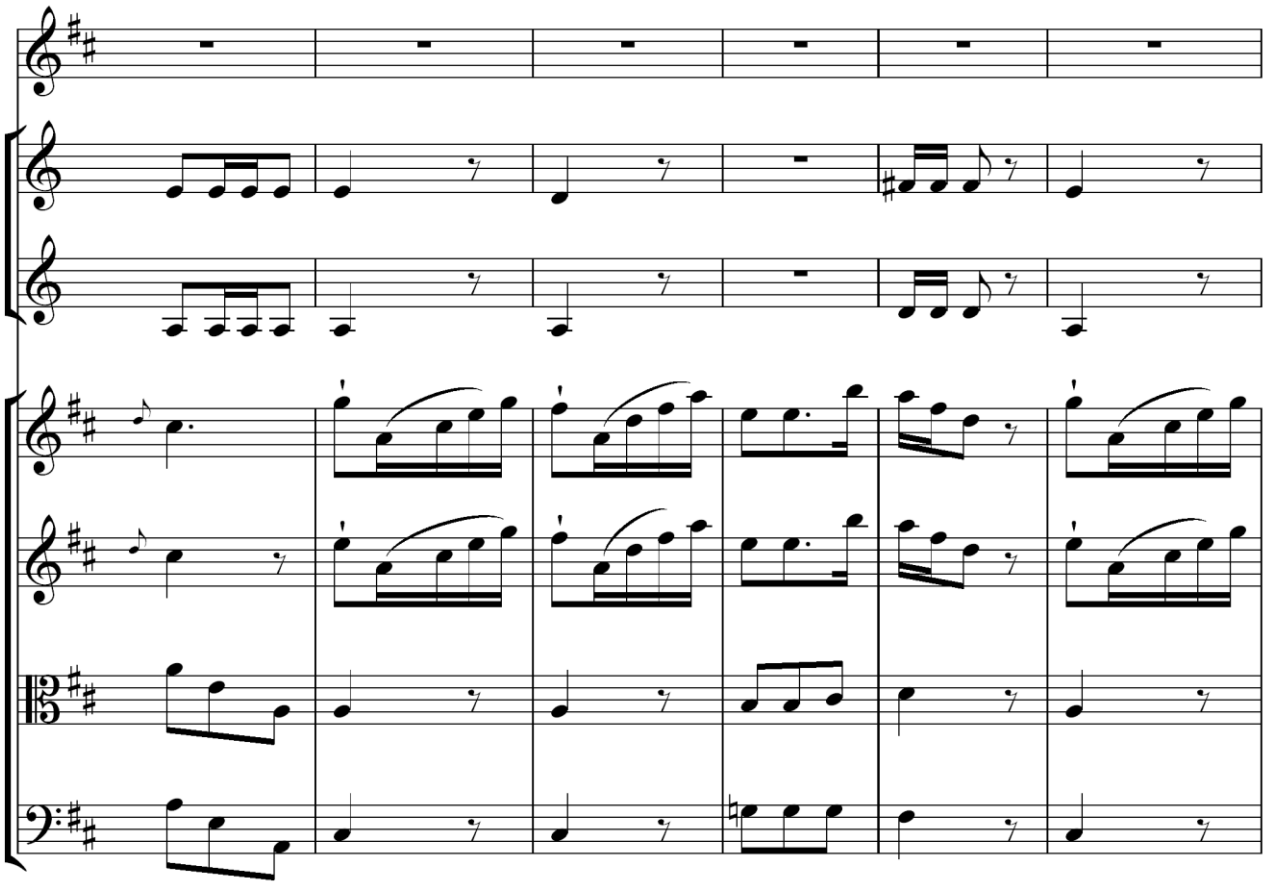

32

227

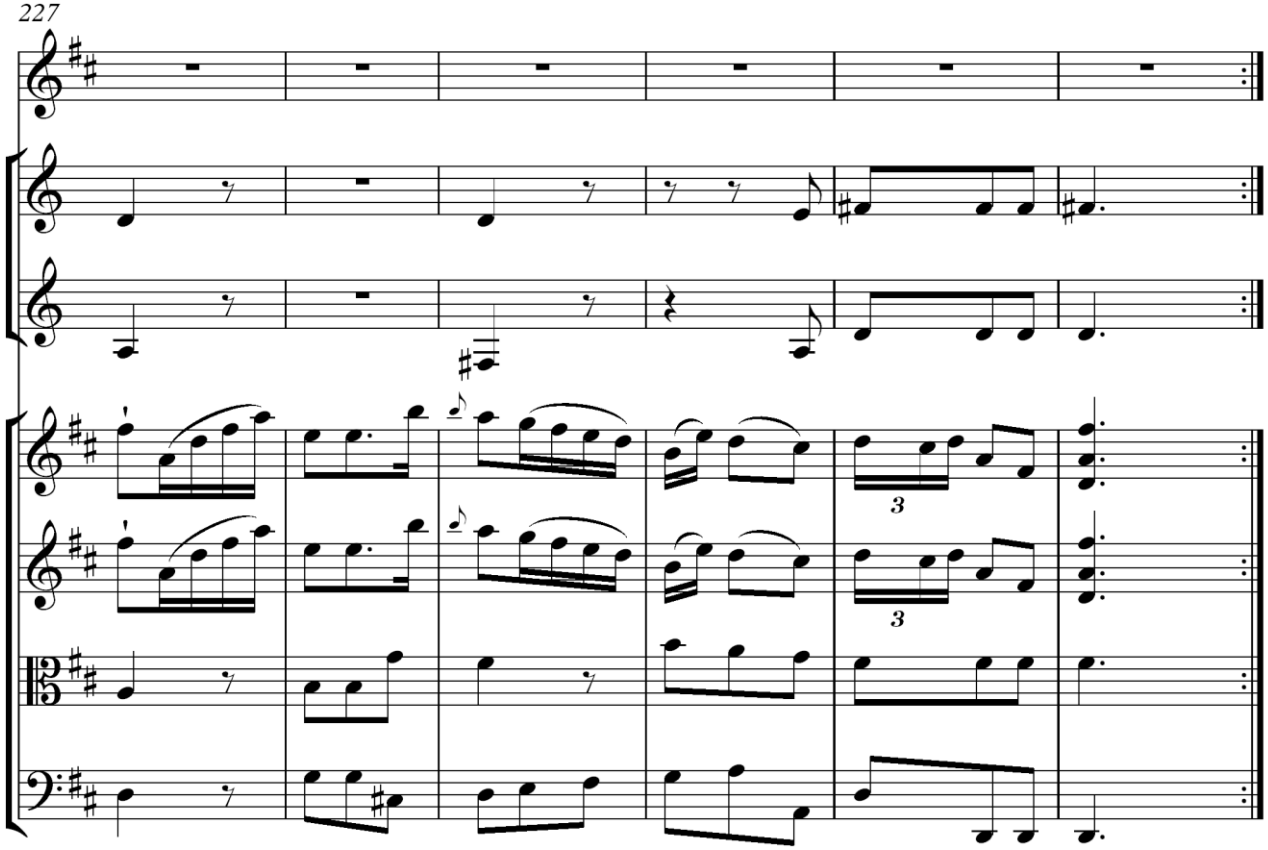

4.2.1. Popis pramene

Obě mnou spartované skladby jsou zapsány do jednotlivých hlasových partů, jež jsou vloženy a svázány do složky z tvrdého papíru hnědé barvy se šířkou 22,5 a výškou 33 centimetrů. Hřbet složek je přelepen samolepící páskou černé barvy. Tyto složky jsou opatřeny značkou univerzitní knihovny Brno, kde byly rukopisy svázány a signaturou MZK. Na titulním listu obou sinfonií se nachází celý název skladby v italštině, značky *No. 1.* a *No. 2.,* signatura MZK, čísla 1 a 2, která taktéž označují pořadí, v jakém byly sinfonie opisovány, jméno autora a hudební incipity dané skladby. Značka opisovače se bohužel nenachází ani na jednom z rukopisů, jméno opisovače nám tudíž není známo.

Papír na kterém jsou oba prameny zaznamenány má světle šedou barvu a je středně hrubý. Okraje jsou vzhledem ke středu papíru mírně nahnědlé a na některých stranách pokroucené. Titulní dvojlisty, které dříve sloužily jako složky rukopisů mají mnohem tmavší barvu než jednotlivé party.

Titulní strana prvního rukopisu je napsána na papíře opatřeném notovými osnovami. V pravém horním rohu listu je černým inkoustem vyražena signatura MZK *RKPMus-0691.715*. Čtyři centimetry pod signaturou se nachází značka *No. 1* napsaná písařem. Značka je podtrhnutá červenou tužkou, psaná jinou rukou. V levém horním rohu se nachází značka H 25, která je taktéž napsána červenou tužkou umístěná 2 centimetry pod okrajem papíru. Ve středu strany (6 centimetrů pod okrajem) se nachází název skladby ve znění: *Sinfonia a 4 Noc Flauto Traverso Solo 2 Corni.* Název je napsán pod sebe tak aby zabíral celý střed listu. Dva centimetry pod názvem se nachází nápis se jménem skladatele, která uvádí: *Del sig[no]re Disma Hattasch*. Hudební incipit skladby se nachází na deváté notové osnově přesně 7,5 centimetrů nad spodním okrajem listu a to na levé straně. Obsahuje houslový klíč, předznamenáním skladby, metrum první věty a počáteční takt partu prvních houslí. V pravém dolním rohu (3 cm nad okrajem stránek) se nachází značka *1*, která zřejmě označovala pořadí, v jakém byly materiály opisovány. Tato značka je napsána rukou písaře. Centimetr nad spodním okrajem rukopisu se ve středu stran nachází tužkou napsané znaménko plus. Jeho význam mi není znám. V pravém dolním rohu se pak nachází tužkou zapsaná cena, za kterou byl rukopis do MZK pořízen a to 2.350 Kčs.[70] Spodní část předního listu má nahnědlou barvu. Okraje jednotlivých stran jsou nerovnoměrně a mnohdy vlnitě zařezány, původní dvojstrany mají proto různé rozměry.

[70] Přesná měna není uvedena částka opatřena pouze znaménkem (,-). Vzhledem k roku pořízení jsou to Kčs.

RKPMus-0691.715 má 16 oboustranných listů, které byly před svázáním řazeny do dvojlistů. Výjimkou jsou party lesních rohů, které jsou obsaženy pouze na polovinách dvojlistu, popsaných z obou stran. Strany zdroje jsou chybně seřazeny. Došlo k tomu zřejmě při vázání rukopisu. Titulní strana má na rubu part flétny, který pokračuje až na poslední straně nově svázaného rukopisu. Titulní stranou je opatřen také part prvních a druhých houslí. Tyto strany jsou označeny pouze názvy: *Violono primo* a *Violino secondo,* které se nacházejí na páté osnově, zhruba ve středu stran. Ostatní nástroje jsou nadepsány přímo v partových listech a titulní stranu nemají. Při rozřezání partů violy a bassu došlo také ke špatnému seřazení. Tyto dva party po první straně pokračují na straně 4 a pořadí stran 2 a 3 je tedy opačné, než by mělo být.

Rukopis byl původně ručně seřezán, proto rozměry listů nejsou vždy stejné. Proto zde uvedu původní rozměr, pro který nám posloužil titulní dvojlist a poté listy, které se od něj rozměrově liší.

Rozměr dvojlistů - 35,5cm (výška) x 42 cm (šířka).
Party *Viola* a *Baso* - 32 cm (výška) x 42 cm (šířka).
Corno primo - 32 cm (výška) x 21,3cm (šířka).
Corno secondo - 32 cm (výška) x 20,8 cm (šířka).

4.2.2. Ediční zpráva

Takt	Hlas	Oprava
48	Violino secondo	Poslední 4 šestnáctinové noty na: cis, e ,fis, g (unisono Vln.1)
!!!!!!!		
109	Violino primo	Dopsané „b“ u tónu h
111,113	Basso	Změna noty g na d na první době
134, 137	Violino secondo, Viola	Přidaný křížek u tónu d
139	Basso	Připsaný křížek u tónu c

140	Basso	Změna tónu g na fis v první době
147	Violino primo	Dopásna tečka u poslední osminové noty g
154,187, 218	Violino secondo	Dopsaná značka 3 u triol

4.3. Sinfonia à Quatro con Duo Clarini e Tympano

Tato instrumentální skladba určená pro smyčcový kvartet, dvě klariny a tympány je taktéž zapsána v tónině „*D dur*“. Druhá věta sinfonie, *Adagio,* je ovšem v subdominantní tónině *„G dur“*. První věta sinfonie *Allegro* je ve 3/4 metru. Díky tečkovanému rytmu na počátku skladby působí věta velmi majestátním dojmem. Tento dojem podporuje part tympánový. Klariny dodávají sinfonii neobyčejnou barvu, hlavně díky jejich vysokým polohám a plní zde jak harmonickou, tak melodickou roli. Hlavním nástrojem jsou zde housle, které předvádějí velmi těžké rozklady akordů a mnohé běhy jak v unisonu tak ve dvouhlase. Druhá pomalejší věta *Adagio* probíhá v 4/4 taktu velice poklidně a používá pouze smyčcových nástrojů. Vrcholem sinfonie je věta *Presto* v 3/8 taktu, ve které se znovu objevuje part pro klariny a tympány. Houslové party obsahují virtuózní rozklady akordů a melodické figury v šestnáctinových hodnotách. Celkový efekt věty je podpořen pasážemi v pianu. Velmi se podobá větám Finále v pozdější symfonické formě.

Sinfonia D dur

à Quatro con Duo Clarini e Tympano

Dismas Hattasch

Spartace: Boris Novotný 2014

Sinfonia D dur
à Quatro con Duo Clarini e Tympano

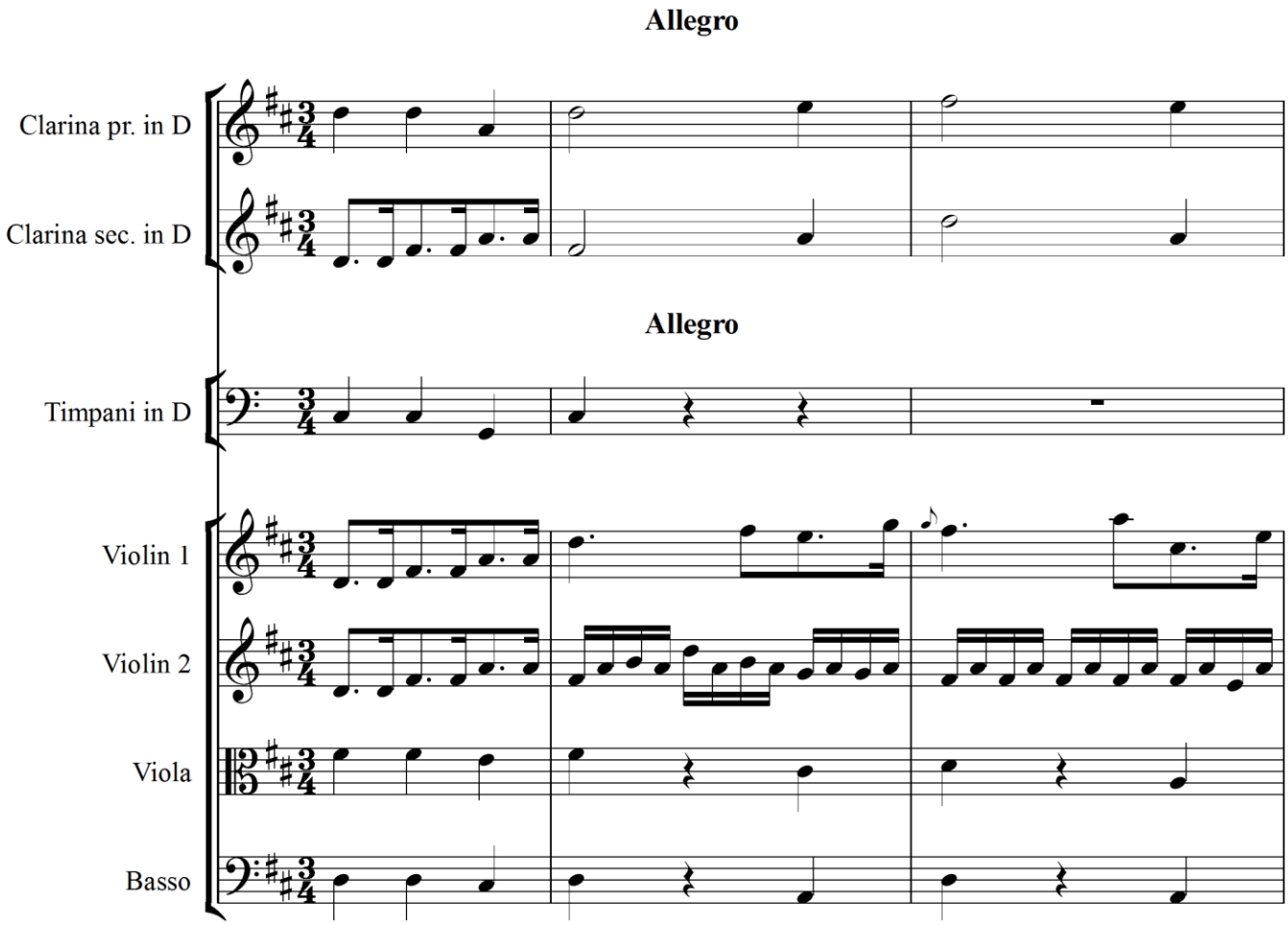

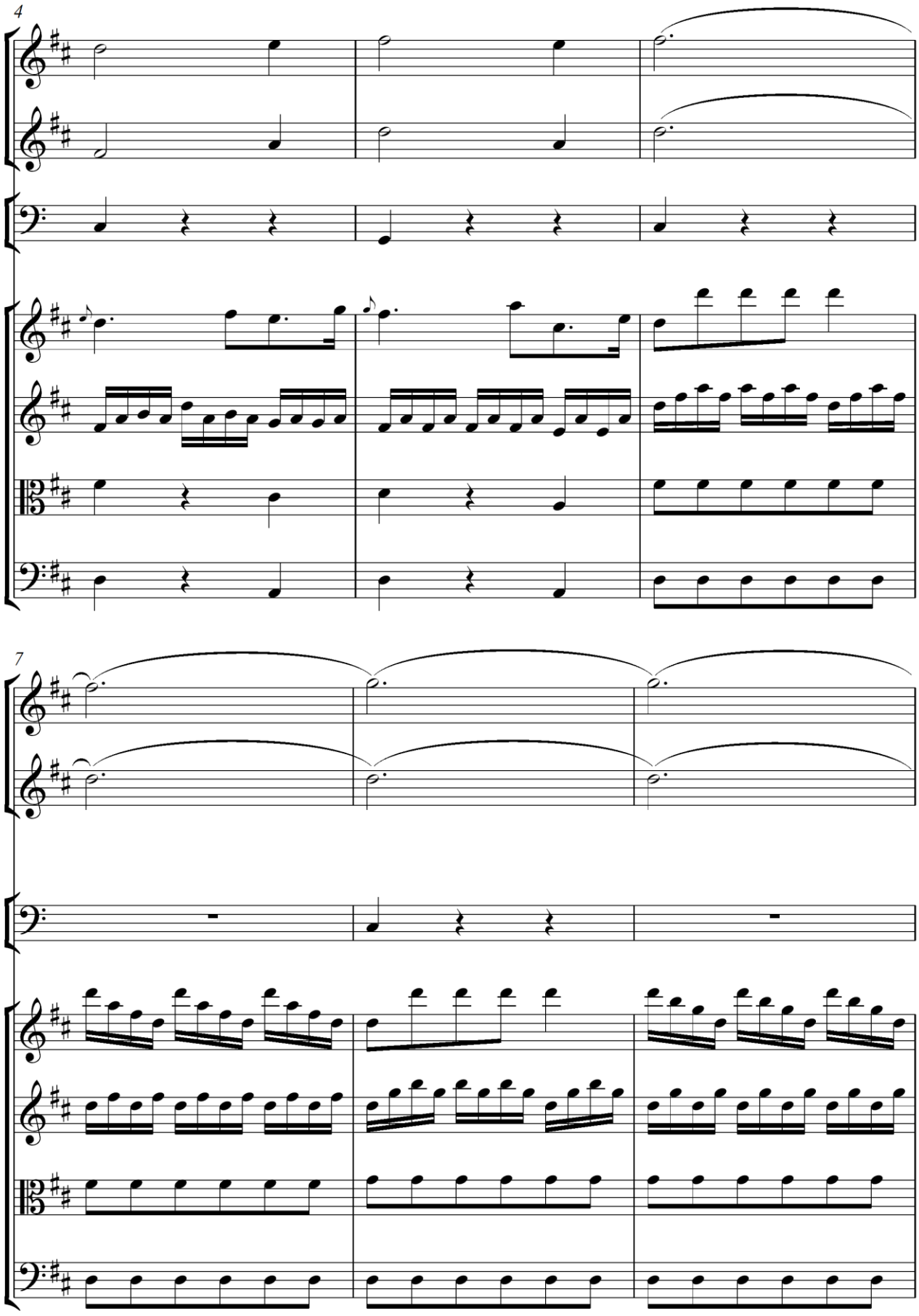
4
7

10

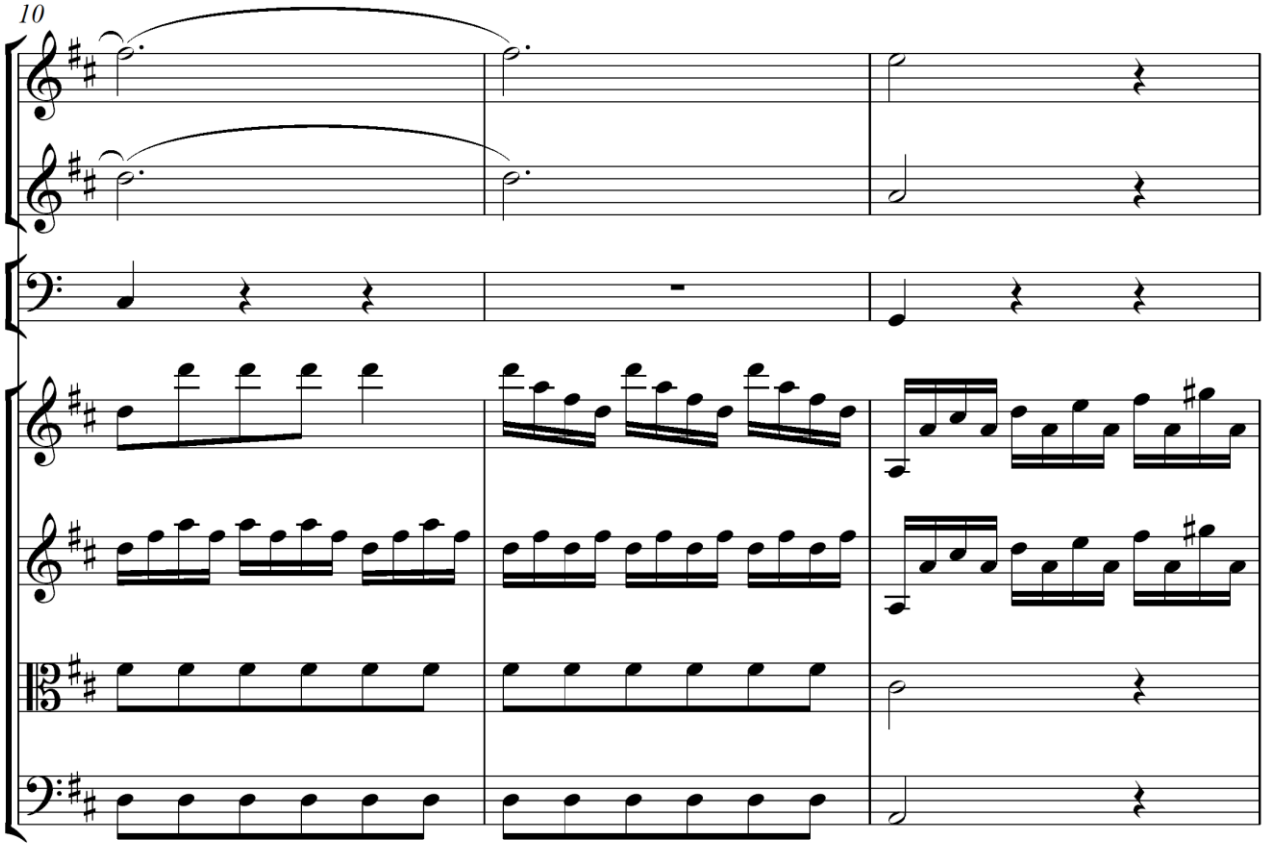

13

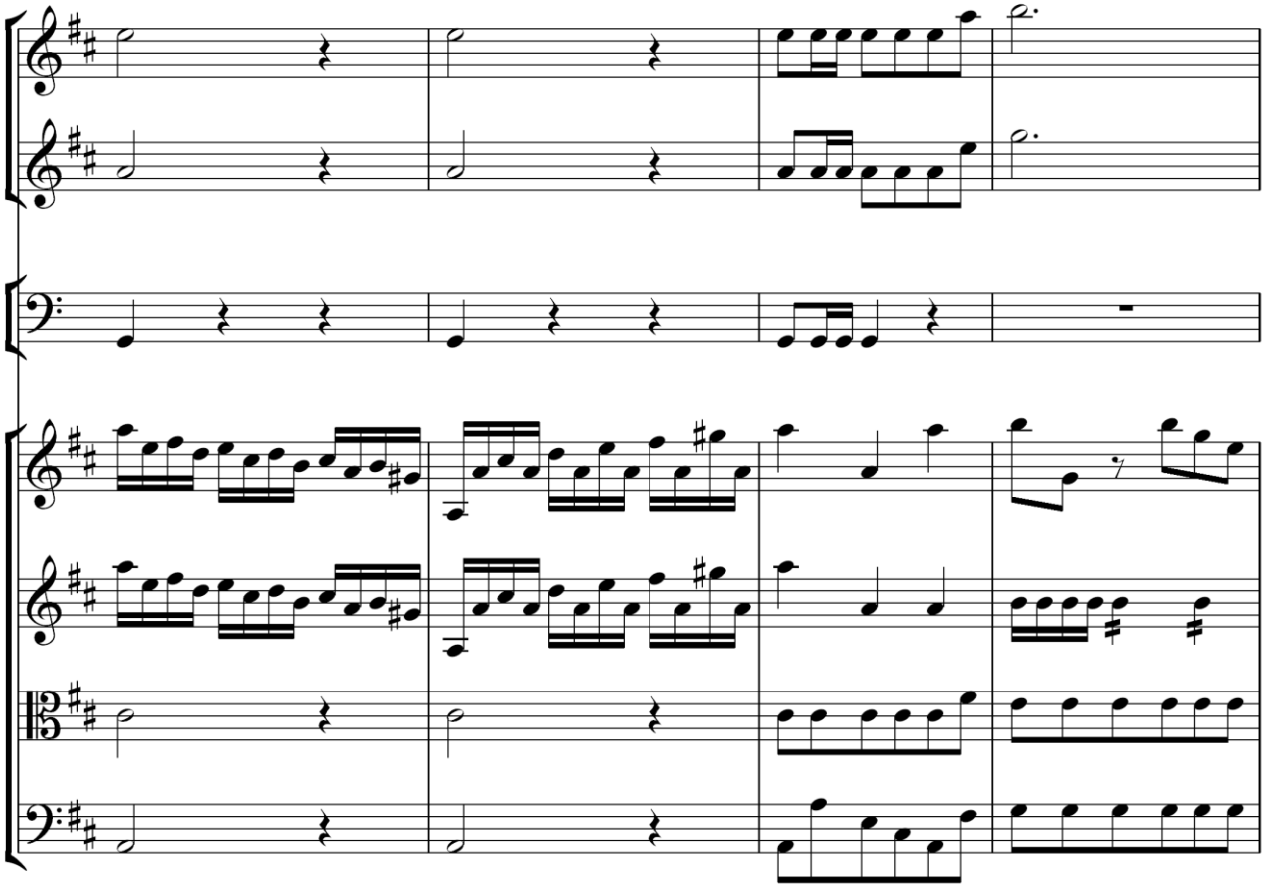

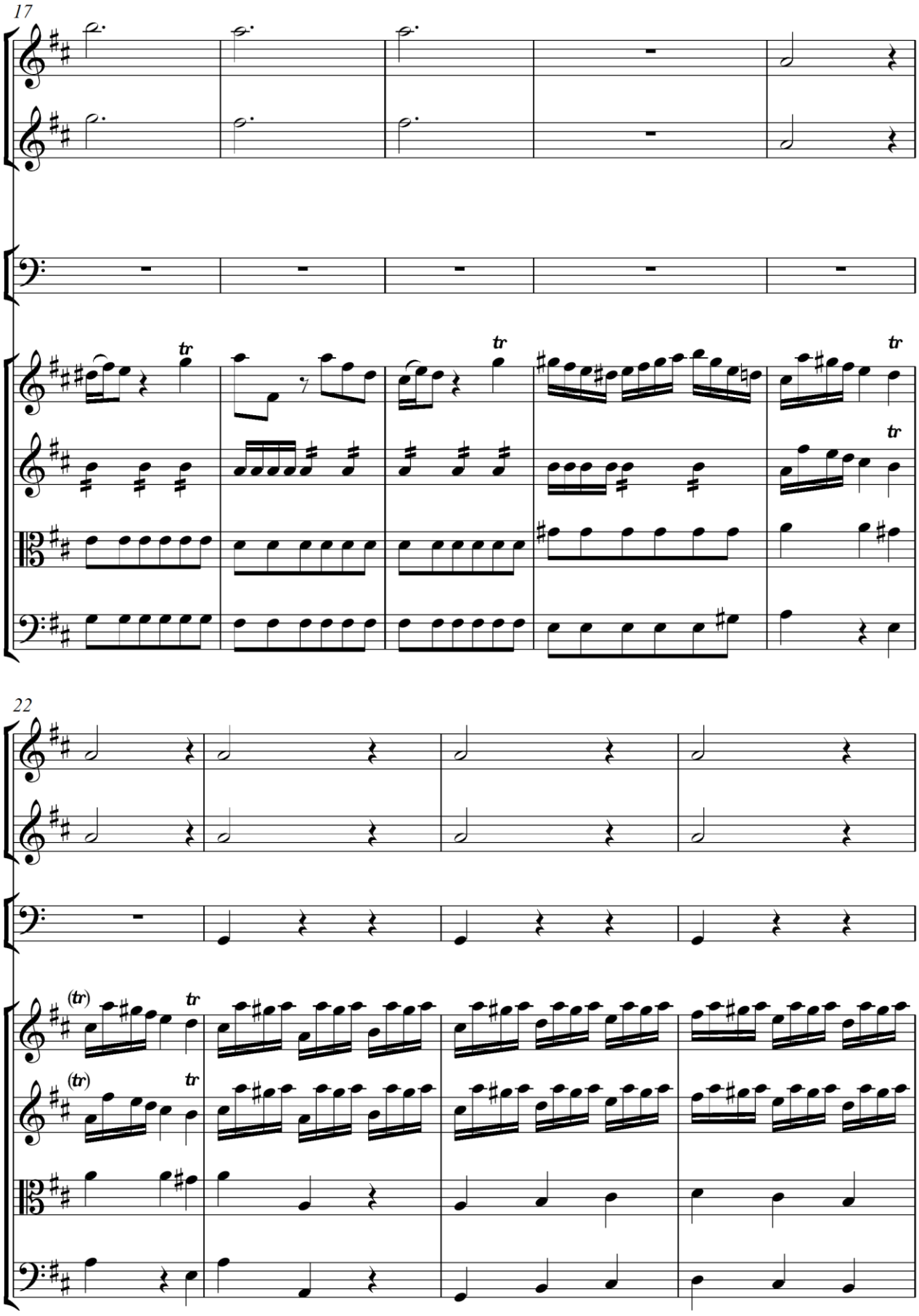
17
tr
tr
tr
22
(tr)
tr
(tr)
tr

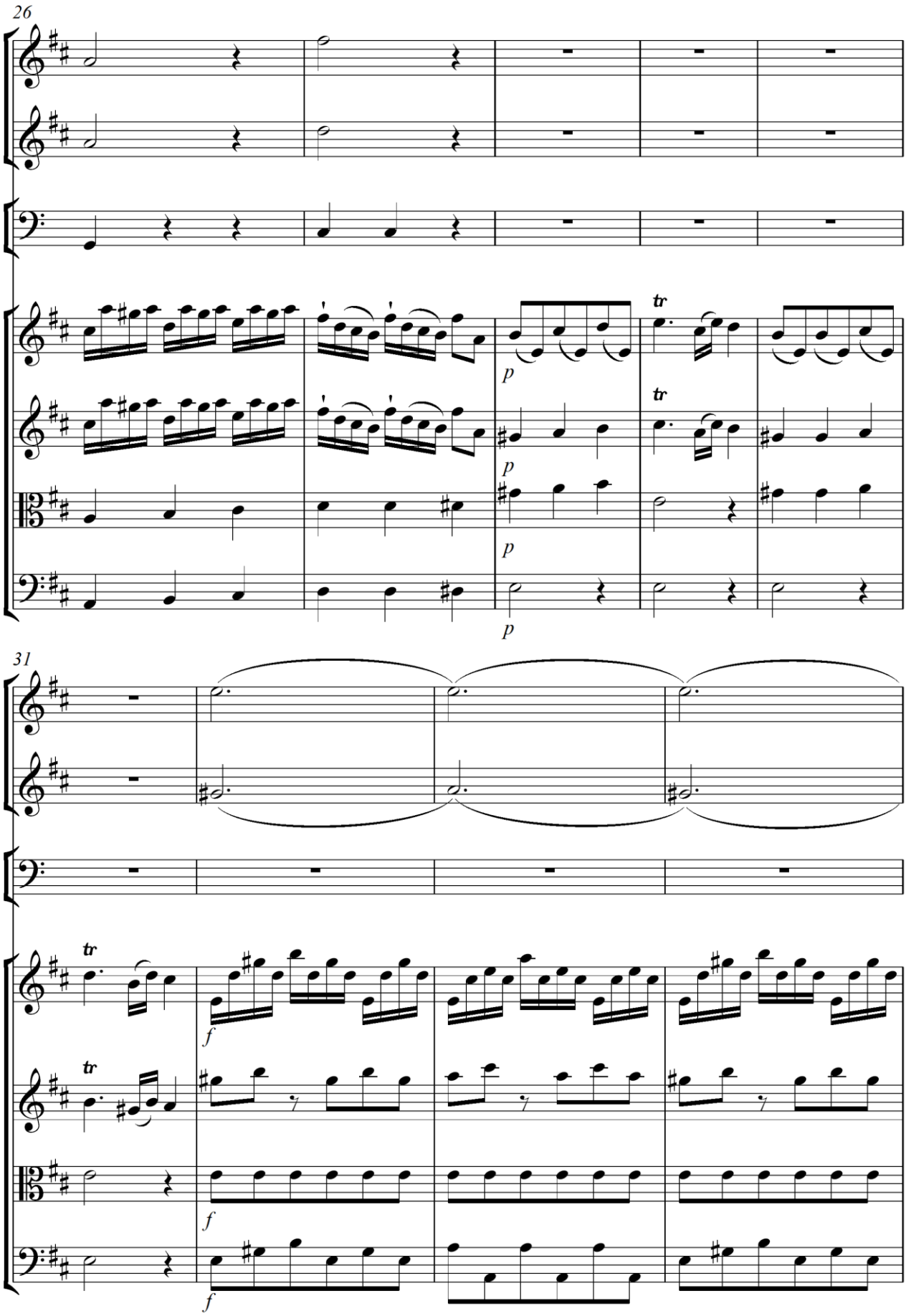
26
p
tr
31
f

35

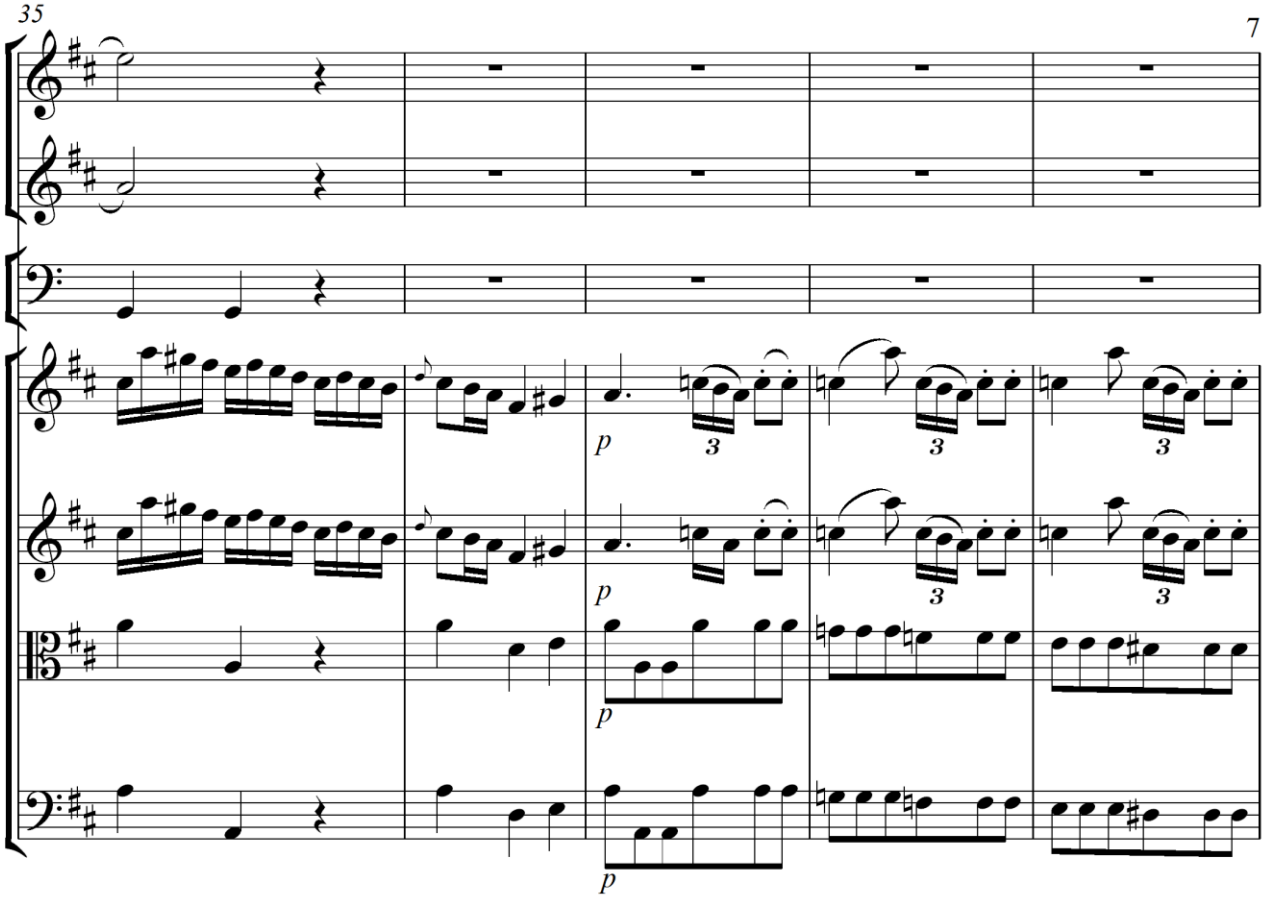

40

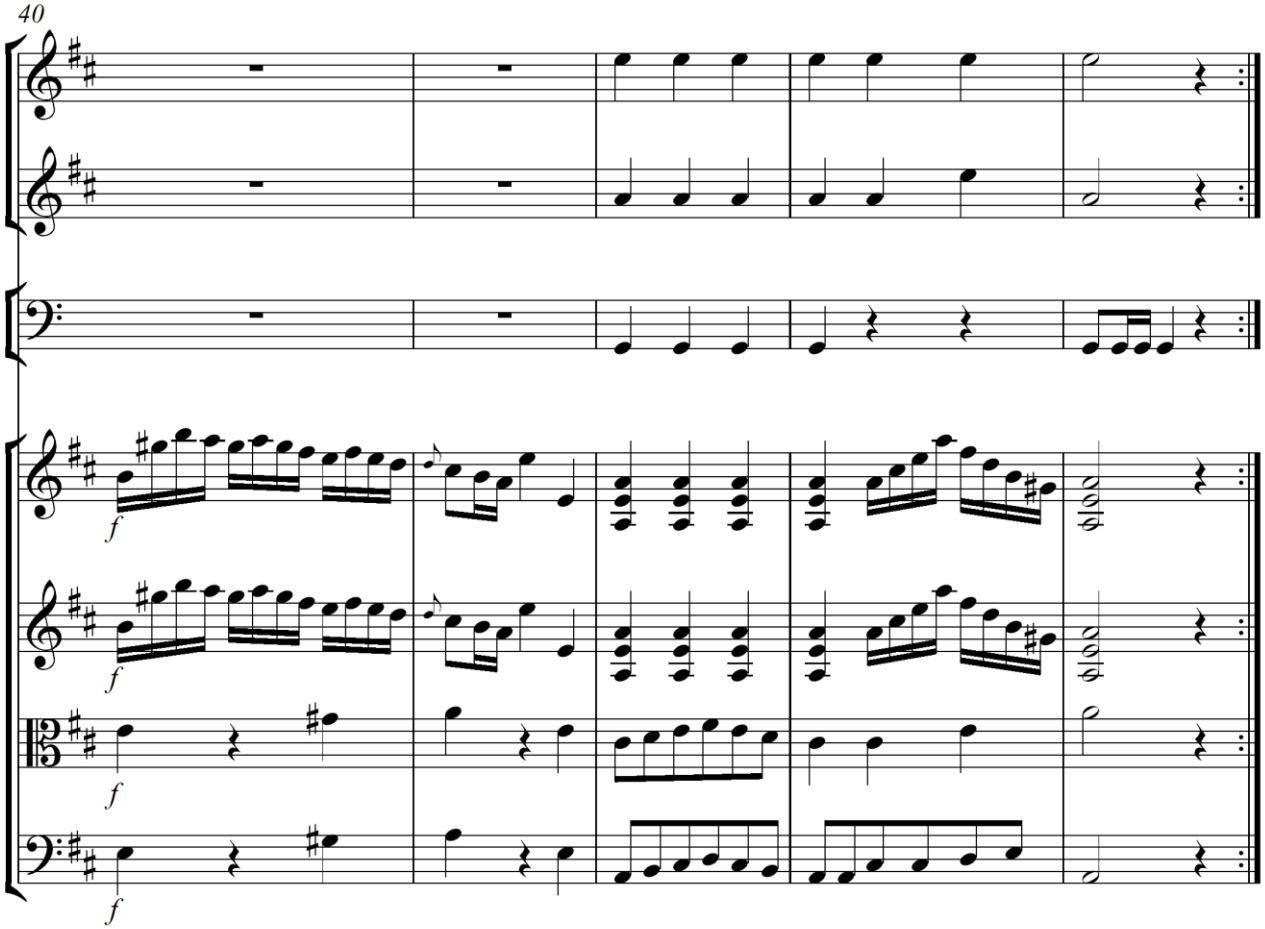

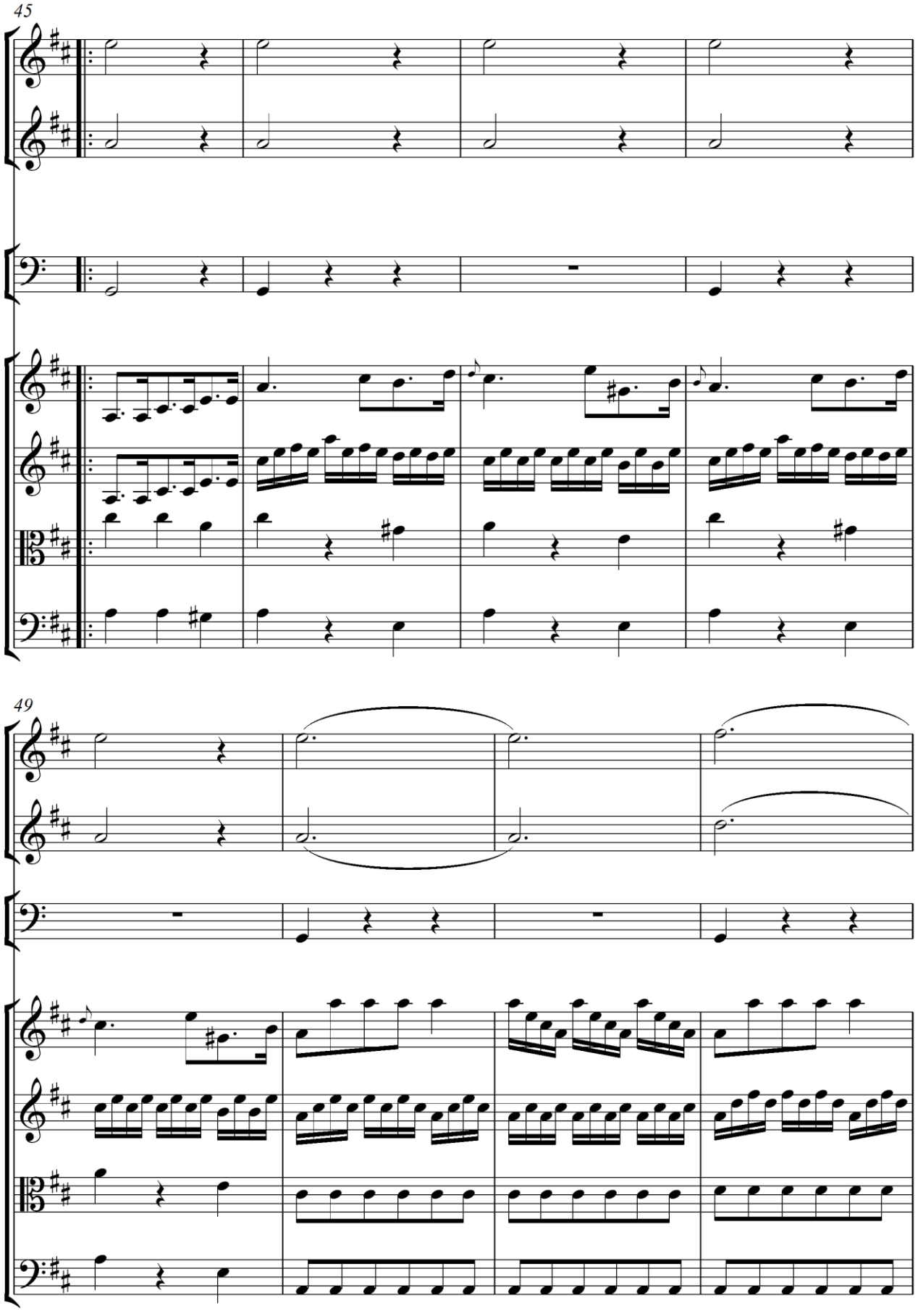
45
49

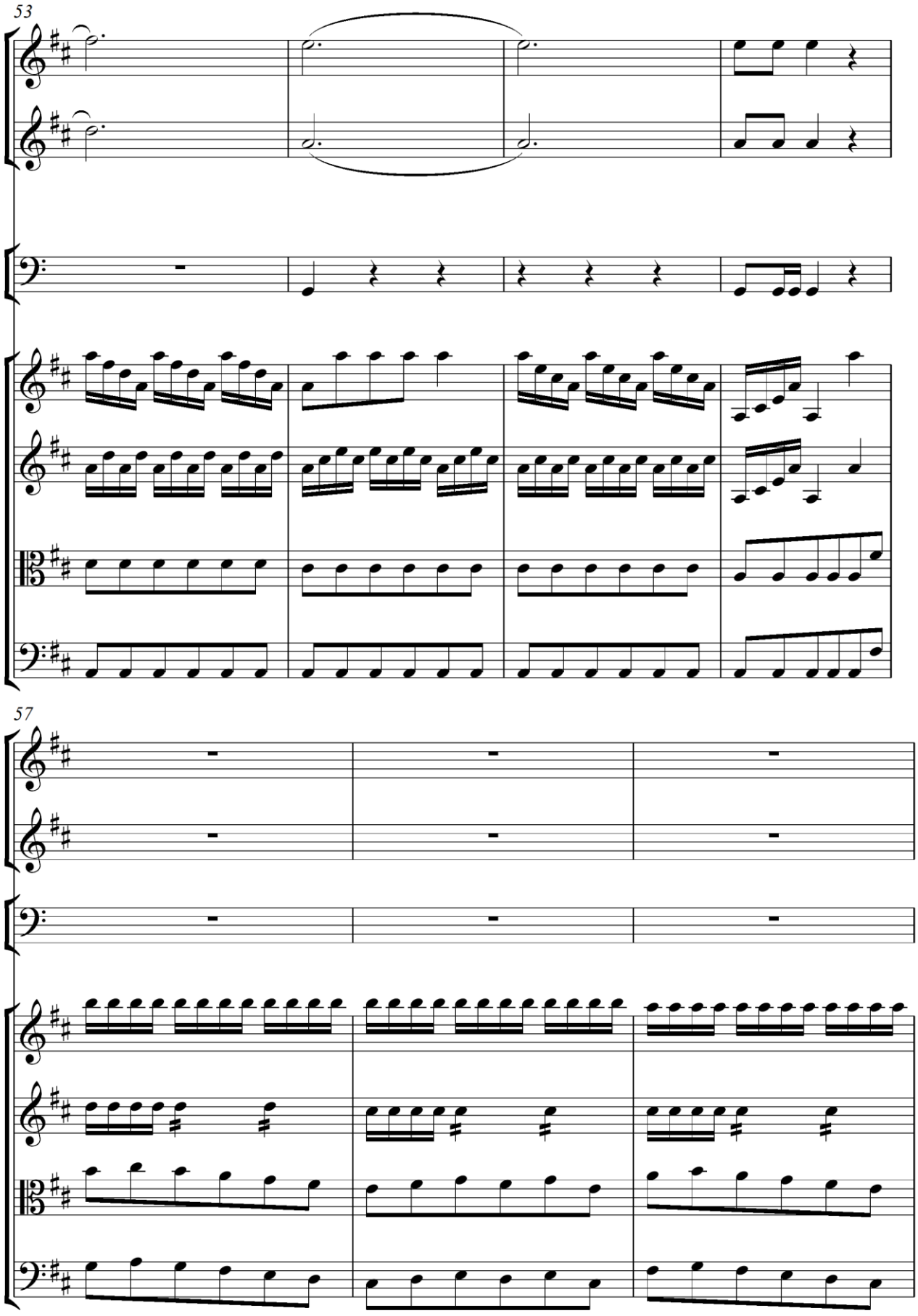
53
57

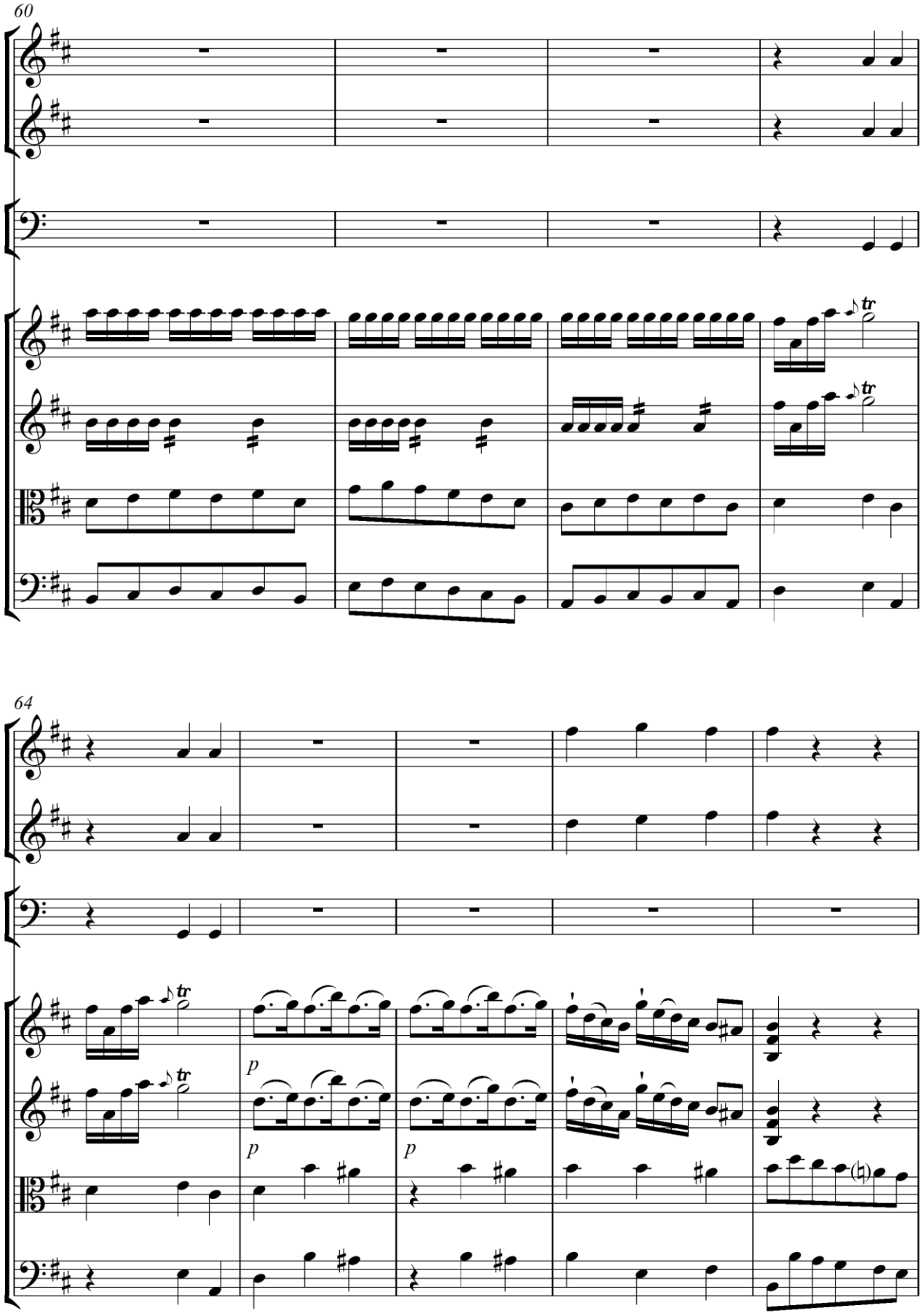
60
64
p
p
p

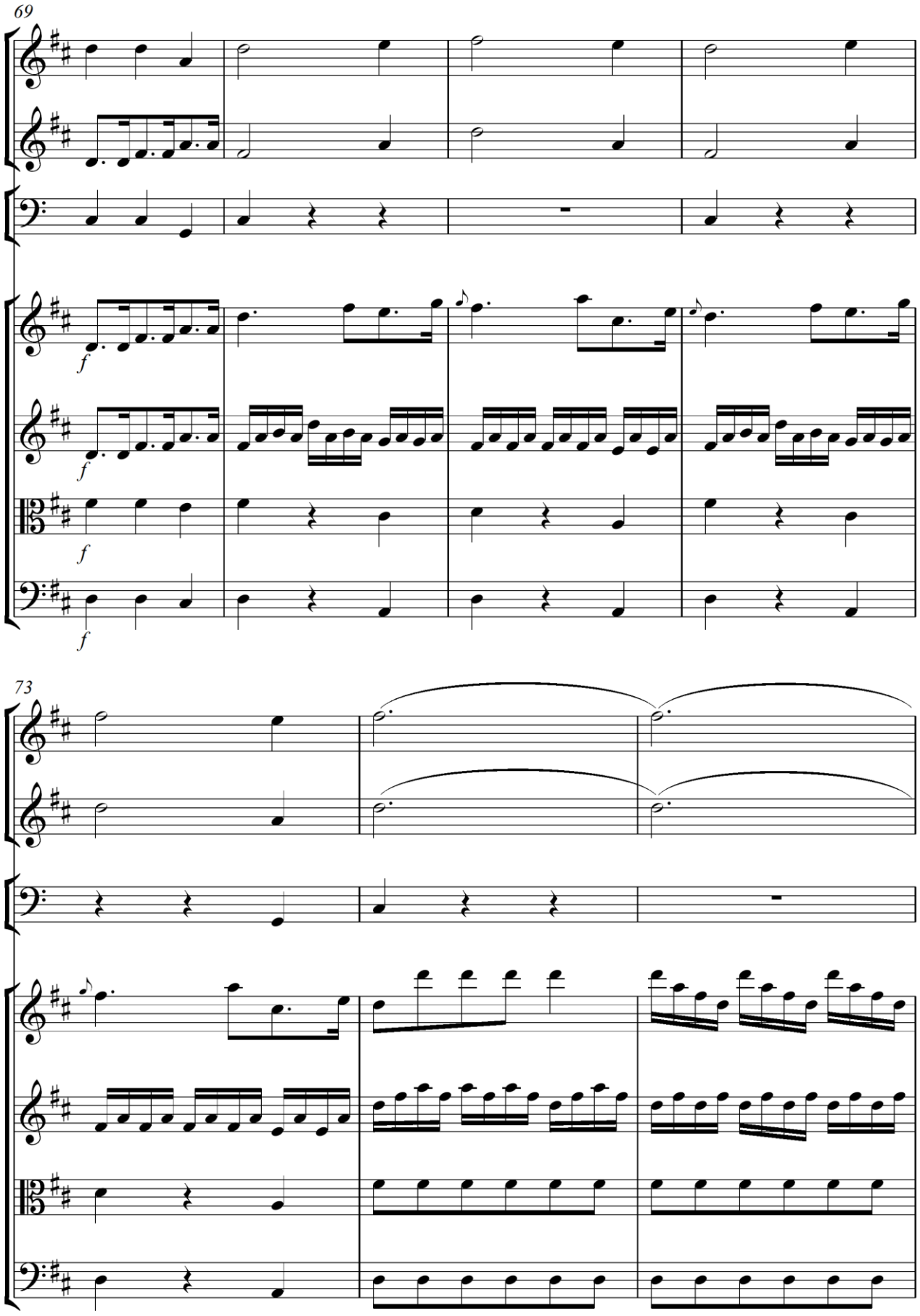
69
f
f
f
f
73

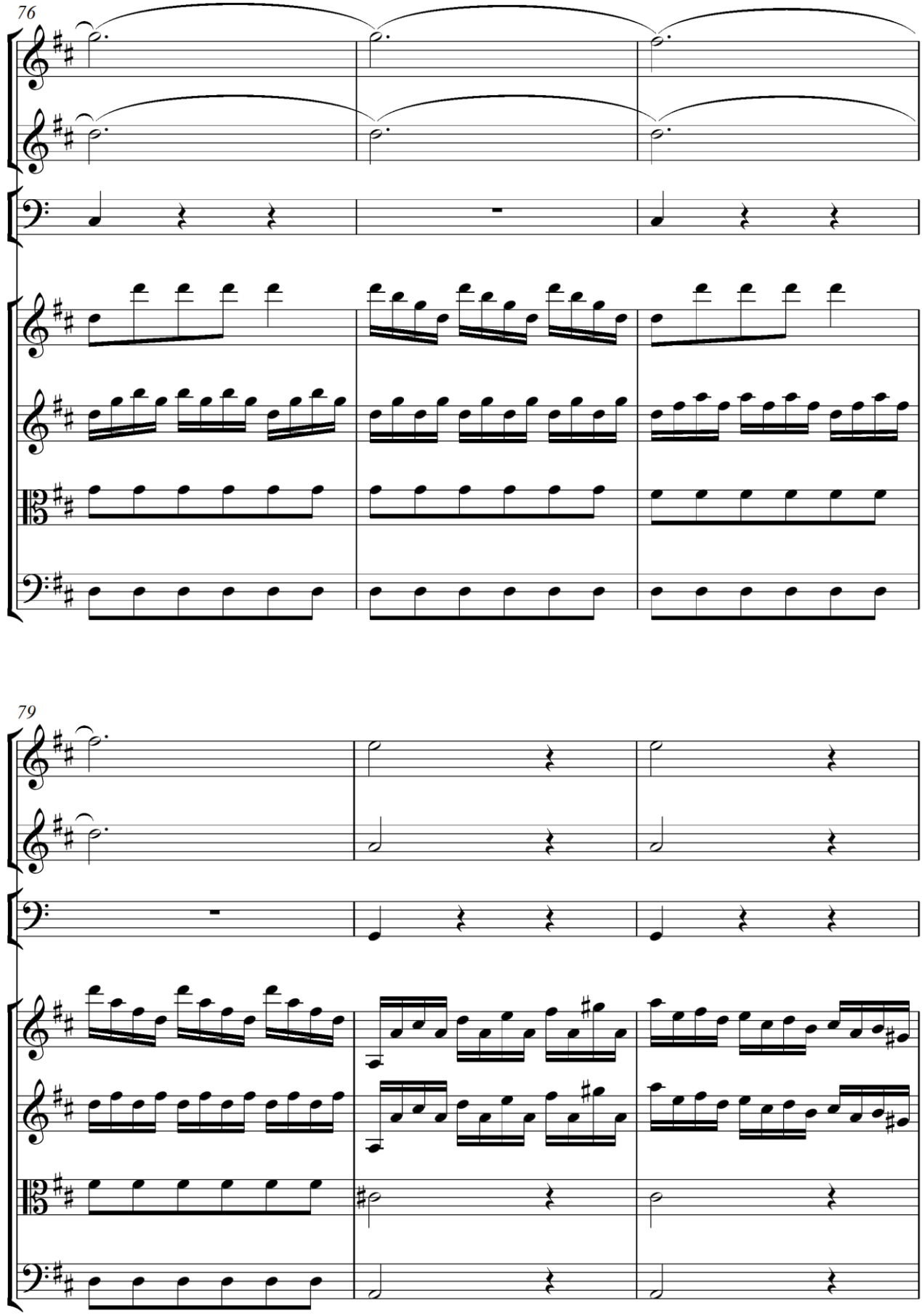
76
79

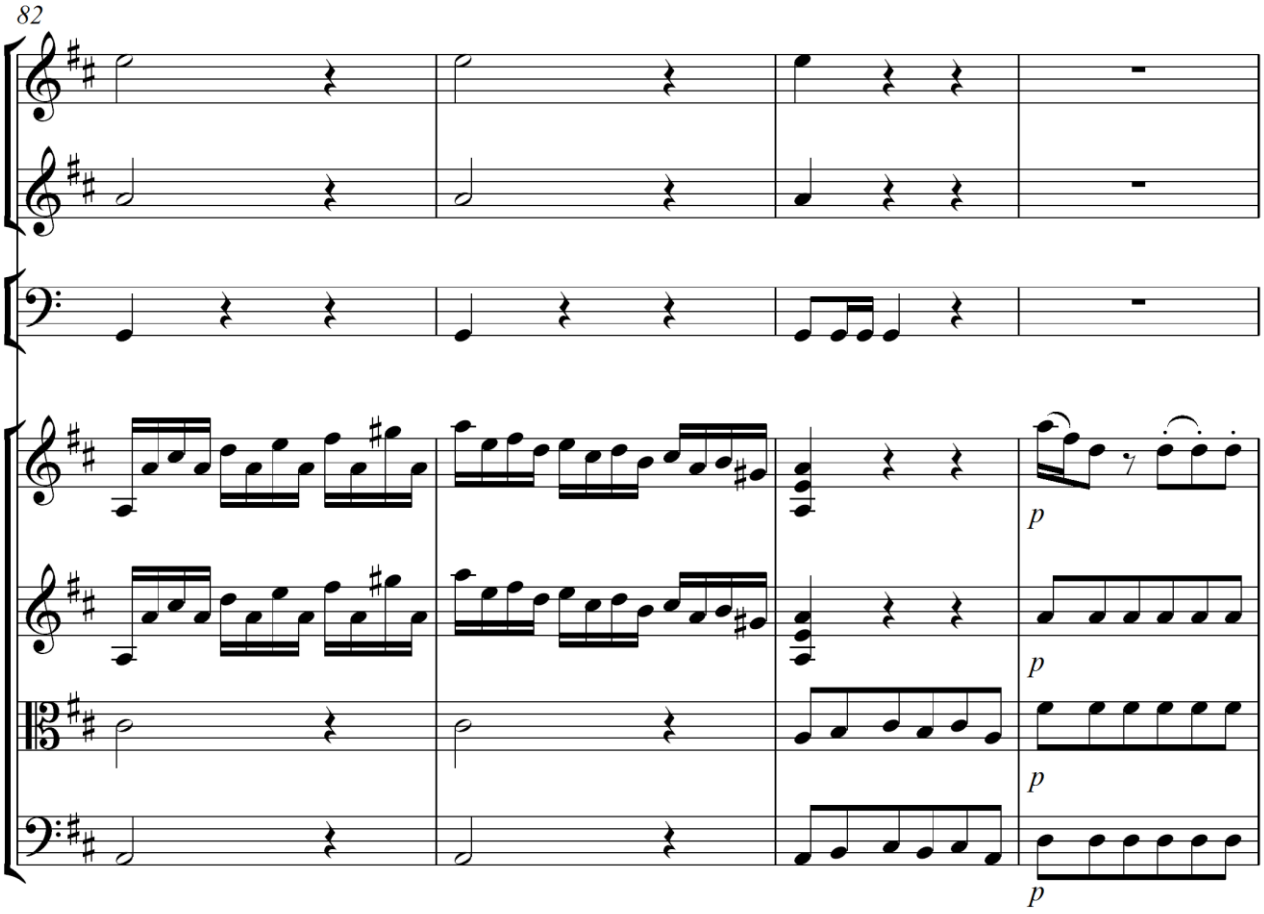
82
p
p
p
p

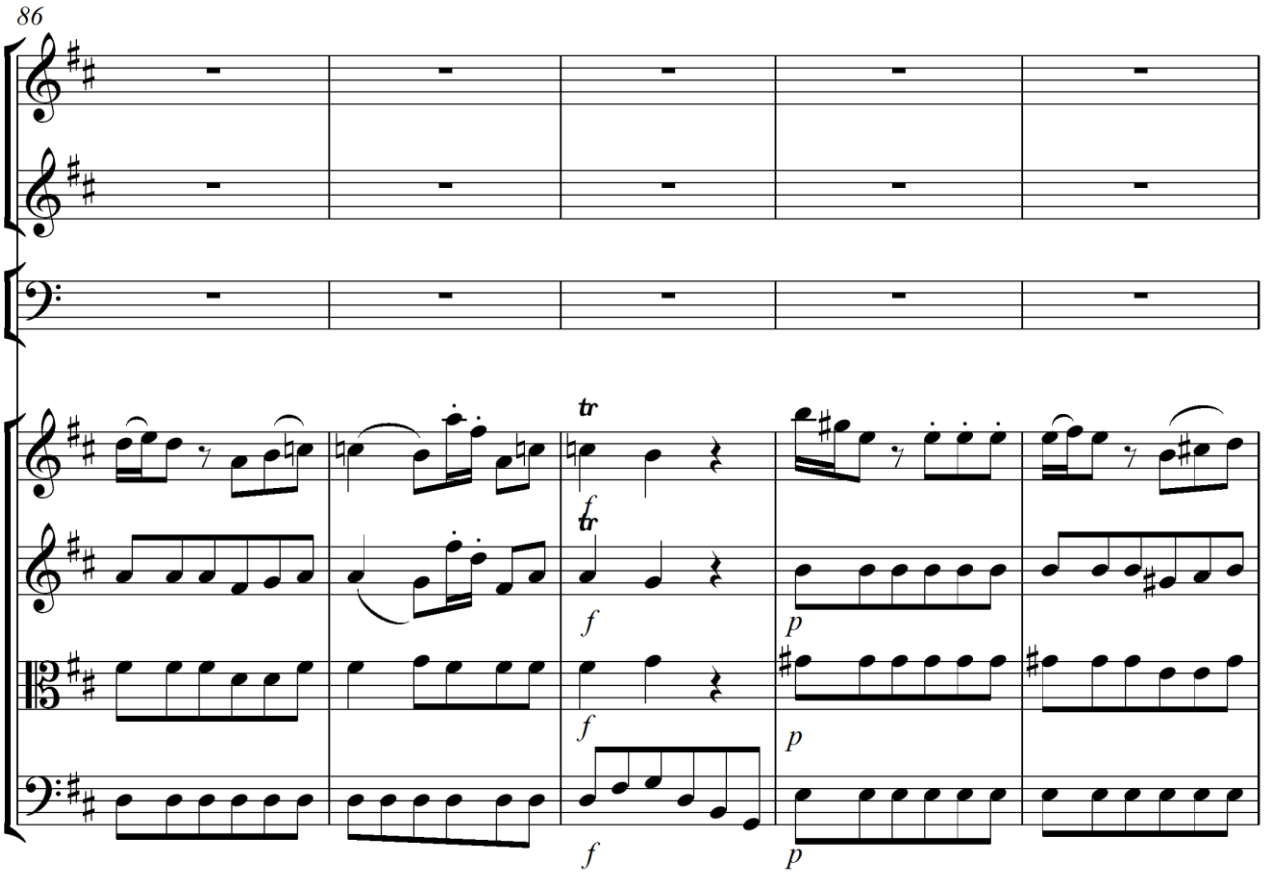
86
tr
f
tr
f
f
f
p
p
p
p

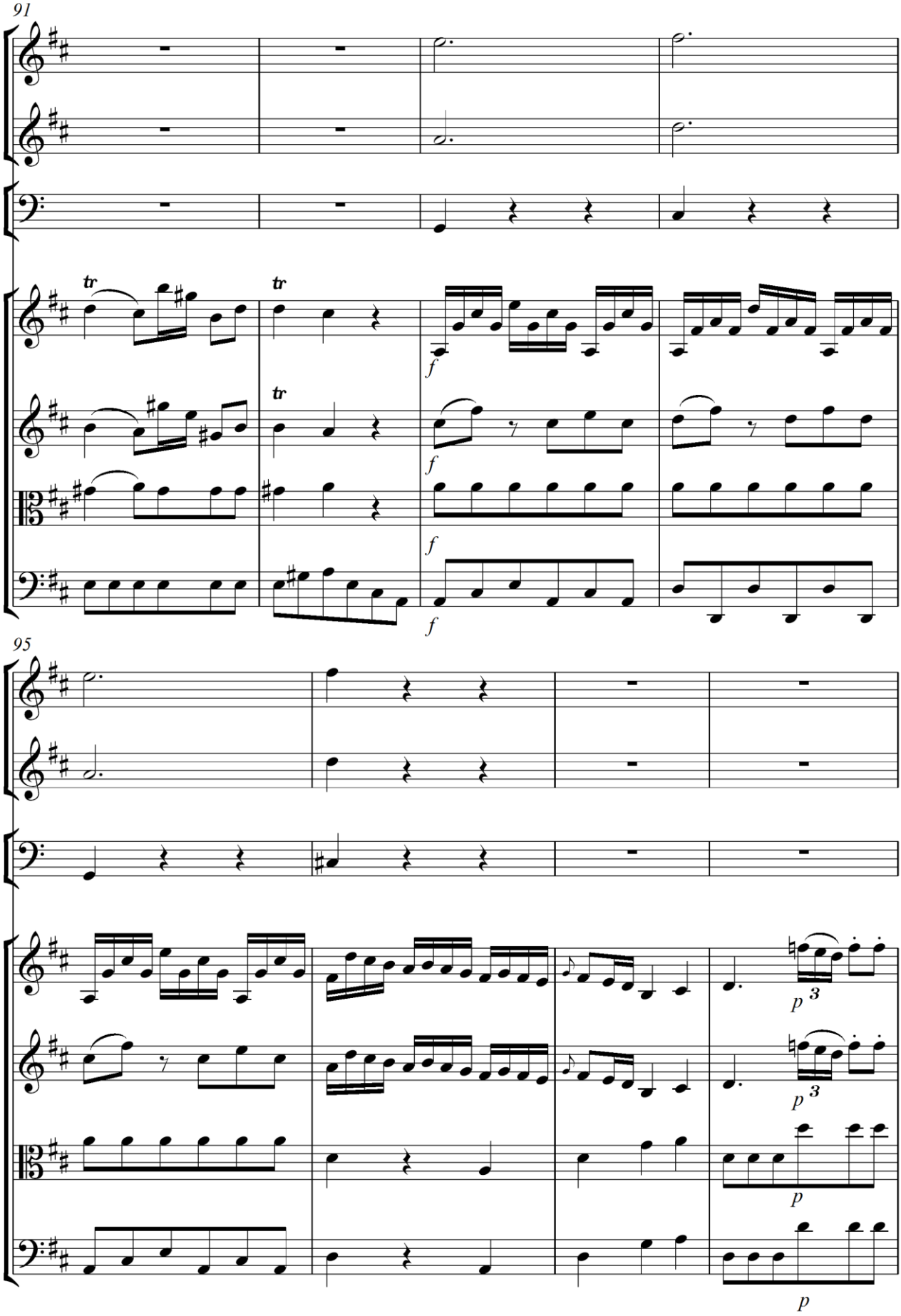
91
tr
tr
tr
f
f
f
f
95
p
3
p
3
p
p

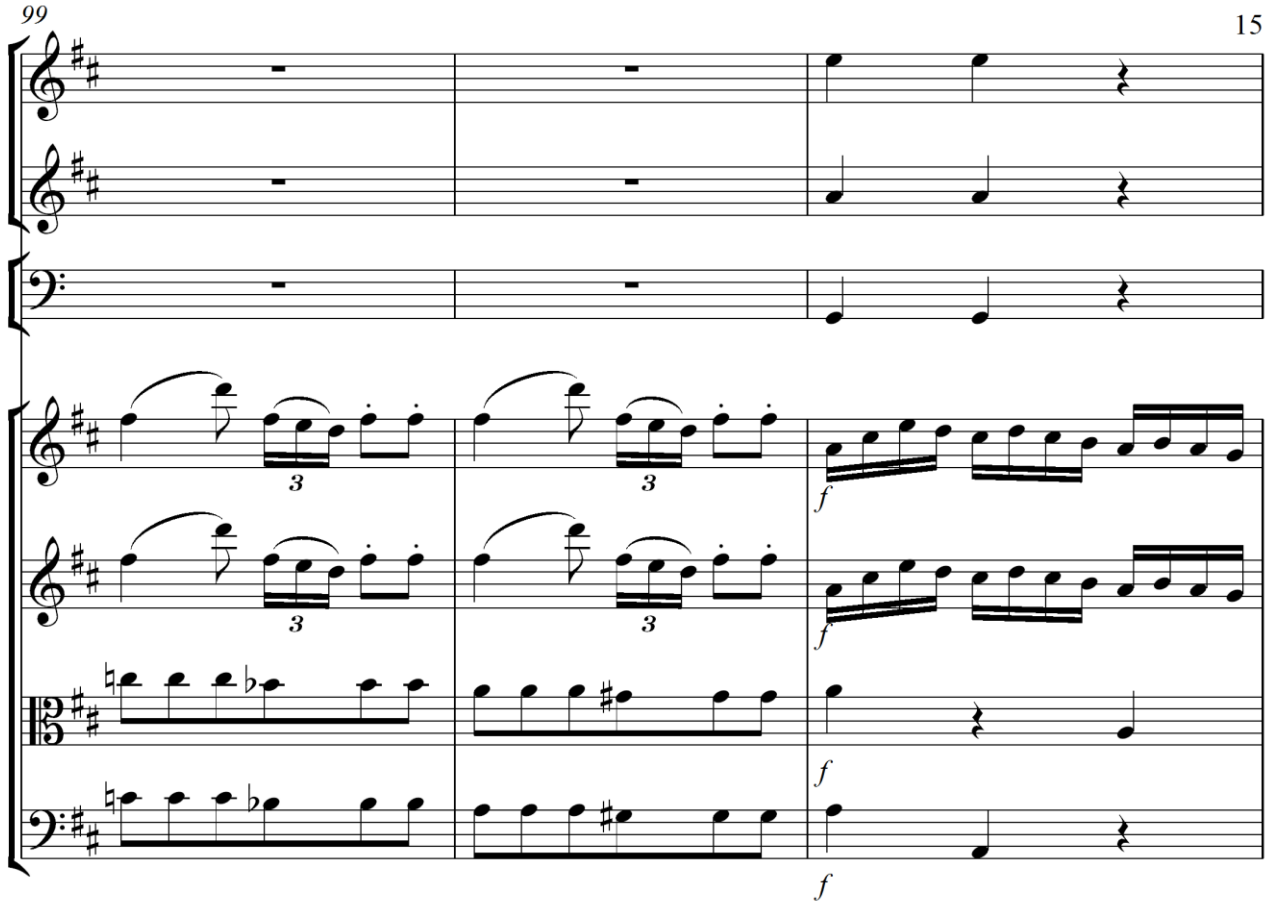
99
3
3
f
f
f
f

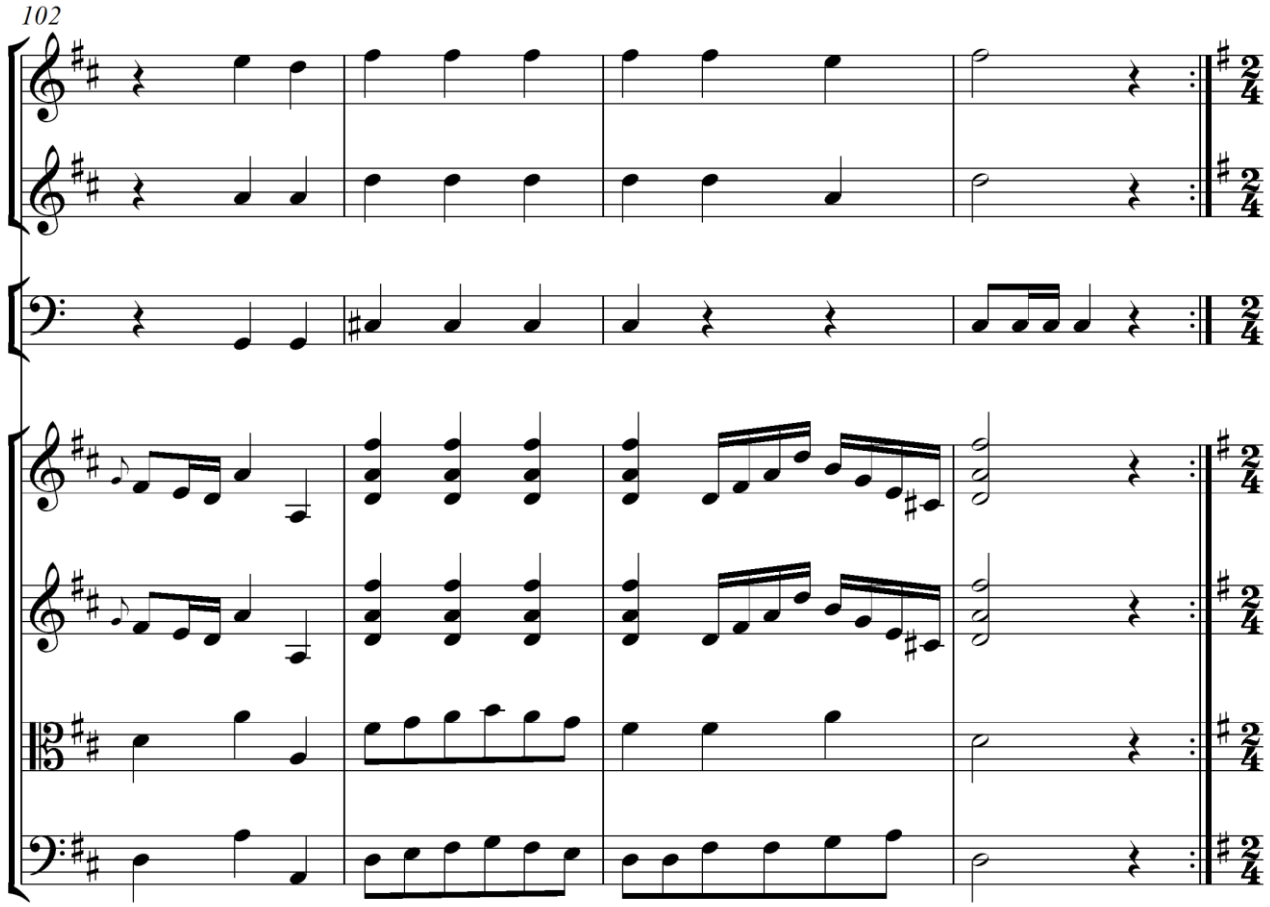
102

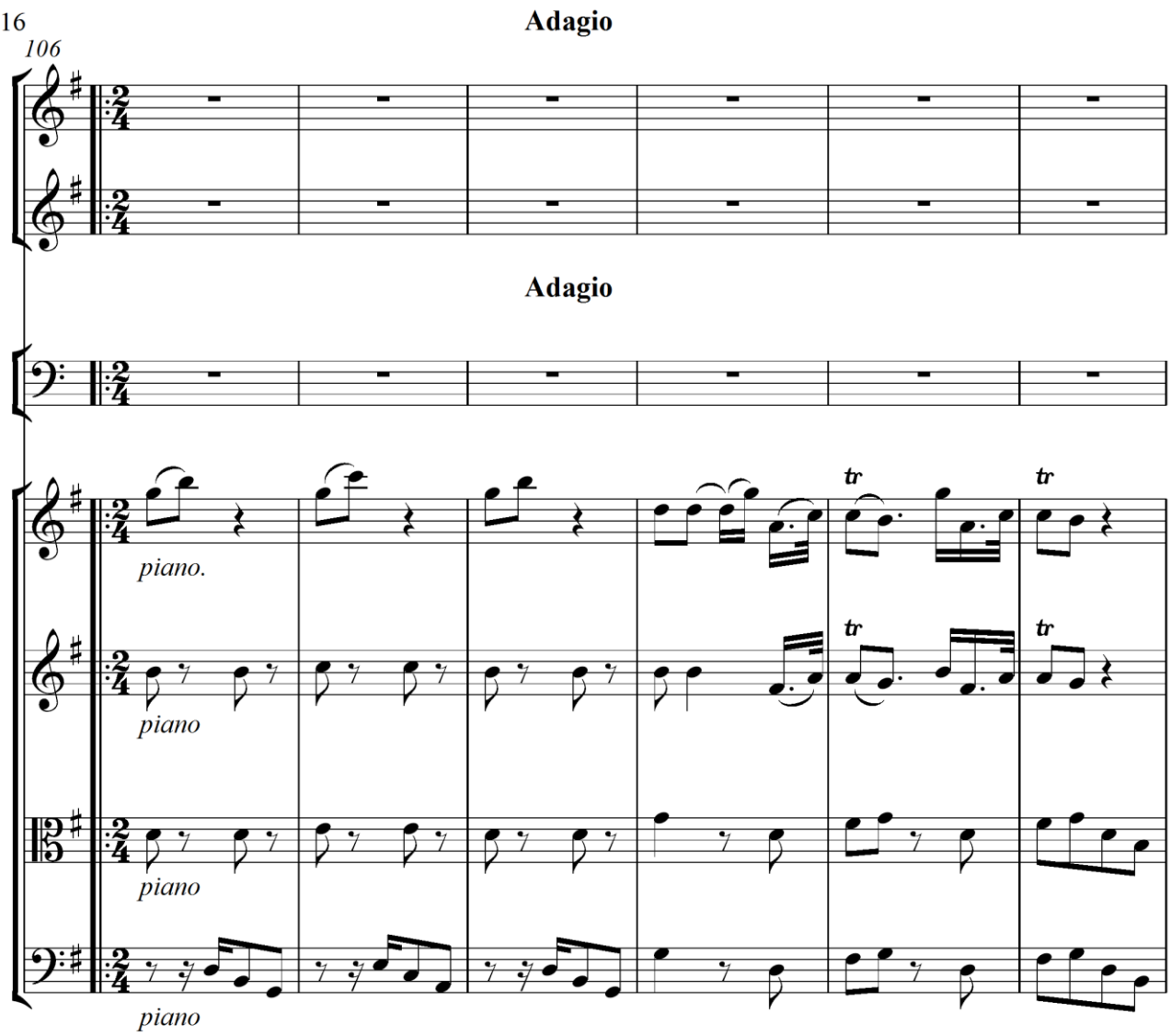
Adagio
106
Adagio
piano.
piano
piano
piano
tr
tr
tr
tr

112

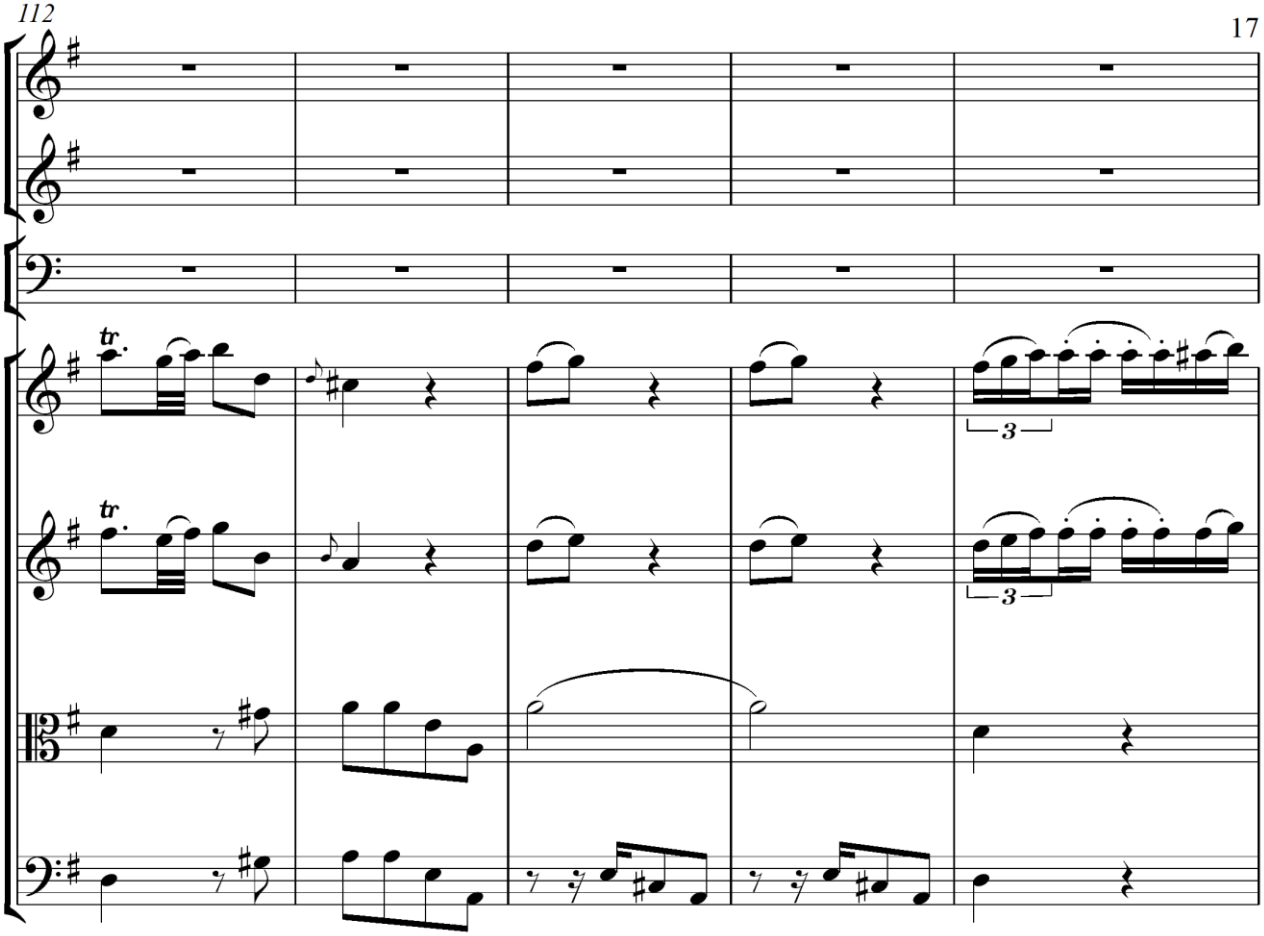

117

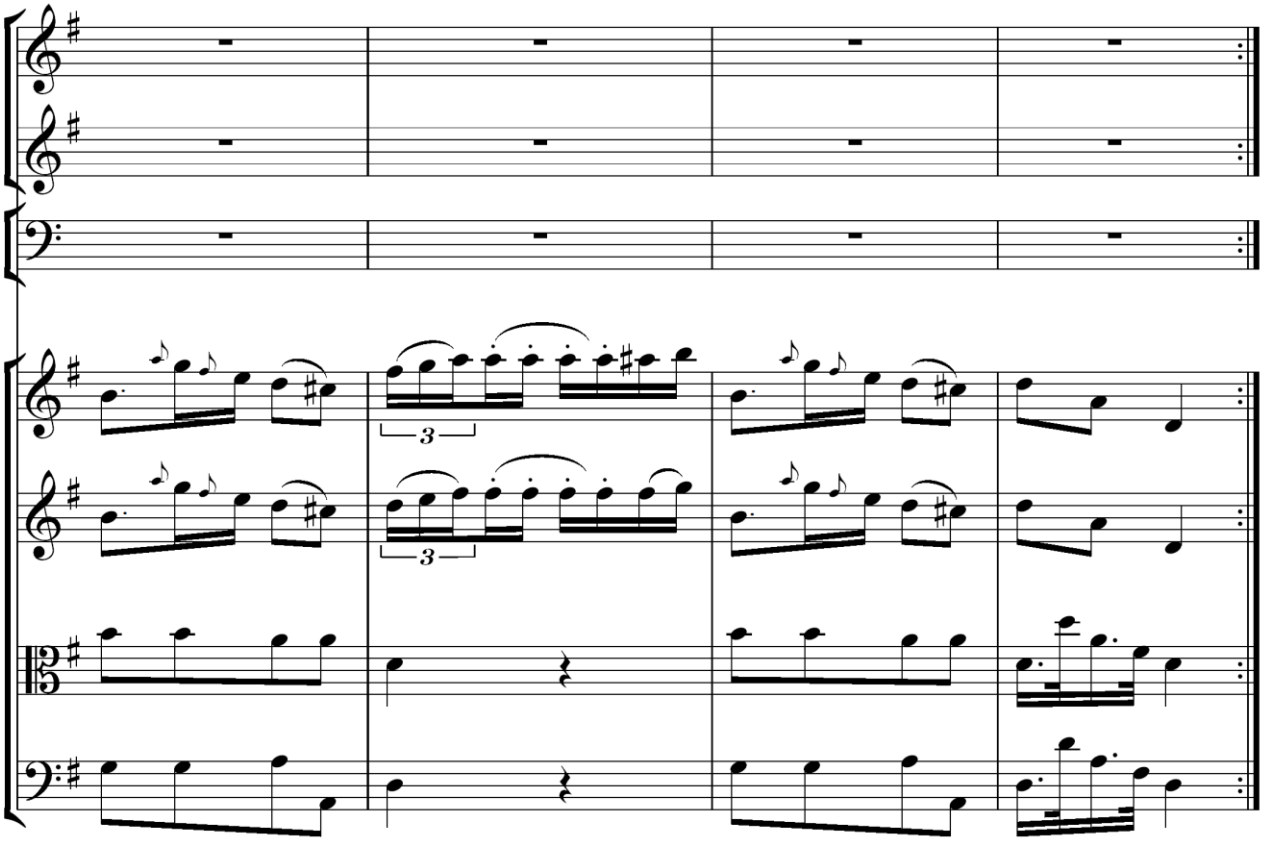

121

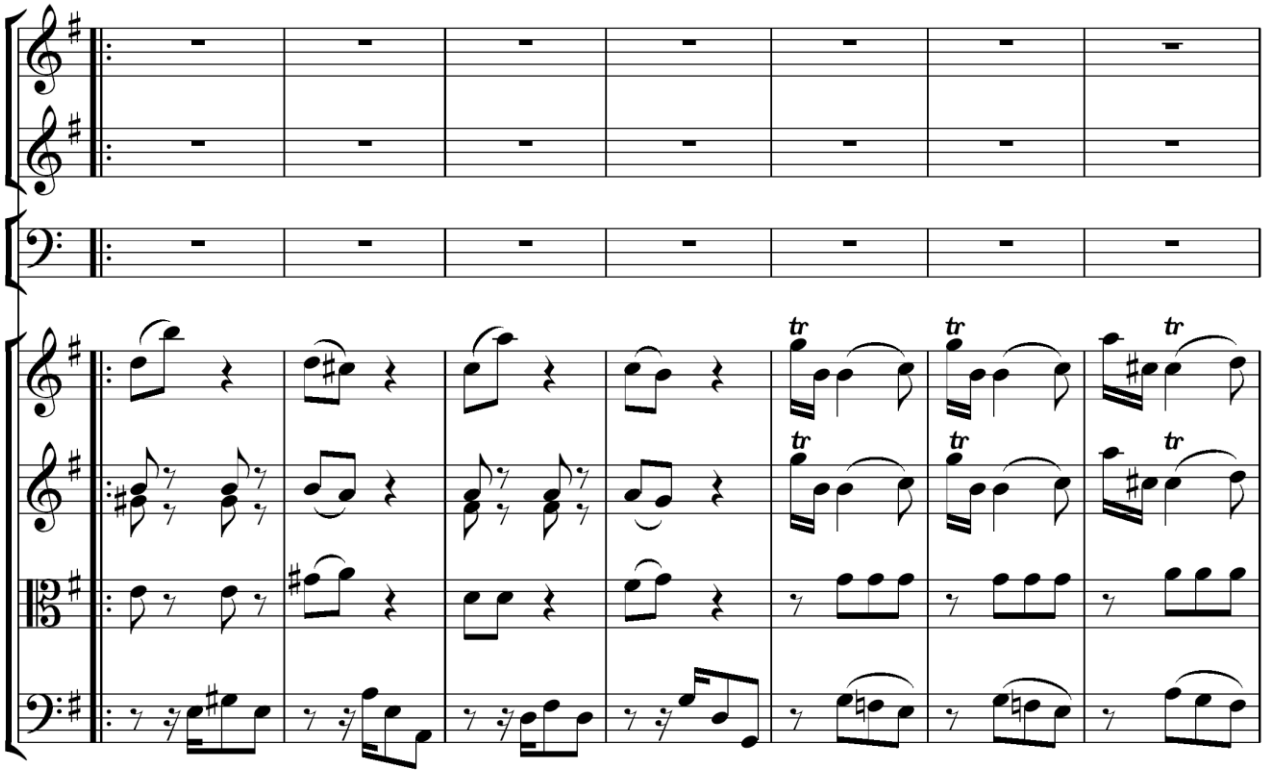

128

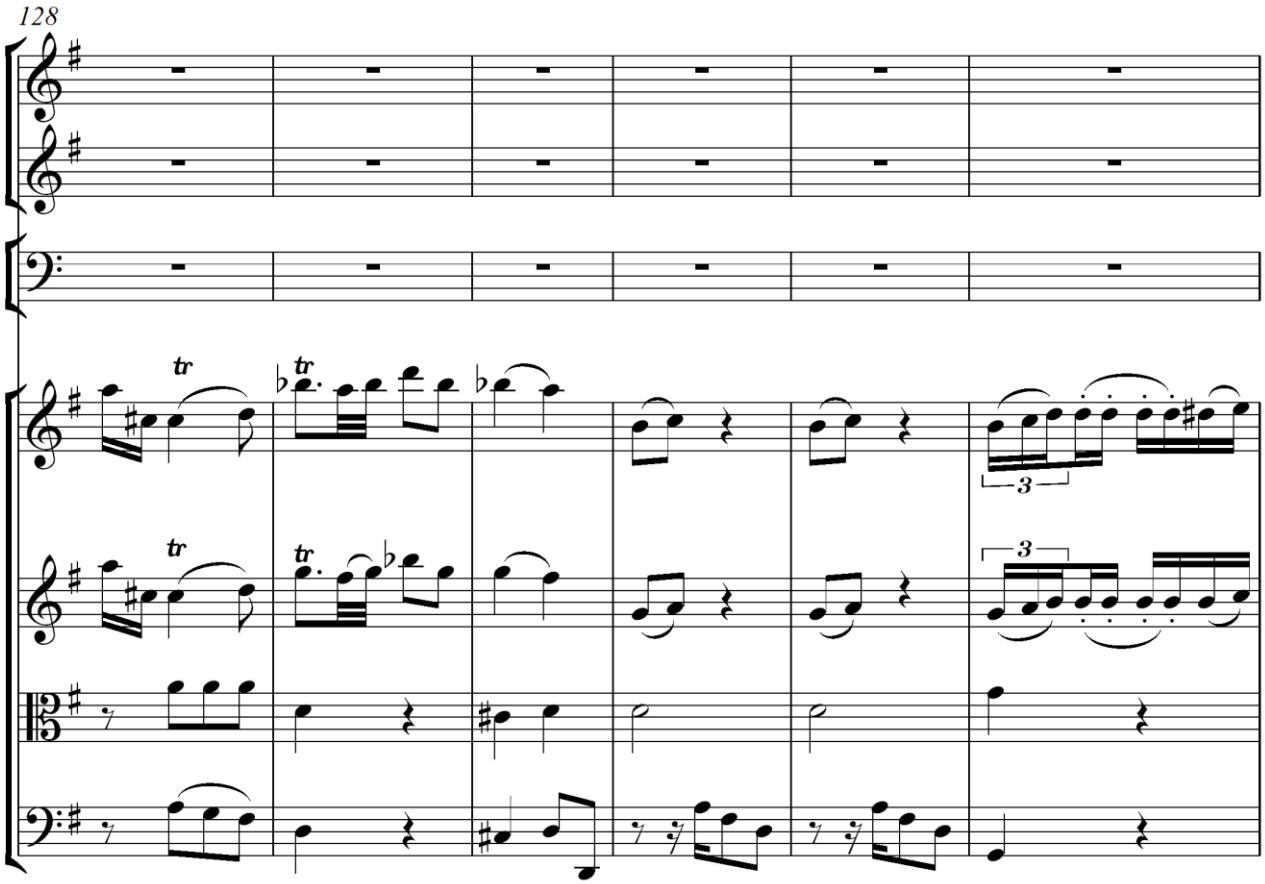

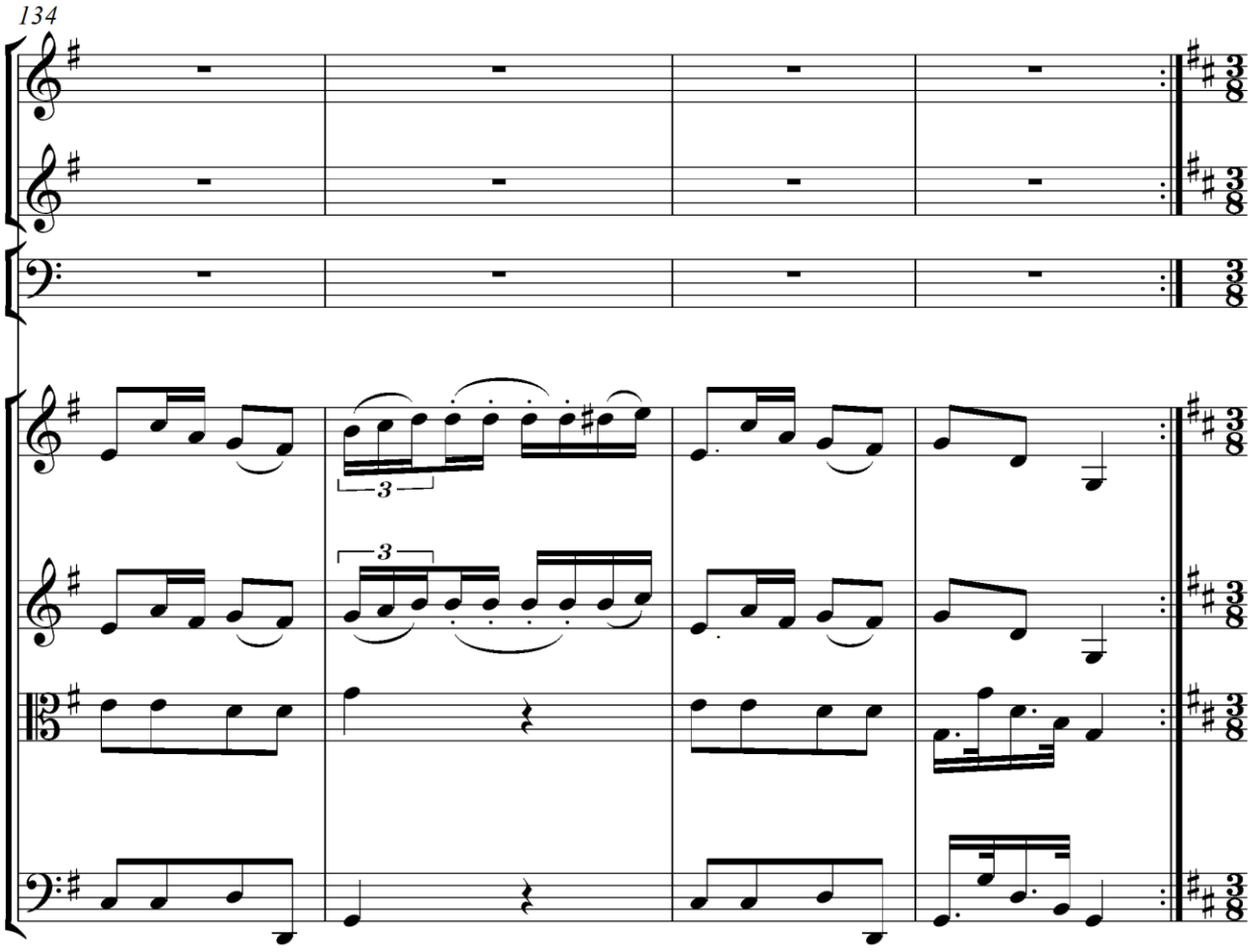
134
3
3

Presto

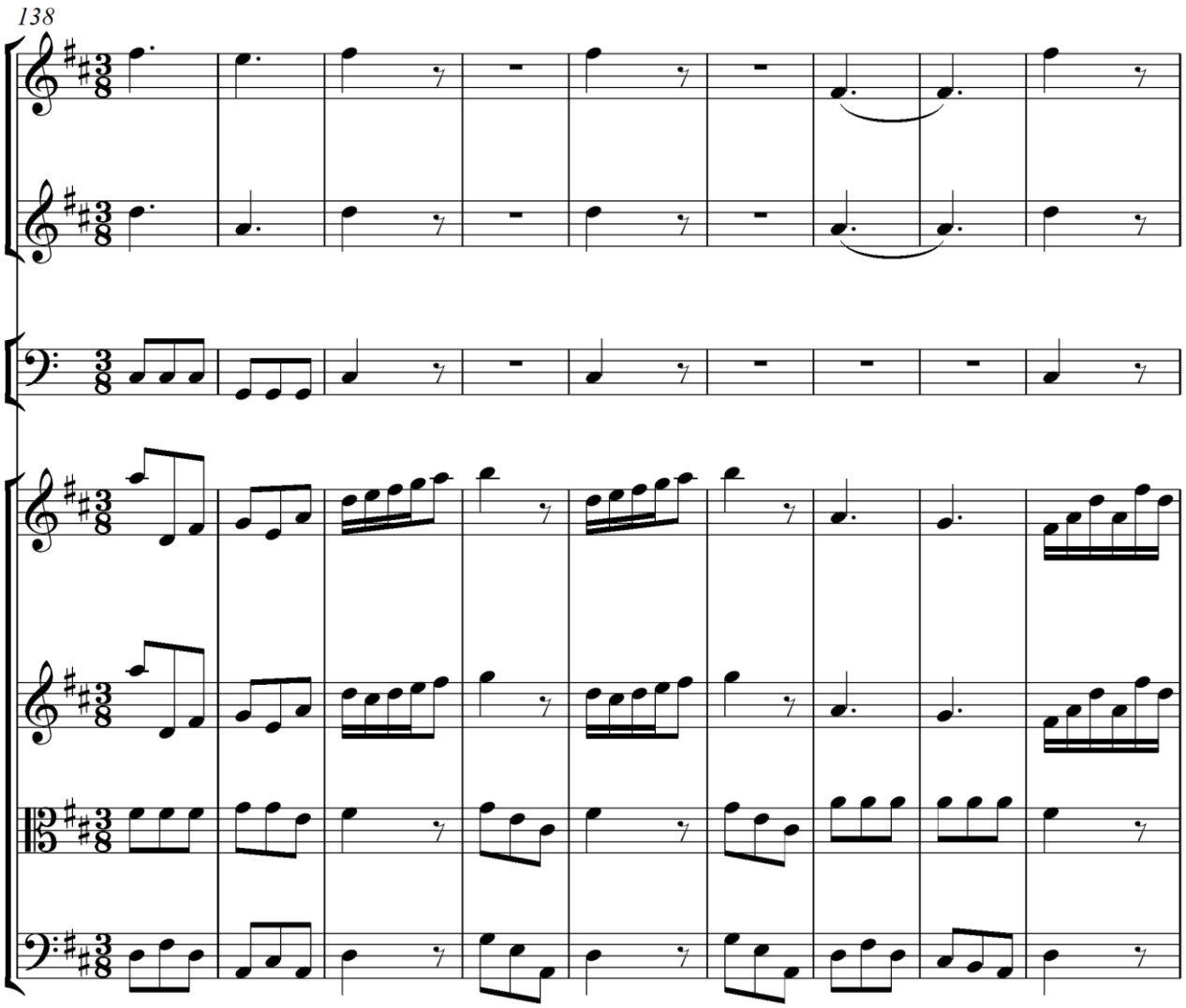

147

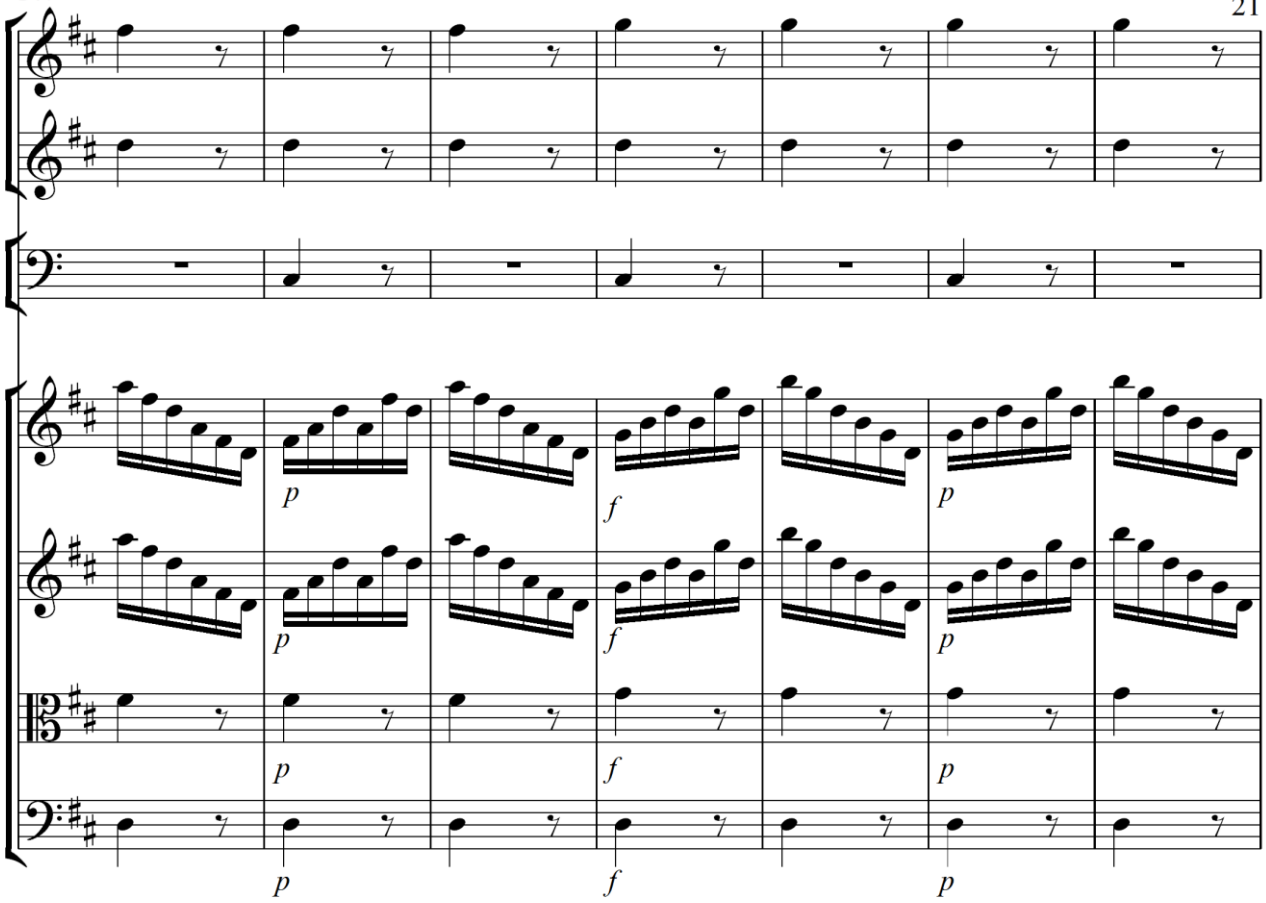

154

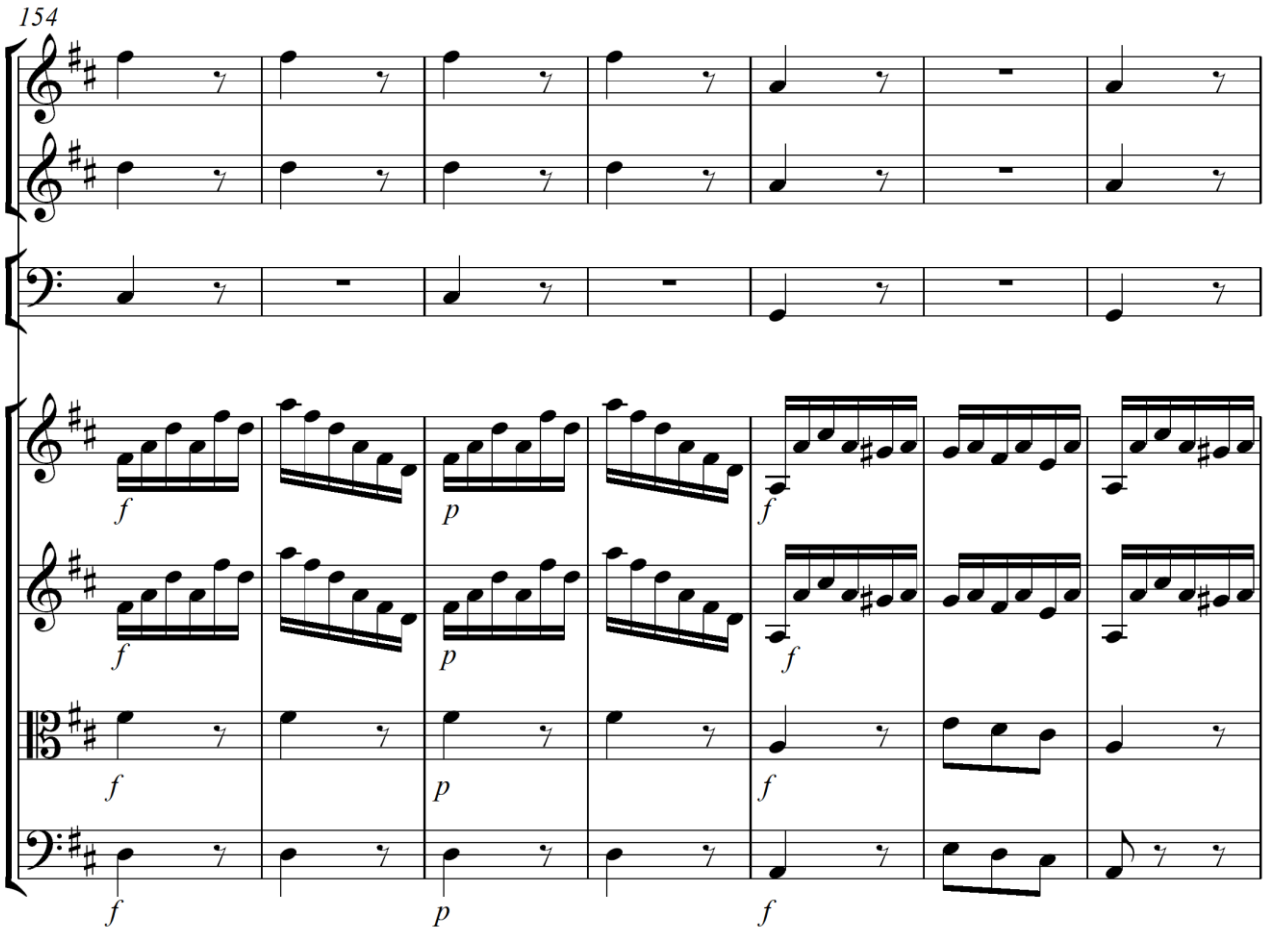

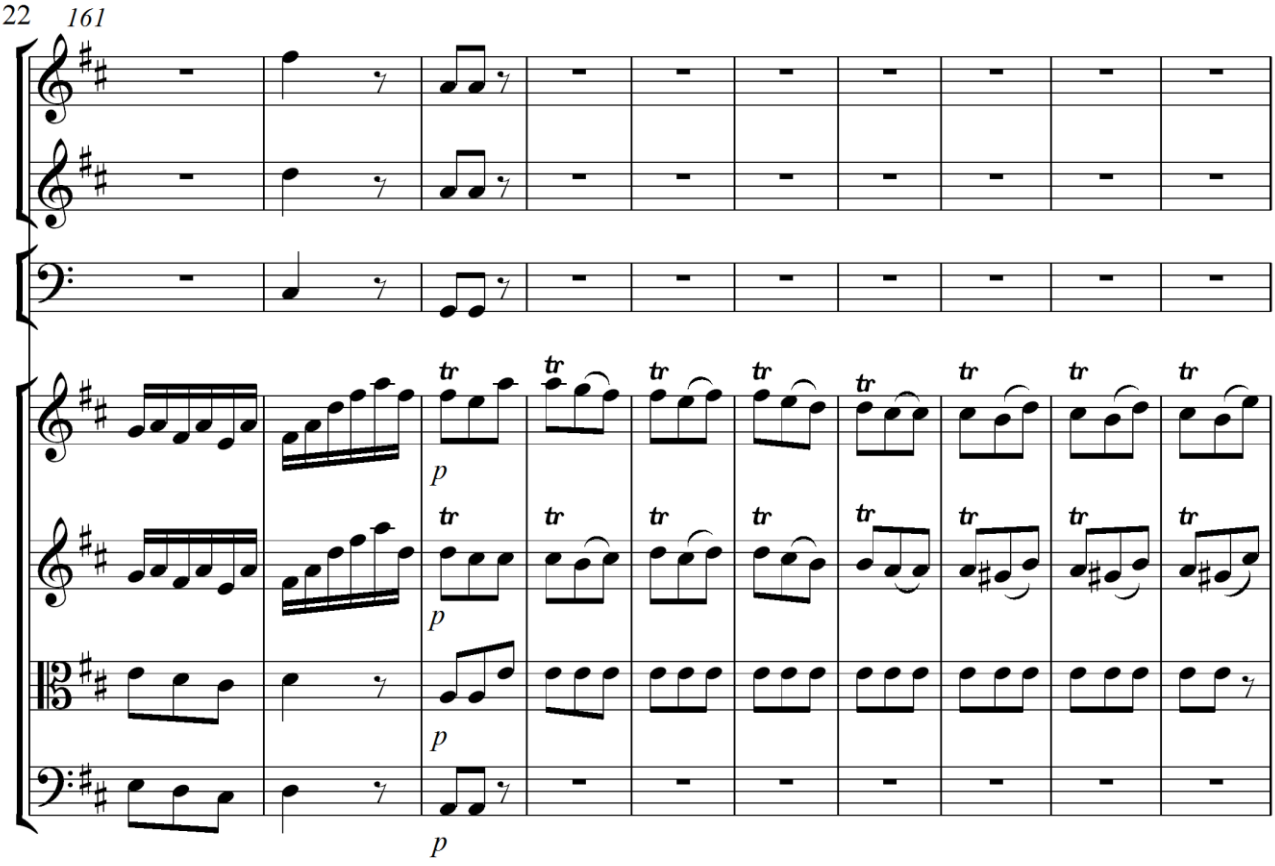
161
tr
p

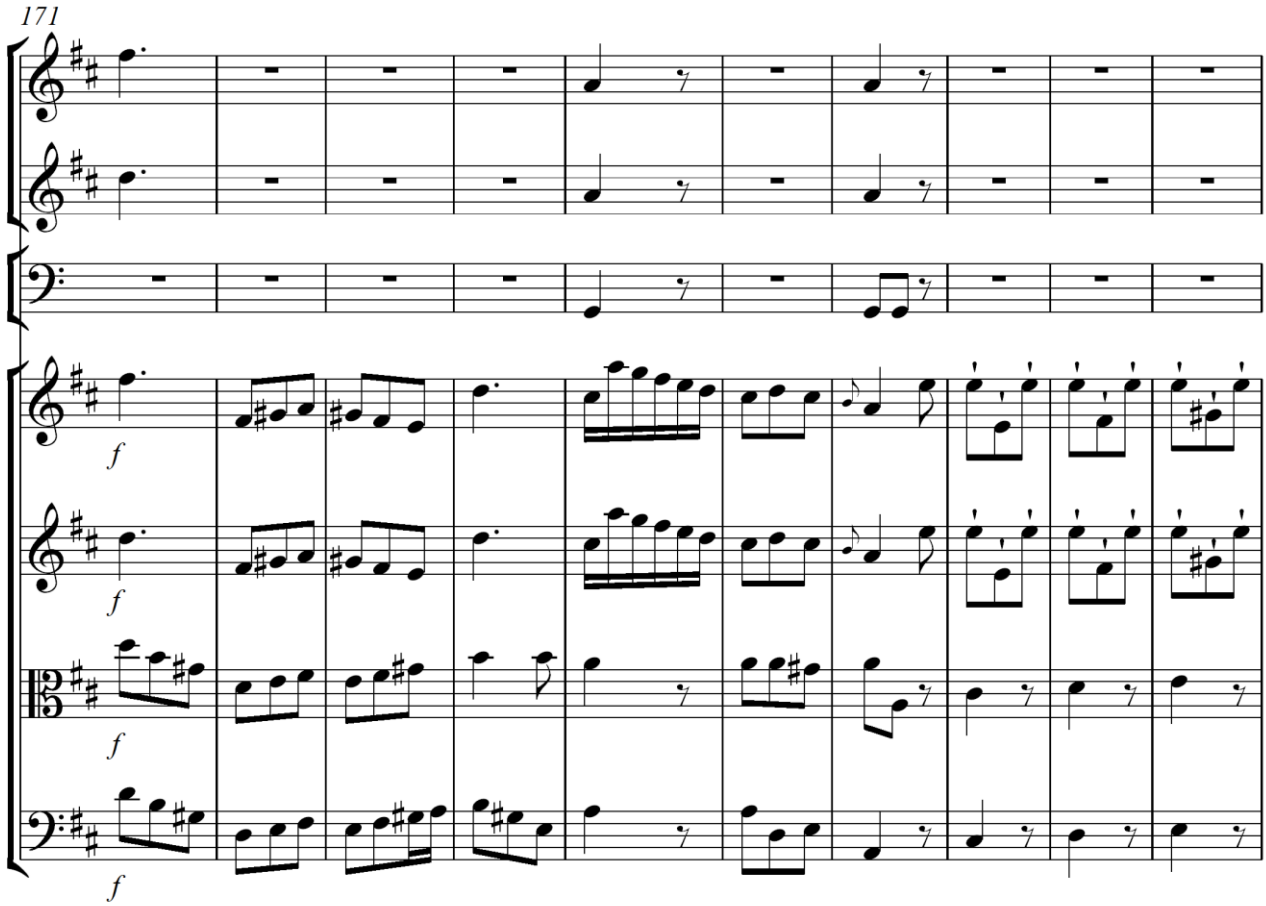
171
f

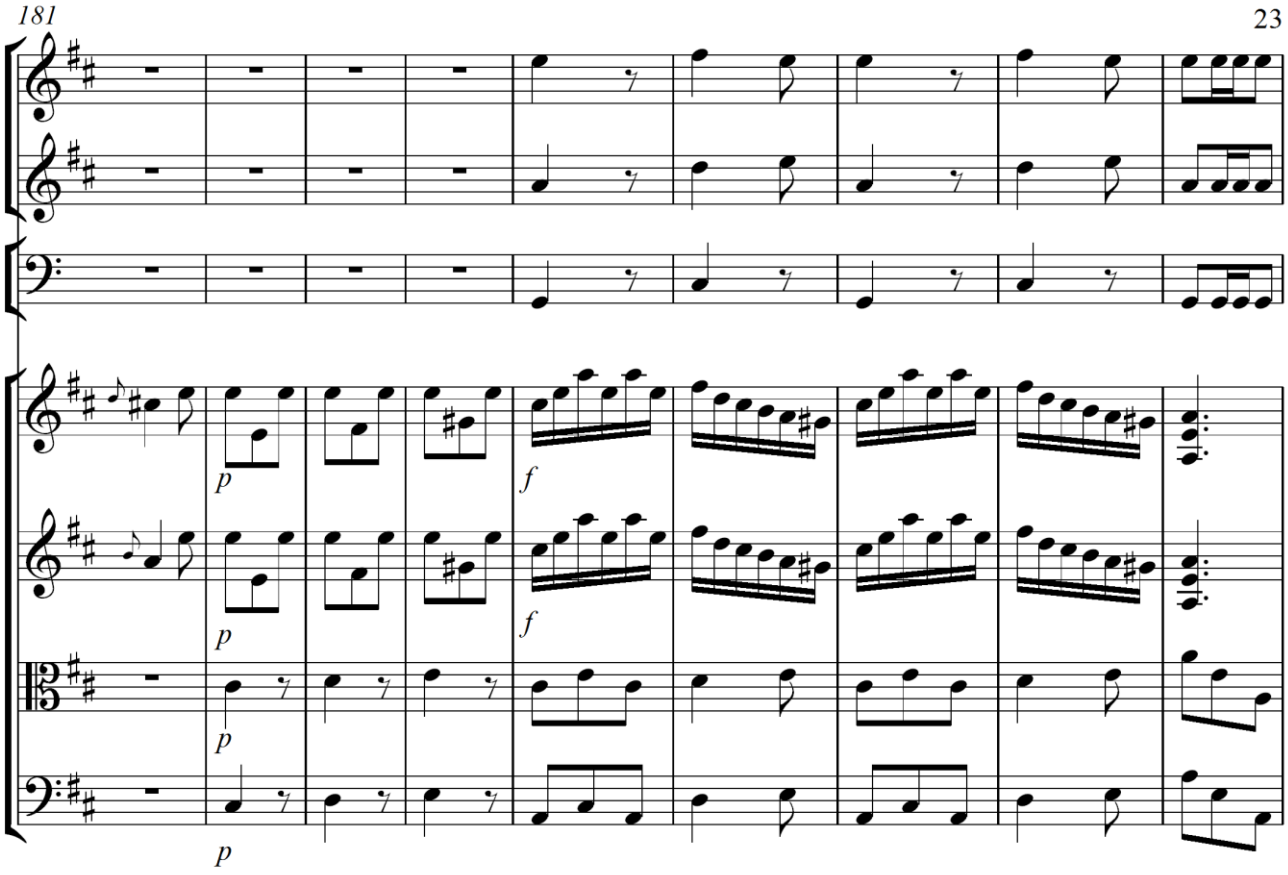
181
p
f
p
f
p
p

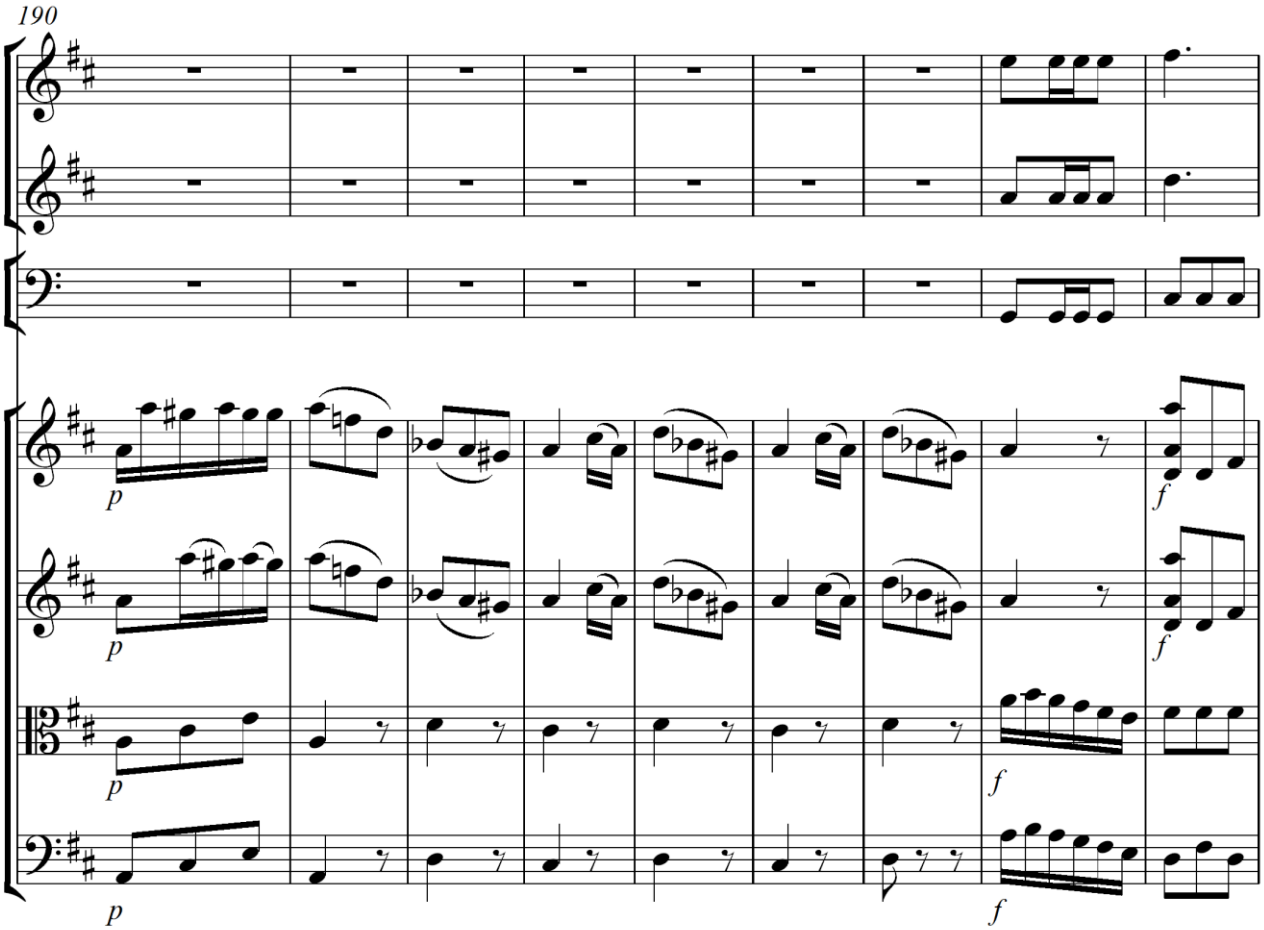
190
p
f
p
f
p
f
p
f

199

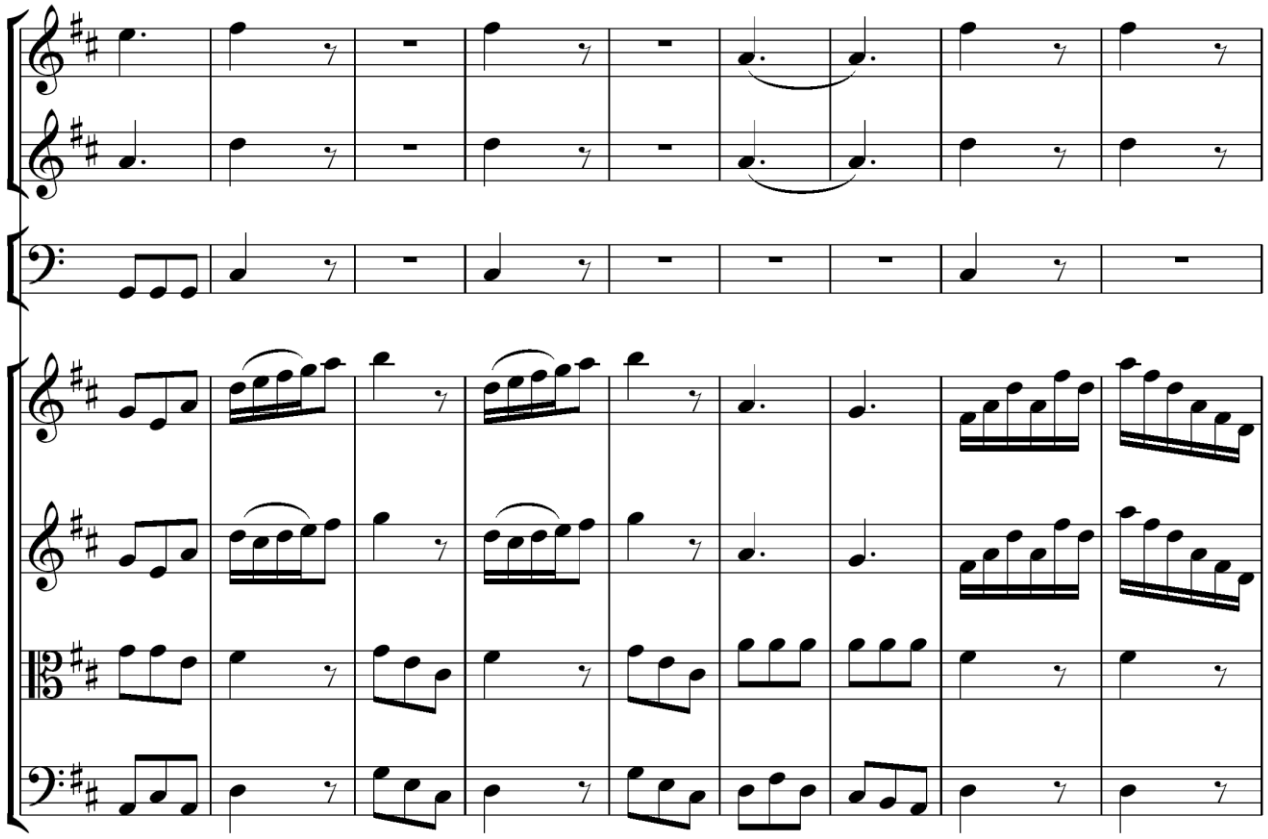

208

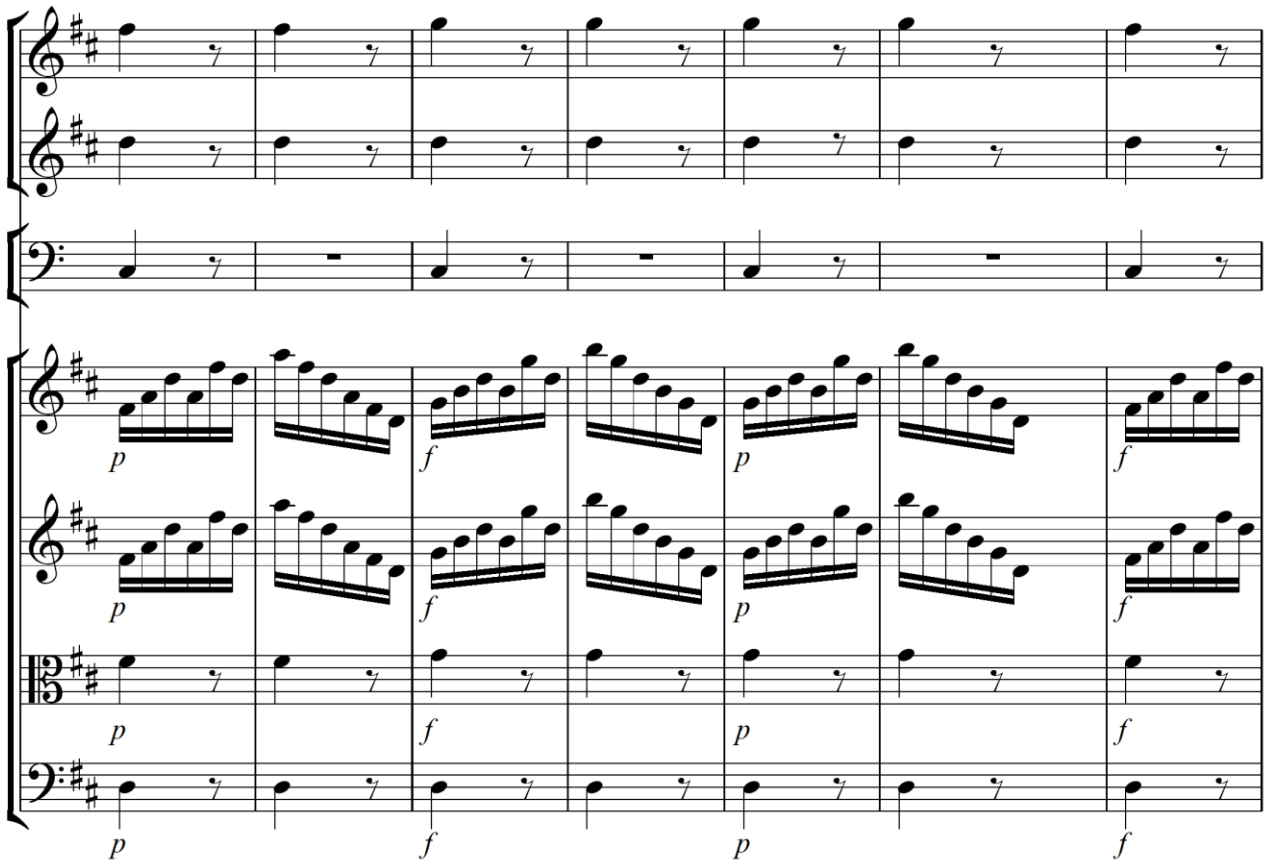

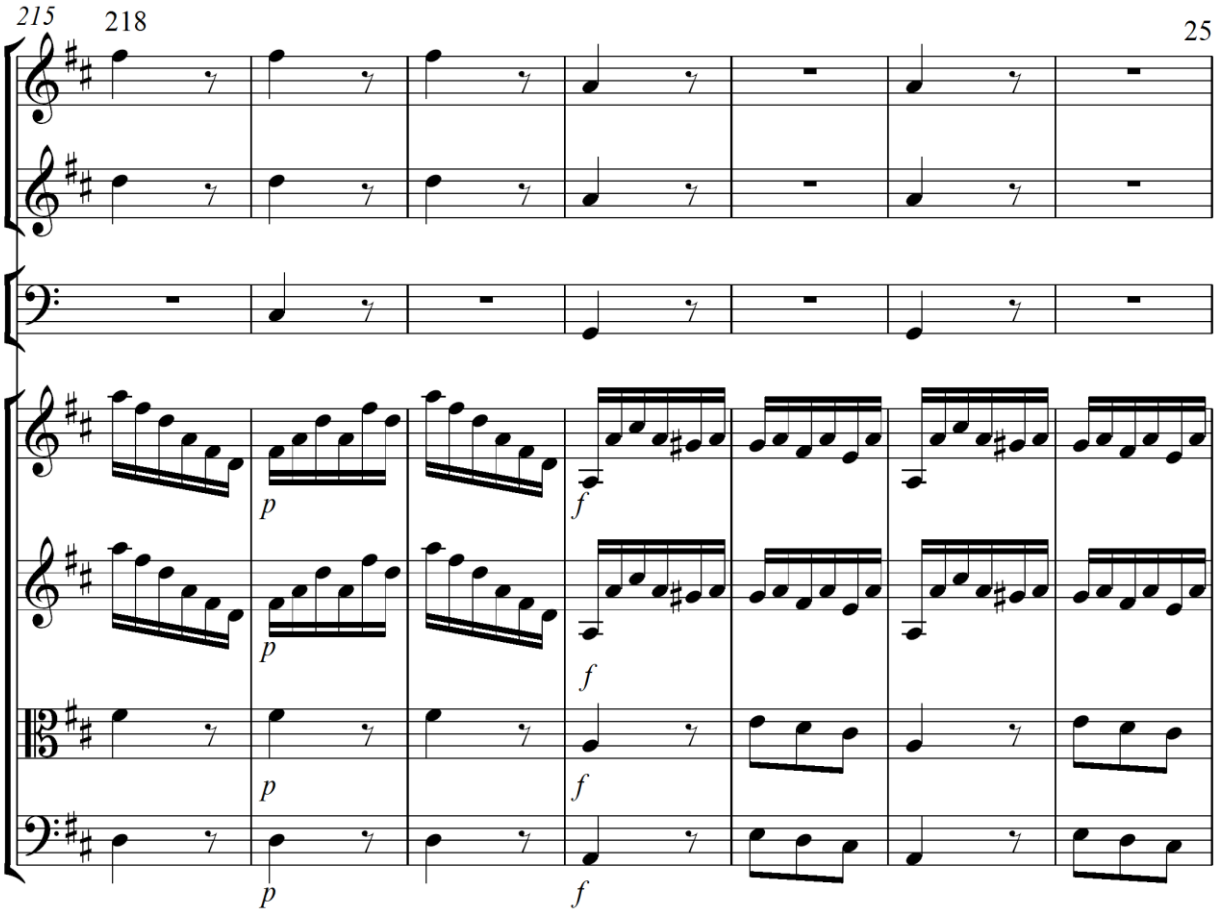
215
218
25
p
f

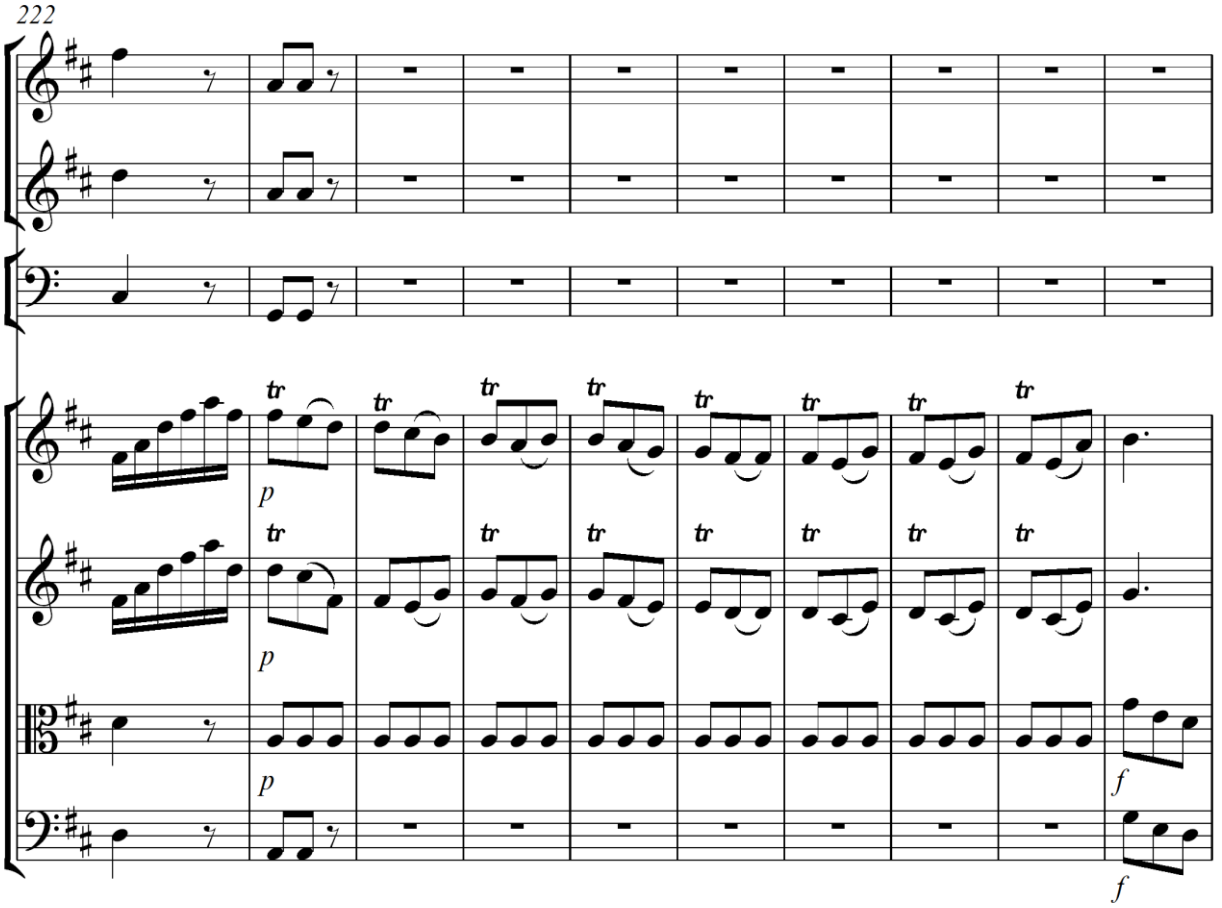
222
tr
p
f

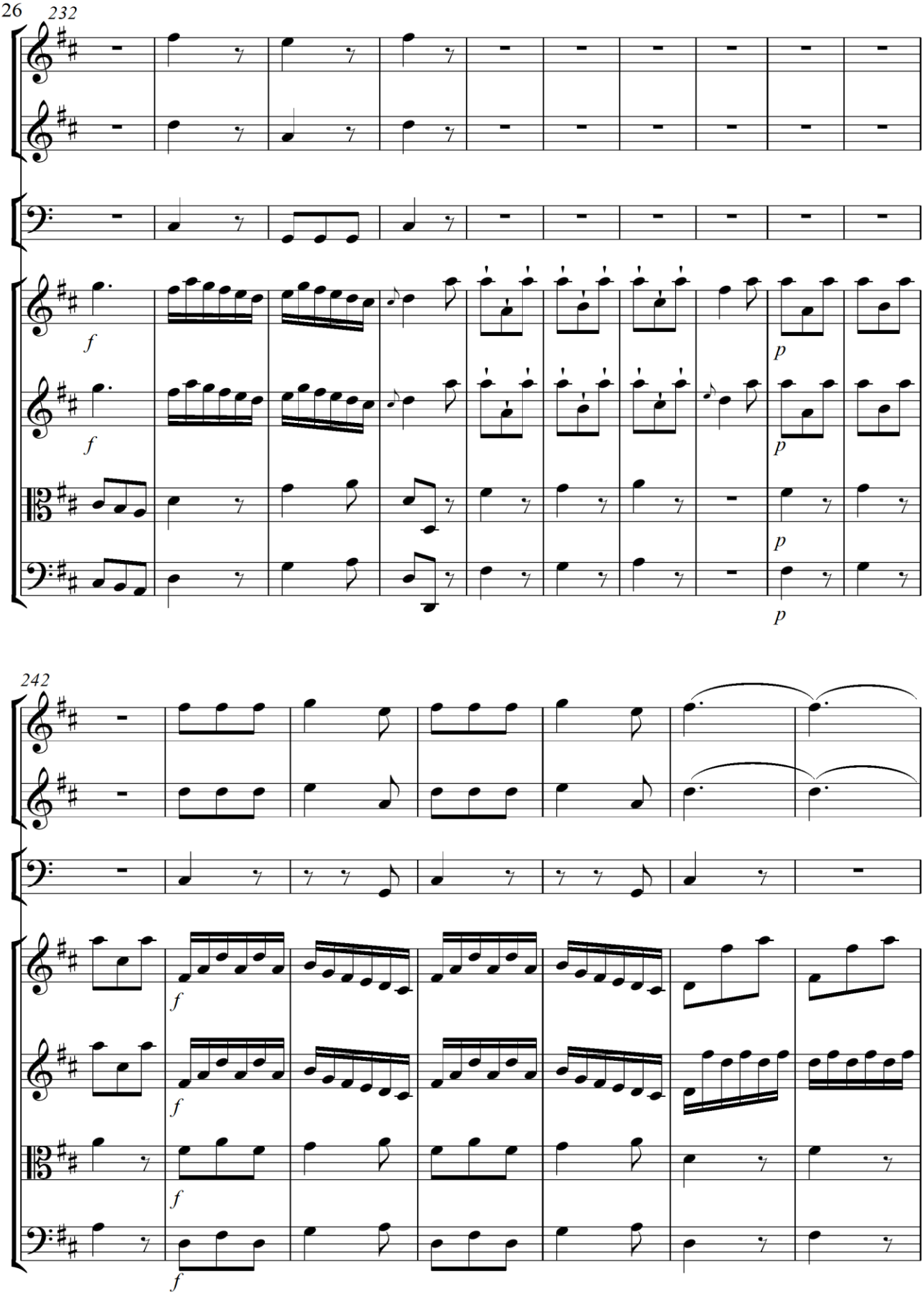
232
f
f
p
p
p
242
f
f
f
f

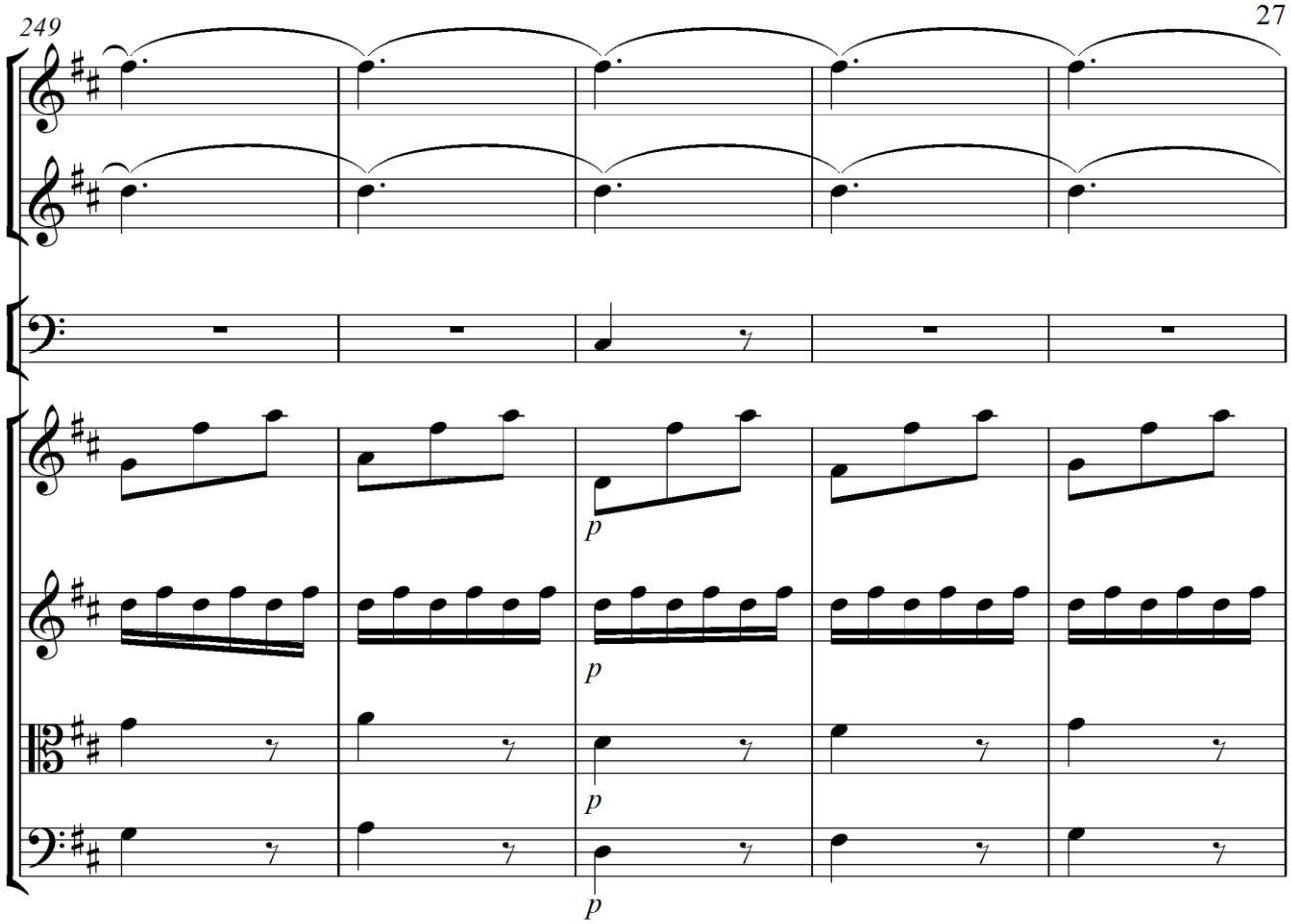
249
p
p
p
p

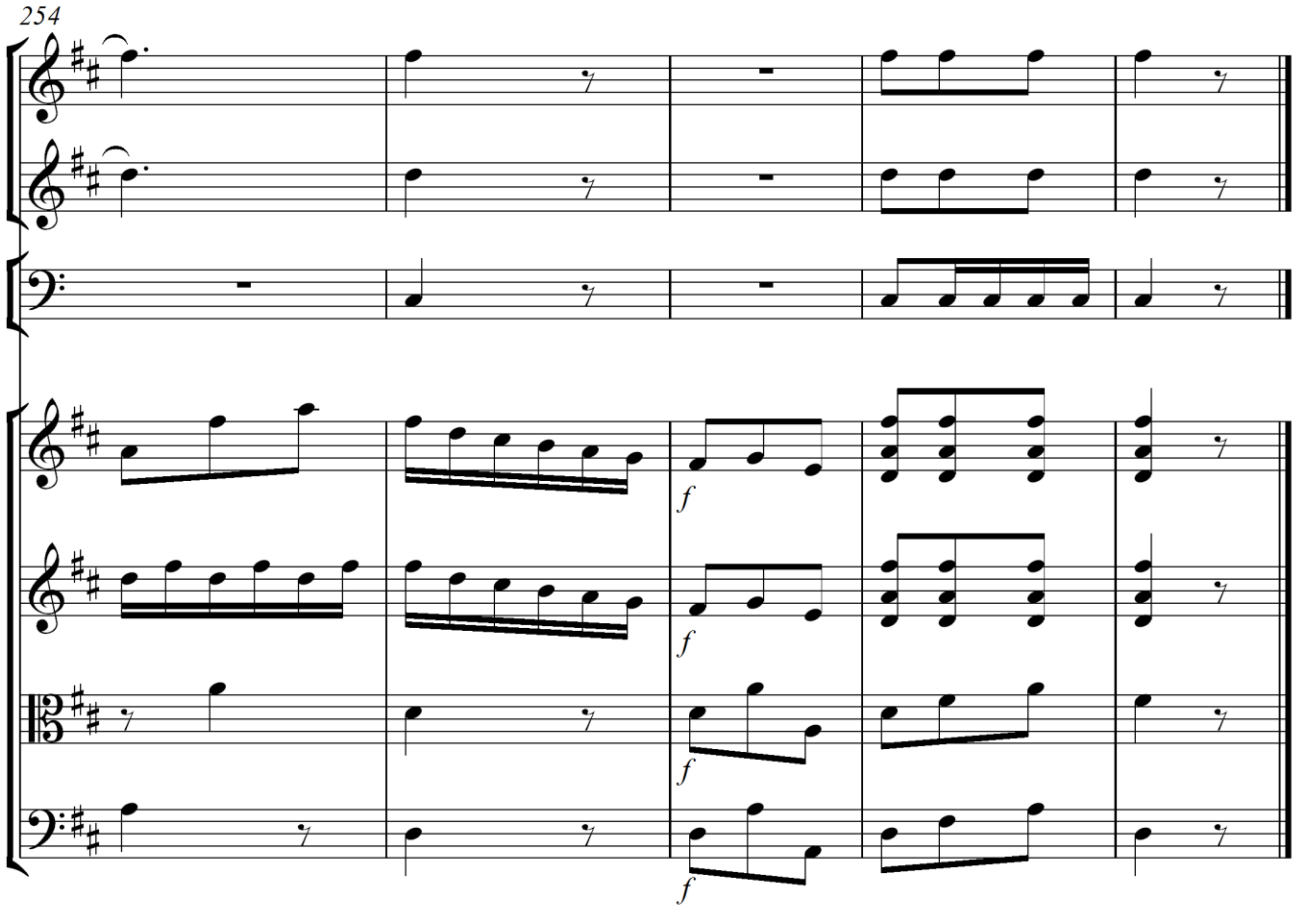
254
f
f
f
f

4.3.1. Popis pramene

Titulní strana tohoto zdroje je zaznamenána na stejném papíře jako u prvního spartovaného materiálu. V pravém horním rohu je černě vyražena signatura MZK *RKPMus-0692.200.* Tři centimetry pod signaturou se nachází značka *No. 2*., taktéž podtrhnutá červenou tužkou jako u první sinfonie. Značka *H 25* se nachází pouhé 3 centimetry pod pravým horním okrajem papíru a je menší než v prvním případě. Sedm centimetrů po středem horního okraje stránky se nachází název: *Sinfonia a 4 Con 2 Clarini Tympano,* který je zapsán stejně jako v prvním případě přes prostředek strany. Také označení autora a hudební incipit vypadají totožně jako u prvního materiálu. V pravém dolním rohu, 4 cm nad okrajem strany se nachází číslo 2, které označuje pořadí, v němž byly materiály opisovány. Titulní strana tohoto rukopisu, která také sloužila nejprve jako přebal sinfonie, je oproti ostatním stranám tmavší jen nepatrně a je v mnohem lepším stavu, než první pramen. Také zbytek materiálu je podstatně lépe ořezán.

Rukopis se signaturou MZK *RKPMus-0692.200* je zapsán na 15 oboustranných listech. Stejně jako u předchozího, i zde byly některé z dvojlistů rozřezány. To zapříčinilo špatné seřazení některých stran. Na samostatných polovinách dvojlistu jsou oboustranně zaznamenány party: *Tympano, Clarino primo a Clarino secondo*. Na zadní straně titulního listu part *Baso*, který znovu pokračuje na poslední straně. Titulní stranou oplývají party prvních a druhých houslí, zbytek je opět nadepsaný přímo v hlasových listech. Podobně jako u první spartované sinfonie, titulní strany houslí jsou opatřeny nápisy: *Violino primo a Violino secondo*, ležícími na páté notové osnově, tedy 12 centimetrů od vrchního okraje stran. Při rozřezání partů violy a basu došlo k záměně stran tak, aby byl titulní list první, proto je druhá strana každého z těchto partů až za stranou druhou a třetí.

Rozměry dvojlistů této sinfonie byli velmi nerovnoměrné proto zde uvedu rozměry všech partů.

Titulní list a part *Baso* – 33 cm (výška) x 43 cm (šířka)
Violino primo a *secondo* – 32 cm (výška) x 42,3 (šířka dole); 43,4 (šířka nahoře)
Tympáno – 32 cm (výška) x 21,2 (šířka dole); 20,9 cm (šířka nahoře)
Clarino primo a *secondo* – 32 cm (výška), 21 cm (šířka)
Viola – 32 cm (výška), 21,3 cm (šířka)

4.3.2 Ediční zpráva

Takt	Hlas	Oprava
32, 34	Clarino secondo	Změna tónu g na fis
36	Violino primo	Dopsán křížek u tónu g na gis
100	Violino secondo	Zrušena odrážka u tónu f na fis
113	Basso, Viola	Tóny gis zvýšena na a
117,119	Violino primo, secondo	Poslední dvaatřicetiny změněny na šestnáctiny
171	Clarino secondo	Dopsaná tečka u tónu d

5. Závěr

Dismas Thaddeus Hataš byl jednou z velkých osobností kapely Gothajského dvora druhé poloviny 18. století. I přes to, že je jeho hudba originální a libozvučná, pro většinu muzikologů, ale i profesionálních hudebníků je Hataš stále neznámou personou. Při svém bádání jsem bohužel nenarazil ani na souhrnný katalog díla tohoto ranně klasicistního umělce, ani na monografii, která by rozšířila povědomí o jeho osobě. Většina literatury, kde lze skladatelovo jméno nalézt, se zabývá osobou Jiřího Antonína Bendy, a o Hatašovi se zmiňuje jen okrajově. Knihy tohoto typu podávají většinou informace týkající se jeho manželky Anny Františky Hatašové, rozené Bendové. Tato práce se proto zaměřila na rozšíření znalostí o Hatašovi a vytvoření možného základu pro další práce, které by se osobou Dismase Hataše mohly zabývat.

V první části práce, jejímž cílem bylo rozšířit naše znalosti o umělci, jsem se pokusil o zhotovení co nejrozsáhlejšího a věrohodného stavu bádání, ze kterého jsem zhotovil poměrně obsáhlý životopis skladatele. Pro lepší přehled o jeho životě jsem do práce zapracoval také text zabývající se kulturní situací ve městě Gotha, kde skladatel působil a tvořil. Následující část mé práce se zaměřila přímo na spartovaný materiál. Zde jsem se pokusil popsat vývoj formy sinfonie a její podobu v polovině 18. stol., tedy období, ve kterém Hataš komponoval. V další části textu jsem vyhotovil ediční zprávu, která poskytuje informace o podobě pramenů ke spartovaným skladbám.

Druhým, důležitějším cílem práce, bylo vyhotovení kritického opisu jeho děl, uložených v Moravské zemské knihovně. Obě sinfonie jsou hudbou plnou stylových prvků, virtuózní techniky hry na housle a smyčcové nástroje, která nepochybně stojí za poslech. Účelem spartace je proto proměna archiválií knihovny v živou hudbu pro obecenstvo, které si obě mnou spartované sinfonie jistě zaslouží slyšet.

Resumé

Tato práce se zabývá dílem českého hudebního skladatele druhé poloviny 18. století Dismase Thaddeuse Hataše (1724 – 1777), působícího převážně v německém městě Gotha. Popisuje také prostředí, ve kterém jeho skladby vnikaly a kulturní situaci na Gothajském dvoře. Hlavním předmětem této práce je spartace jeho dvou sinfonií, uložených v MZK v Brně. V práci se také nachází životopis a soupis skladeb tohoto lasicistního umělce.

Summary

This work is concerned with work of Czech composer of the second half of the 18th century Dismas Thaddeus Hataš, (1724 – 1777) who lived mostly in the German town of Gotha. It also describes the surroundings where the songs were composed and cultural situation in the Gothaj duchy. The main object of this work is a transcription of his two symphonies, stored in MZK Brno. My work also contains a biography and a song list of this Classical composer.

Seznam pramenů a literatury

Prameny MZK pod signaturami:

RKPMus - 0691.715

RKPMus - 0692.200

RKP Mus - 0788.778

Skř 17-0525.571

Skř17-0525.572.

Použitá literatura:

BAUMGARTNER, Alfred. Hataš, Dismaš. In.: *Musik der. Klassik*, Kiesel 1982, str. 253.

BECK, August. Ernst I., Herzog Ernst Anton Karl Ludwig von Sachsen-Koburg-Gotha. In.: *Allgemeine Deutsche Biographie,* Bd. 6. Duncker & Humblot. Leipzig 1877, str. 313–317.

BECK, August. Friedrich III. In*.: Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 8. Duncker & Humblot. Leipzig 1878, str. 5.

BLUME, Friedrich: Hattasch, Dismas. In.: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart,* Bl. 5. Bärenreiter 1956, str. 1815, 1816

BLUME, Friedrich. Hatasch, Heinrich Christph. In.: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 5. Bärenreiter 1956, sl. 1817.

BLUME!, Friedrich. Hattasch, Iwan Wenzel (Johann). In.: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 5. Bärenreiter 1956, sl. 1817.

BURNEY, Charles. *Hudební cestopis 18. věku*, Přel. PIPPICHOVÁ, Jaroslava. Státní hudební nakladatelství. Praha 1966. Přel. z: *Burney's Musical Tour.* str. 378.

DAHLHAUS, Carl. Hatasch, Dismas. In.: *Rieman Musik Lexikon*, Bd. 1. Minz 1972, str. 497.

DLABACŽ, Johann Gottfried. Hattasch, Dismas. In.: *Allgemeines historisches Künstler Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien,* Bd.1. Prague 1815, sl. 573

DLABACŽ, Johann Gottfried. Hattasch, Heinrich Christoph. In.: *Allgemeines historisches Künstler Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, Bd. 1. Prague 1815, sl. 574.

DRAŽAN, Václav. *Po stopách hudby* našich *kantorů*, Praha 1947, str. 100, 120, 140.

EITNER,Robert. Hattasch, Dismas. In.: *Quellen-Lexikon Der Musiker und Musikgelehrte*, Bd. 5. Breitkopf & Haertel. Leipzig 1900, str. 46.

EITNER, Robert. Hattasch, Heinrich Christoph. In.: *Quellen-Lexikon Der Musiker und Musikgelehrte*, Bd. 5. Breitkopf & Haertel. Leipzig 1900, str. 46.

ERSCH, Johann Samuel. *Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste*, Bd. 2. Leipzig 1842, str. 240.

FÖRSTER, August. Brandes, Johann Christian. In.: *Allgemeine Deutsche Bibliographie,* Bd. 3. Duncker & Humblot. Leipzig 1876, str. 243.

GERBER, Ernst Ludwig. *Historisch-Biographisches Lexicon der Tonkünstler*, Bd.1. Leipzig 1790-1792, sl. 604.

HARWIG, Dieter; HENNENBERG, Fritz. Stölzel, Gottfried Heinrich Jan. In.: *Die musik in geschichte und gegenwart*, Bd. 12. Bärenreiter Kassel – Basel- London – New York. 1965, sl. 1378.

HELFERT, Vladimír. J*iří Benda, příspěvek k problému české hudební emigrace, část 2. díl 1. Gota 1750-1774*. Brno 1934.

HŮLKA, Karel. *Jiří Benda, studie o starším českém hudebníku*, Jaromír Urbánek. Praha - Lipsko 1903.

LORENZ, Franz. *Musikerfamilie Benda, Georg Anton Benda*, Walter de Gruyter. Berlín 1971.

Neznámy autor. Hataš, Dismas. In.: *Ottův slovník naučný*. Sdružení pro Ottův slovník naučný, Sv. 10. Paseka/ Argo1. 1896, str. 949.

NĚMEČEK, Jan. *Nástin české hudby XVIII. století*, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. Praha 1955.

NOVÁK, Vladimír. Šimon Brixi In.: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians,* Ed. 2. Vol. 3. Stanley Sadie. Oxford 2001, str. 309, 310.

OLIG, Bert; WALLISCH, Heinz. *Encyklopedie hudebních nástrojů*, Rebo Productions CZ spol. s.r.o. Čestlice 2004, str. 118.

POŠTOLKA, Milan. Hataš, Dismas Thaddeus. In.: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians,* Ed. 2. Vol. 11. Stanley Sadie. Oxford 2001, str. 128,129.

RATHEY, Marcus. Kellner, Johann Christoph. In.: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart,* Bd. 26. Bärenreiter 1956, sl.1630.

SCHLETTERER, Hans Michael. Schweizer, Anton. In.*:Allgemeine Deutsche Bibliographie,* Bd. 33. Duncker & Humblot. Leipzig 1891, str. 371–373.

ŠTĚDROŇ, Bohumír. Benda, František. In.: *Československý hudební slovník osob a institucí*, Sv. 1. Státní hudební vydavatelství. Praha 1963, str. 75-76.

ŠTĚDROŇ, Bohumír. Benda, Jiří Antonín. In.*: Československý hudební slovník osob a instirucí*, Sv. 1. Státní hudební nakladatelství. Praha 1963, str. 76-78.

ŠTĚDROŇ, Bohumír. Dismas, Hataš. In.: *Československý hudební slovník*, Sv. 1. Státní hudební vydavatelství. Praha 1963, str. 407.

Seznam zkratek

Grove - The New Grove Dictionary of Music and Musicians

Kčs. – Československá koruna

MGG - Die Musik in Geschichte und Gegenwart

MZK – Moravská zemská knihovna

Seznam příloh

Příloha 1. – Titulní list Sinfonie à quatro con flauto traverso solo e 2 Corni

Příloha 2. - Sinfonie à Quatro con Duo Clarini e Tympano

Příloha 1.

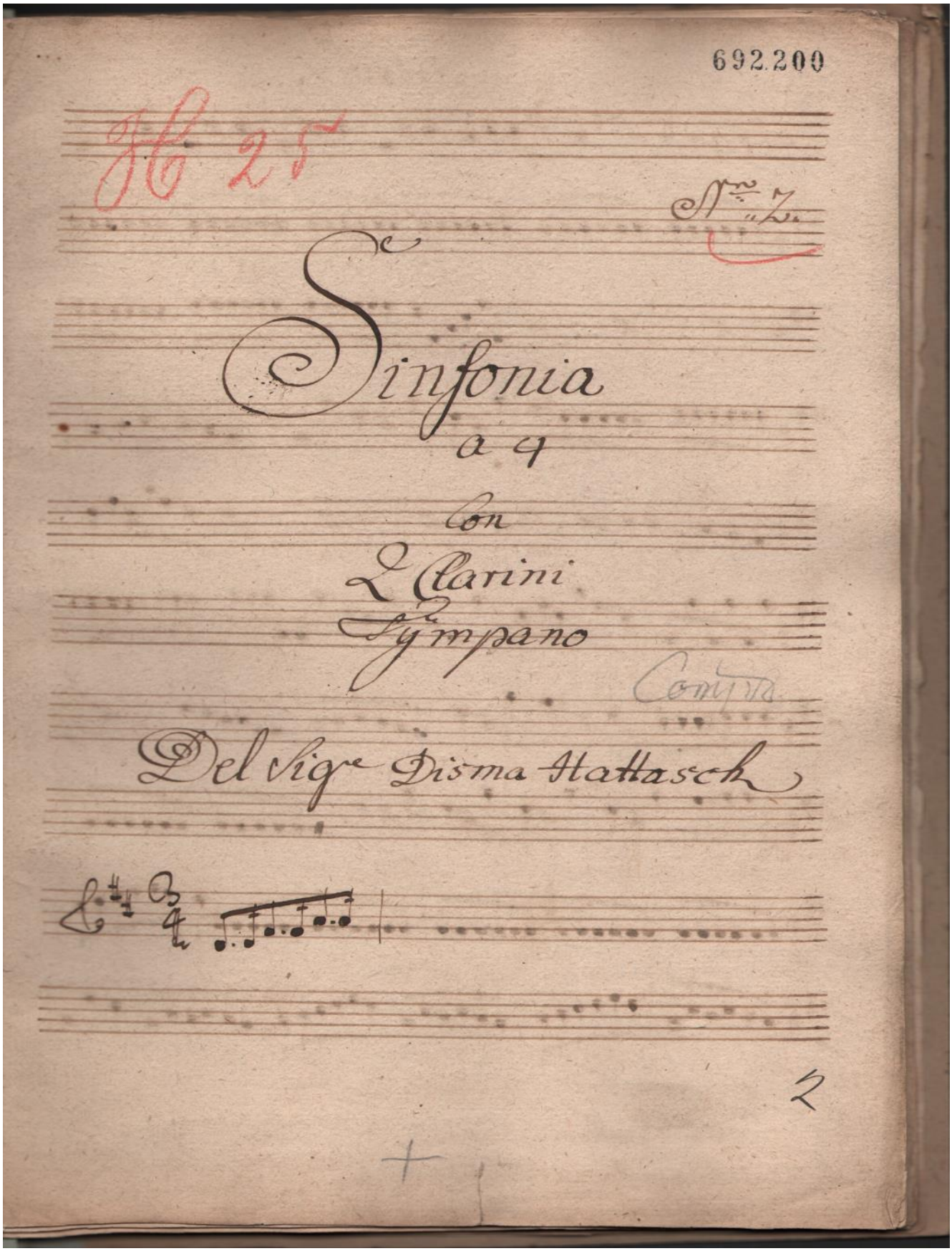
692.200
Sinfonia
a 4
con
2 Clarini
Tympano
Del Sig.re Disma Hattasch
2

Příloha 2.

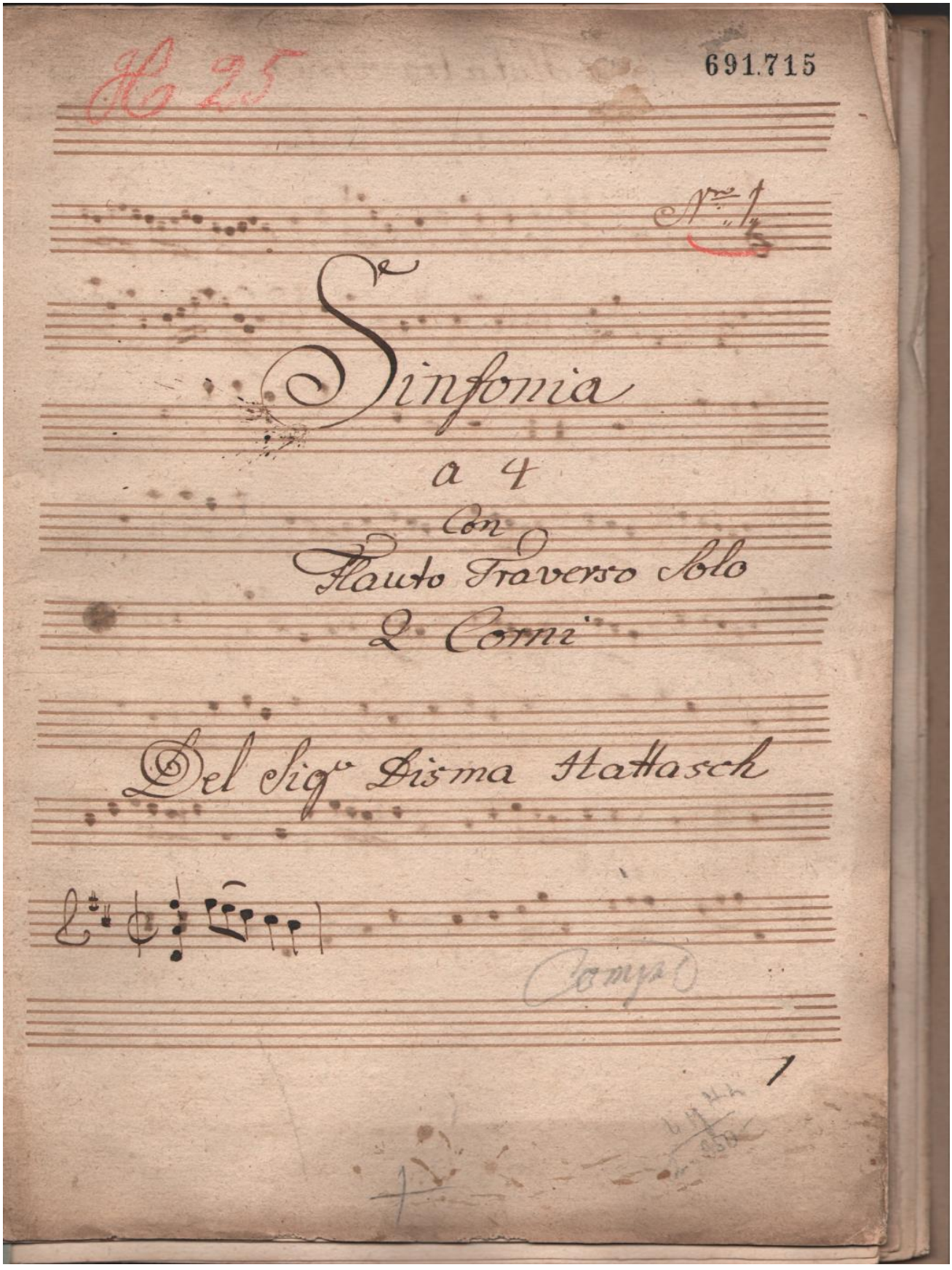
691.715
Sinfonia
a 4
Con
Flauto Traverso Solo
2 Corni
Del Sigr Dirma Hattasch